T.C

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

HAKİMİYET-İ MİLLİYE VE ULUS GAZETELERİNE'E GÖRE MİLLİ ŞEF İSMET İNÖNÜ'NÜN "İMAJININ CİLALANMASI" AÇISINDAN LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİ (1923-1950)

Merve Turan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. İsmet ÜZEN

Çankırı-2022

T.C

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANA BİLİM DALI

HAKİMİYET-İ MİLLİYE VE ULUS GAZETELERİNE GÖRE MİLLİ ŞEF İSMET İNÖNÜ'NÜN "İMAJI'NIN CİLALANMASI" AÇISINDAN LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİ(1923-1950)

Merve Turan

ORCID:0000-0001-8977-5723

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof.Dr. İsmet Üzen

Çankırı-2022

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iii
TEZ KABUL ONAY iv
ÖNSÖZ vi
ÖZET viii
ABSTRACT viiii
KISALTMALAR ix

GİRİŞ I

BÖLÜM 1: 1923-1950 ARASINDA İKTİDARIN BASIN ANLAYIŞI VE BASINA YÖNELİK TUTUMUNA GENEL BAKIŞ 19

1.1Türkiye'de Tek Parti Dönemi ve Dönemin Özelliği (1923-1945) 19
1.2. Atatürk Döneminde Basın Anlayışı (1923-1938) 20
1.3. İsmet İnönü Döneminde Basın (1938-1945) 23
1.4. 1945-1950 Yılları Arası İktidar ve Basın 30

BÖLÜM 2:ATATÜRK DÖNEMİNDE LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİNİN HAKİMİYET-İ MİLLİYE VE ULUS GAZETELERİNE YANSIMASI (1923-1938) 34

2.1.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1923: 34
2.2.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1924: 35
2.3.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1925: 36
2.4.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1926: 37
2.5.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1927 : 37
2.6.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1928: 38
2.7.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1929: 39
2.8.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi24 Temmuz 1930: 40
2.9.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1931: 40
2.10.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1932 41
2.11.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1933 42

2.12.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 25 Temmuz 1934: 44
2.13.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1935: 46
2.14.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1936: 48
2.15.Ulus Gazetesi24-25 Temmuz 1937: 50
2.16.Ulus Gazetesi24 Temmuz 1938: 52
2.17.Atatürk Döneminde Lozan Barış Anlaşmasının Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerine Yansıması Hakkında Genel Değerlendirme…….55

BÖLÜM 3:1939-1950 YILLARI ARASINDA LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİNİN ULUS GAZETESİNE YANSIMASI 59
3.1.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1939: 59
3.2.Ulus Gazetesi24-25 Temmuz 1940 63
3.3.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1941: 64
3.4.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1942: 65
3.5.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1943: 67
3.6.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1944: 70
3.7.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1945: 72
3.8.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1946: 73
3.9.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1947: 75
3.10.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1948: 76
3.11.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1949: 78
3.12.DP Döneminde Lozan Algısı 1950…….79
3.13.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1950: 81
3.14. 1939-1950 Yılları Arasında Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümlerinin Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerine Yansıması Hakkın Genel Değerlendirme…….82

5.SONUÇ 83

KAYNAKÇA 91

EKLER…….....93

ÖZGEÇMİŞ……...103

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım [*Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerine Göre Milli Şef İsmet İnönü'nün "imajının Cilalanması" Açısından Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümleri (1923-1950)*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğumu beyan ederim.

Merve TURAN

2022

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Merve TURAN tarafından hazırlanan *Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerine Göre Milli Şef İsmet İnönü'nün "imajının Cilalanması" Açısından Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümleri (1923-1950)* başlıklı bu çalışma, *[.../.../2022]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Tarih* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Prof. Dr. İsmet ÜZEN	İmza: ……..
Üye	:Doç.Dr. Ercan ÇELEBİ	İmza: ……..
Üye	:Dr. Öğr. Üyesi Recep BÜYÜKTOLU	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Hakimiyet-i Milliye ve Ulus Gazetelerine Göre Milli Şef İsmet İnönü İmajının Cilalanması Açısından Lozan Anlaşmasının Yıldönümü (1923-1950)’’ adlı tez çalışmasında konunun özellikle belirtilen gazetelerde ne şekilde ve nasıl işlendiği ya da yansıtıldığı dönem şartları ile beraber bilhassa dönem ve dönem öncesi basın anlayışı çerçevesinde araştırılmış ve işlenmiştir. Çalışmanın kapsamındaki yıllar 1923-1950’li yıllardır. 1923 Atatürk Döneminden 1950 DP iktidarına kadarki süreçte adı geçen gazetelerin tutumu ile beraber diplomatik bir başarı olarak tanımlanan Lozan Anlaşmasının yıldönümleri merkeze alınarak incelenmiştir.Dönem şartları çerçevesinde özellikle tek parti ve yeniden çok partili hayat geçiş dönemi çerçevesinde düşünüldüğü zaman çalışmanın asıl amacı dönem şartları ve birbirinin devamı olan iki gazetenin yaklaşımını açıklamaktır. CHP’nin yayın organı olan bu iki gazetenin 1923-1938,1938-1945 ve 1945-1950 yılları arasında konuya nasıl yaklaştığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın giriş kısmında 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşmasının imzalanmasından 24 Temmuz 1923 Lozan barış Anlaşmasının imzalanmasına kadar geçen süre hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde 1923-1945,1945-1950 yılları arasındaki iktidar-basın ilişkileri hakkında bilgi verilmiş ve iktidar-basın ilişkisi dönemin genel özelliği çerçevesinde değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde Atatürk döneminde Lozan Barış Anlaşmasının yıldönümlerinin Ulus ve Hakimiyet-i Milliye gazetelerindeki kutlama haberleri ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde Lozan Barış Anlaşmasının yıldönümlerinin kutlanması üzerine kısaca bir değerlendirme yapılmış, daha sonra 1939-1950 yılları arasında Lozan Barış Anlaşmasının yıldönümlerinin Ulus Gazetesindeki kutlama haberleri incelenmiş ve değerlendirmesi yapılmıştır.

Bilimsel çalışmanın başlangıcından bitiş sürecine kadar anlayışı, ilgisi ve alakası ile motivasyonumu dinç tutan Sayın danışmanım ve kıymetli hocam Prof. Dr. İsmet Üzen'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı borç bilirim. Çalışmamda emeği geçen sevgili Hakan Kuzucuya teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın başından sonuna kadar beni destekleyen değerli büyüklerim Ali Kesik ve Necmettin Turana saygılarımı sunarım. Hayatımda attığım her adımda ve özellikle bu çalışmamda maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Anneme ve Babama özverilerinden dolayı sonsuz teşekkür ederim.

06.08.2022

Merve Turan

ÖZET

Tezin Başlığı: Hakimiyet-i Milliye Ve Ulus Gazetelerine Göre Milli Şef İsmet İnönü'nün "İmajının Cilalanması" Açısından Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümleri (1923-1950)

Tezin Yazarı: Merve Turan

Danışman: Prof. Dr. İsmet Üzen

Ana Bilim Dalı: Tarih

Tezin Türü: Yüksek Lisans Tezi

Kabul Tarihi:

Lozan Barış Anlaşması ile yeni Türk Devleti kurulmuş, Uluslararası alanda eşit haklara sahip tam bağımsız bir devlet olduğu kesinlik kazanmıştır. Türk Devleti bu anlaşma ile 4 senelik bir savaştan yeni çıkan ve dört sene sonra bütün devletlerle eşit şartlara ulaşarak anlaşma yapan ve varlığını kabul ettiren bir devlet olarak büyük başarıya sahip olmuştur. İsmet İnönü bu başarının baş aktörü olarak halk nezdinde yer edinmiştir. İsmet İnönü 'nün bu başarısı basında belli bir dönemden sonra yankı uyandırmıştır. Özellikle devletin yayın organı Hakimiyet-i Milliye ve devamı niteliğinde Ulus Gazeteleri bu başarının göz önünde tutulması adına aktif bir şekilde çalışmıştır.

Lozan Anlaşmasının yıldönümlerinin kutlanış şekilleri 1923-1938 yılları arasında basında farklı şekillerde yer almıştır. Bu yıllar arasında Lozan Anlaşması yıldönümlerinde Atatürk'ün liderliğinin daha ön planda tutulduğu ve basında da itinayla yer aldığı görülmektedir.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olmasından sonra bu kutlamalar farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle 1939-1945 yılları arasında kutlamaların coşkulu ve daha yoğun olduğu saptanmıştır.1946 yılında yeniden çok partili hayata geçilmiştir. Fakat yeni durum bu kutlamaların yoğunluğuna engel olmamıştır. 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Lozan algısı değişmiş olsa da CHP tabanındaki algıda herhangi bir değişiklik söz konusu olmamış Lozan yıldönümleri aynı coşkuyla kutlanılmıştır.

Anahtar Kelime: Hakimiyet-i Milliye, Ulus, Basın, İsmet İnönü, Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümleri

ABSTRACT

Title of theThesis: Accordingto Hakimiyet-i Milliye and Ulus Newspapers, Anniversaries of Lausanne Peace Treatyinterms of "Polishingthe Image" of National Chief İsmet İnönü (1923-1950)

Author: Merve Turan

Supervisor: Prof. Dr. İsmet Üzen

Department: History

ThesisType: Master'sThesis

Date: A new Turkish State was establish edby the Lausanne Peace Agreement, and it has become certainthat it is a fully independent state withe qualrights in the international arena. The TurkishState has had great success as a state that has just emerged from a 4-year war with this agreem entand has reachede qualterm swith all states four years later, making an a greem entand acceptingit sexistence. Ismet Inönü has gained a place in the publiceye as the main actor of this success. Ismet Inönü's success has resonated in the pressafter a certain period of time. Inparticular, thestate'spublishinghouse, Hakimiyet-i Milliye, and it scontinuation, Ulus Newspapers, have been actively working to keep this success in mind.

The ways in which the anniversaries of the Lausanne Agreem entwere celebrated werecovered in different ways in the pressbetween 1923 and 1938. Dec. It is seen that Atatürk's leader ship was more at the fore front of the Lausanne Agreem entanniversaries between the se years and wasal so Decentlycovered in thep ress.

After Ismet Inönü became President, the secelebration stook on a different dimension. Especially between Dec939 and 1945, the celebrations were foundto be more enthusiasti cand intense.in 1946, multiparty life was started again. But the new situation has not prevented theintensity of the secelebrations. Al though the perception of Lausanne changed with the coming of the Democratic Party to power in 1950, there was no change in the perception of the CHP base, the Lausanne anniversaries were celebrated with the same enthusiasm.

Keywords:,Hakimiyet-i Milliye,Ulus,pres,İsmet İnönü,Anniversaries of the Lausanne Peace Treaty

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.t.	Adı geçen tez
BMM.	Büyük MilletMeclisi
C.H.P.	Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
D.P.	Demokrat Parti
Vd.	Ve diğerleri
S.	Sayfa
SCF.	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM.	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF.	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
Hz.	Hazırlayan

GİRİŞ

Milli Mücadele, Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesiyle beraber, bu işgaller karşısında ülke bütünlüğünü koruma adına başlattığı bir mücadeledir. Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini imzalamak durumunda kalmıştır. Antlaşmanın 7. Maddesine(İtilaf devletleri tehlikeli gördükleri stratejik yerleri işgal edecektir) dayanarak İstanbul'un çeşitli yerlerini işgal etmişlerdir. Yunan ordusu "Megali İdea" düşüncesiyle 14 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiştir. Trakya, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yerleri işgal edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919 topyekün mücadele başlatmak için Samsun'a çıkmış ve kongreler düzenlemiştir.

Birinci İnönü Zaferinin ardından Sevr Antlaşmasında bazı değişikliklerin yapılması adına TBMM temsilcilerinin de katılımıyla 21 Şubat 1921'de Londra Konferansı toplanmıştır. Yunanlılar konferanstan olumlu bir sonuç alamayacaklarını anlayınca 23 Martta İkinci İnönü Savaşını gerçekleştirmişlerdir, savaş Türklerin zaferiyle sonuçlanmıştır. 10 Temmuz 1921'de Kütahya-Eskişehir savaşı başlamış ve Kütahya, Eskişehir Yunanın eline geçmiştir. 22 Ağustos 1921'te başlayan 22 gün süren Sakarya Meydan Muharebesini Türkler kazanmıştır. Ardından Yunanı Anadolu'dan atmak için yaklaşık bir sene hazırlık yapılmıştır. Türk ordusu 26 Ağustos 1922'de taarruza geçmiş ve 30 Ağustos günü Başkomutanlık Meydan Muharebesinde Yunanlılar mağlup etmiştir 9 Eylül 1922 günü Türk ordusu İzmir'e girmiş ve böylece Anadolu'daki Yunan işgali sona erdirilmişti. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesiyle savaş fiilen bitmiş, diplomasi aşamasına geçilmiştir.

Mudanya Mütarekesinden sonra TBMM İtilaf devletlerine 20 Ekim 1922 tarihinde bir barış antlaşması teklifini sunmuştur. Bu teklif İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmemiştir. Daha sonra, Müttefik Devletler tarafından Anadolu'daki savaşa son vermek adına 27 Ekim 1922 tarihinde barış antlaşmasını görüşmek üzere İsviçre'nin Lozan kentine TBMM'den temsilci göndermesini istemiştir.[1]

[1]Tahir Kodal, "Lozan Barış Antlaşması ve Türk Kamuoyu",*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt 22,Ankara, 2006,s.216.

Gönderilecek olan temsilcilerin tam yetkiye sahip olması ve toplamda ikiyi geçmemesi şartı konmuştur.[2] Bunun üzerine Fransa'nın, İtalya'nın aralarındaki uzlaşma sonucunda Ankara hükümeti ile beraber İstanbul Hükümeti de konferansa davet edilmiştir. Bu karar Türk basınında tepkilere yol açmıştır. Milli mücadele karşıtı politikaları sebebiyle Padişah'ın durumu değerlendirilmiş ve akabinde 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmıştır. Son Osmanlı Padişahının 17 Kasım 1922'de ülkeyi terk etmesiyle beraber Lozan'da ülkeyi Ankara Hükümeti temsil etmiştir.[3]

Mudanya Müzakerelerinde başarılı olan ve bu göreve layık görülen kişi İsmet Paşa baş delege seçilmiştir. Bu kararın hemen ardından Hariciye vekili Yusuf Kemal Bey istifa ettirilerek yerine İsmet Paşa getirilmiştir. Baş delege İsmet Paşa yanında delege olarak Rıza Nur, Hasan Beyler ile delegasyona yardım etmek amacıyla geniş bir yardımcı grup oluşturmuştur.[4]

İsmet Paşa bir asker olarak diplomasiyle çok da içli dışlı olmaması sebebiyle tecrübesizdir. Fakat bu karar bir emir niteliğinde olduğu ve kendisine sorumluluk yüklendiği için böyle bir görevi üstlenmek mecburiyetindedir.

Bakanlar Kurulunca hazırlanan bir talimatname İsmet Paşa'ya verilmiştir. Talimatname 14 maddeden oluşmaktadır. Bunlar:

"1. Doğu sınırı: 'Ermeni Yurdu' söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilir.
2. Irak sınırı: Süleymaniye, Kerkük ve Musul livaları istenecek, konferansta başka bir durum ortaya çıkarsa hükümetten talimat alınacak.
3. Suriye sınırı: Reisi İbni Hani'den başlayarak Harim, Müslime, Meskene, Fırat Yolu, Derizor, Çöl ve Musul'un güneyine ulaşacak.
4. Adalar: Duruma göre davranılacak, kıyılarımıza pek yakın olan adalar ülkemize katılacak, olmazsa Ankara'dan sorulacak.
5. Trakya sınırı: 1914 sınırının elde edilmesine çalışılacak.
6. Batı Trakya: Halk oylaması istenecek.

[2] Cemil Bilsel, *Lozan*, Cilt 2,Sosyal Yayınları, İstanbul,1998,s.2.
[3]Kodal, A.g.m,s.216.

7. Boğazlar ve Gelibolu Yarımadası: Yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez, bu yüzden görüşmeleri kesmek gerekirse önceden Ankara'ya bilgi verilecek.

8. Kapitülasyonlar: Kabul edilemez, görüşmeleri kesmek gerekirse gereken yapılır.

9. Azınlıklar: Mübadele esastır.

10. Osmanlı Borçları: Osmanlı Devleti'nden ayrılan ülkelere paylaştırılacak. Yunanistan'dan alınacak tamirat bedeline mahsup edilecek, olmazsa 20 yıl ertelenecek. Duyun-u Umumiye İdaresi kaldırılacak, zorluk çıkarsa Ankara'ya danışılacak.

11. Ordu ve donanmaya sınırlama konması söz konusu olamaz.

12. Yabancı kuruluşlar: Yasalarımıza uyacaklar.

13. Osmanlı Devleti'nden ayrılan ülkeler için Misakı Milli'nin ilgili maddesi geçerlidir.

14. İslam cemaat ve vakıflarının hakları, eski antlaşmalara göre sağlanacaktır."[5]

Lozan Konferansı öteki birçok konferanstan farklıdır. En başta basit bir görüşme ve toplantı değildir. Bu sebepten ötürü artık yeni bir dönemin başlamasıyla beraber yeni bir döneme başlamak adına böyle önemli bir görüşmeye gönderilecek olan kişilerin de bu yeniliklere ve yeni bir döneme hazır olmaları gerekmektedir. Böyle bir anlayışa sahip olmaları Türkiye'nin daha sağlıklı ve daha radikal temsilini sağlaması açısından önemlidir. 13 Kasım günü heyet Lozan'a ulaştığı zaman diğer ülke heyetlerinin gelmemesi üzerine konferans 20 Kasım'a ertelenmiştir.[6] Lozan Konferansına geçmeden önce Avrupa'daki durumu da açıklamak gerekmektedir. Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Amerika Birleşik Devletleri eski siyasetine geri dönmesi, Alman donanmasının İngiltere'de ScapeFlow Körfezinde intiharı ve Rusya'da Bolşevik ihtilalinin henüz siyasi istikrar bulamaması ve Fransa'daki bazı devletlerin siyaset sahnesinden çekilmesiyle beraber siyaset meydanı İngilizlerin cihan emperyalizmine maruz kalmıştır. Haliyle İngilizler her durumda başrolde yer almışlardır. İngiltere, Fransa'ya, Almanya'ya karşı yardım edememiştir. Bu yüzden Fransızlar askeri kuvvetlerini silah altında tutmaya mecbur kalmışlardır. Lloyd George'ninAlman ve Sovyetlere eğilimli olan İngiliz sol cenah partilerini yani amele

[5]Seyhan,a.g.t, s.41-42.

[6] Hakan Uzun, "TürkHeyeti'nin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferans'ı Öncesinde Avrupa'da ki Faaliyetleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Antlaşması Özel Sayısı, Ankara,2013,s.336.

ve Liberal partilerini memnun etmek için Ruslara ve Almanlara karşı dostane ilişkilerinin bir anlamadı daha vardı. Bu anlamda Fransızların aleyhineydi. Lloyd George Fransa'ya bu suretle tesir ederek onun deniz kuvveti takviyesine engel olmayı amaçlamıştır. Baskı bununla sınırlı kalmayıp Suriye'deki Arap reisleri Fransızların aleyhine kullanarak seksen bin kişilik orduyu Fransız ordusundan ayırtarak, mandalarını Fransa'ya verilmiş olan Suriye'de kalmaya mecbur bırakmıştır.[7]

İngilizlerin orta Şark siyasetleri müttefiki olan Fransa'yı doğrudan tehdit eder duruma gelmiştir. Fransa'yı zayıflatmak için Sovyetlerle bir ticaret anlaşması imzalanmıştır. Buna karşılık Fransızların da bir girişimde bulunması gerekmekteydi. Bundan dolayı Ankara'daki Türk Hükümetini tanıyarak bir anlaşma yapılmıştır. Fransa'nın Türkiye ile bu ihtilafı İngiltere'yi daha çok aleyhine çevirmiştir. İngilizler Bolşeviklerle anlaşma yapmak suretiyle genel barış planını bozmuştur. Çünkü Ruslar yeni rejimlerini Hristiyanlık alemine kabul ettirmek niyetindeydiler. Türklerin böyle bir amacı olmamakla beraber amaçları istikballerini kazanmaktır.[8]

Konferans'ın Açılışı

20 Kasım 1922 Salı günü saat 16.00'da konferans açılmıştır. Lord Curzon açılış konuşmasını gerçekleştirmiş ve konuşmada motivasyon ve gidişatın kolay olması adına bütün delegelerin barış arzusuyla hareket etmelerini ve böyle bir tutumla her şeyin daha kolay olacağını söylemiştir. LordGurzon'un konuşma yapacağını öğrenen İsmet Paşa İngiltere yanında ikinci planda kalmamak için kendisi de konuşma yapmak istemiştir. Ali Naci Bey'e göre, İsmet Paşa'nın kürsüye çıktığı zaman Türk Milleti'nin sıkıntılarına değinmiştir. İsmet Paşanın temel amacı bu sürece kadar çekilen acıların, ıstırapların, zorlukların Türk milletini maddi manevi ne kadar etkilediğini anlatmaktır. Lozan'a giden Ali Fuat Paşa çeşitli ülkelerin murahhaslarını değerlendirmiş, Lord Curzon'un İngiliz emperyalizmini savunduğunu, Yakındoğu politikasının bütün entrikalarına hakim olduğunu anılarında dile getirmiştir.[9]

---

[7] Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*(Hz. Osman Selim Kocahanoğlu), Cilt 1, İstanbul, 2002, s.185-186.
[8] Ali Fuat Cebesoy, a.g.e, s.186.
[9] Ayfer Çelik, Ali Fuat Cebesoy'un Hayatı Ve Faaliyetleri, Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara,1989,s.627.

İsmet Paşa'nın açılış konuşması:"*Sayın Başkan,Dört yılı aşkın bir süre önce,başkan Wilson'un ilkelerine ve bunlara inanç duygusuna dayanarak yapılmış bir silah bırakışımı, Osmanlı İmparatorluğunun da katılmış olduğu çarpışmaları resmen durdurmuştu.*İsmet Paşa konuşmasının devamında Türk ulusunun barışın bütün nimetlerinden yoksun kaldığını, adalet elde etmek için verdikleri mücadelede yetersiz olduklarını görerek, maddi ve manevi kaynaklarını kullanarak bağımsızlığını kazandığını dile getirmiştir. Genç, yaşlı, kadın, erkek ve çocuk demeden vatan savunmasında yer aldığını ve türlü acılar çektiklerini hatırlatmaktan da kendini alıkoymamıştır. Ve konuşmasına şu şekilde devam etmiştir:

*"Hala bu dakikada bile, bir milyondan çok masum Türkün, küçük Asya ovalarında ve yaylalarında, evsiz ve ekmeksiz, başıboş dolaştıklarını da hatırlatmak isterim. Türk ulusu, insan gücünü de aşan bu fedakarlıklara katlanmakla, uygar bir insanlık içinde, köklü bir yaşama gücüne sahip uluslara özgü olan varlık ve bağımsızlık haklarıyla, barış, huzur ve çalışkanlık unsuru olarak, büyük bir yer kazanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin kesin amacı, bu yer korumak ve güçlendirmektir. Son yılların olayları insanlığın vicdanında genel barış ve huzurun, Devletlerce, birbirlerinin haklarına, özgürlüklerine ve bağımsızlıklarına karşılıklı olarak saygı göstermedikçe gerçekleşmeyeceği gerçeğini bir inanç ilkesi halinde yerleştirmiş bulunduğundan, bu olayların anısı, gelecek için barış ve huzur güvencesi olur umudundayım.Düşünülmesi mümkün en büyük bir iyi niyetle dolu olan Türk Temsilcisi Heyetinin, öteki Temsilci Heyetlerinde de aynı iyi niyetle bulacağı ve böylece, konferans çalışmalarının memnunluk verici bir sonuca ulaşacağı umudunu besliyorum.*İsmet İnönü konuşmasını sonlandırmadan İsviçre Cumhuriyetine toplantıyı İsviçre'de toplanmasını destekledikleri için teşekkür etmiş, toplantının burada gerçekleşmesinden mutluluk duyduğunu dile getirmiştir.*"*[10]

İlk oturumda resmi dil ve içtüzük görüşmeleri yapılmıştır. Hazırlanan taslakta konferans için *"Yakındoğu, işlerine ilişkin konferans"* tabiri kullanılmış İsmet Paşa ise "Lozan Konferansı" tabirinin kullanılmasını istedi. Tüzüğün ikinci maddesi her

[10] İsmet İnönü, *Lozan Konferansı-Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj, Anı ve Söyleşileri*(Hz. İlhan Turan),Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2003,s.20.

devletten iki delege katılımını öngörmüştür. Davetçi ülkeler sıfatında olan Fransa, İngiltere, İtalya'nın da Konferans'a başkanlık edebileceği de öngörülmüştür.[11]

Tüzüğün beşinci maddesine göre, konferansta tartışılacak konuların üç komisyonda incelenip değerlendirilmesi gerekmektedir. Birinci komisyon: Topraklara, askerliğe, boğazlara ait işler komisyonu (Başkan: Gurzon); İkinci komisyon: Türkiye'de yabancıların tabi olacağı usul komisyonu (Başkan: Garroni); Üçüncü komisyon: mali ve ekonomik meseleler komisyonu (Başkan: Barer).[12]

Konferansın en uzun ve önemli meselelerden biri kapitülasyonlar idi. Müttefikler Milli Mücadeleden sonra yeni bir anlayışın ve yeni bir devletin ortaya çıktığını kabul etmek istememektedirler. Times Gazetesi 29 Aralık 1922'de baş makalesinde Türklerin bu konuda sürekli sorun çıkarttıklarını anlatmak için şunları dile getirilmiştir: *"Herhalde Türkler iki şeyden birini seçmek mecburiyetindedirler: Ya Türkler kendilerine teklif edilen alicenabe teklifleri kabul ederek memleketlerinin ihyası için kuvvetli müzaheret temin ederler yahut Türkiye'yi Asya'nın çöllerinde erişilmesi imkânsız bir memleket haline sokarlar ."*[13]Müzakereler başladığı esnada İsmet Paşa söz alarak öncelikle "kapitülasyon" kelimesinin bağımsızlıkla ne kadar zıt olduğunu anlattıktan sonra şunları dile getirmiştir:

"Kapitülasyonlar, hür ve müstakil yaşamak isteyen ve böyle yaşamaya azmetmiş olan bir milletin hukukiyle hiçbir surette telif edilemez. Türkiye müstakil yaşamak istiyen ve kuvvet ve kudretini ispat eden bir millettir. Biz senelerden beri bu uğurda çalıştık. Birçok tecrübeler geçirdik ve anladık ki kapitülasyonlar milli bünyemizin gelişimine manidir. Fakat şurasını da açıkça söyliyeyim ki biz kapitülasyonları kabul etmediğimiz gibi, ismen ve şeklen aynı şey demek olan herhangi bir usulü de kabul edemeyiz. Esasen Türkiye senelerden beri hukuki sahada olduğu gibi fiili sahada dahi kapitülasyonsuz yaşamanın mümkün olduğunu ispat etmiştir. Nitekim bugün Türkiye'de kapitülasyon rejimi yoktur. Ermenilerin hakları, Türklerin hakları gibi mahfuzdur. Ecnebi emval ve emlaki, ecnebi hakları Türkiye'nin umumi kanunlariyleteminat altındadır. Bineaneleyh Türkiye'nin alakalı devletlerle geleceğe

[11] Fatih Tuğluoğlu ,"Ali Naci Karacan'ın Gözüyle Lozan Konferans'ı ve İsmet Paşa",*Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Antlaşması Sayısı, Ankara,2013,s.293-294.
[12] Ali Naci Karacan, *Lozan*, Nokta Kitap, İstanbul,2012,s.97.
[13]Tuğluoğlu, a.g.m,s.299.

ait münasebetlerinin kapitülasyon usulüne tabi olmayan devletlerarasındaki münasebetler esaslarına göre tanzimini isterim."[14]

Lozan otellerinde Türklerin inadı yüzünden konferansın bir çıkmaza sürüklendiği söylentisi yayılmış, Müttefik delegelerin bu toplantının etkisiyle konferansa bir buçuk aylık ara vermek istedikleri haberi çıkarılıyor, bütün bunlar Türk heyetinde bir gerginlik yaratmak için ortaya atılmıştır. Görüşülen bütün meseleler netliğe kavuşmadan askıda kalmış, bu esnada konferansın seyrini değiştirmek için farklı bir konu gündeme gelmiştir.. Rus delegeler Boğazlar Meselesinin görüşülmesi için müzakerelere katılmıştır.[15]

LordGurzon Boğazlar Meselesini daha ilk günden şöyle anlatıyor: "Ç*ünkü bu mesele, yalnız ahiren muharip olan memleketlere ve bunları mücavir devletlere değil, bütün dünyaya aittir."* LordGurzon'a göre Boğazlar Meselesi konferansın en güç meselelerinden birisidir. Çünkü üç farklı görüş bu konuda çarpışmaktadır; Müttefik devletler, Rusya ve Türkiye.

Müttefik devletle, boğazların hem ticaret hem de savaş gemilerine açılması, Boğazların iki tarafının askersizleştirilmesi, uluslararası bir komisyonun kurulup bu durumu idare etmesini istemekteydi.Ruslar ise boğazların yalnızca ticaret gemilerine açık durumda olması ve bu denize kıyısı olan devletler için kapalı tutulması, bütün savaş gemilerine kapalı tutulması ve Türkiye'nin Boğazları tahkim etmesini arzulamaktaydı. TBMM Hükümeti ise Misak-ı Milli'nin dördüncü maddesi gereği, Boğazların İstanbul ve Marmara'nın emniyeti şartı ile dünya ticaretine ve uluslararası ulaşıma açık bulunması şeklinde bir karar alınmasını hedeflemekteydi.

Lord Curzon ilk oturumda ilk sözü Türk heyetine verip ve daha sonra öteki heyetlerini görüşlerini istemiştir. Fakat İsmet Paşa Türkiye'nin menfaati gereği ilk önce diğer heyetlerin görüşlerini dinleyip ondan sonra kendi görüşünü dile getirmeyi uygun görmüştür. Rusya'nın Boğazlar meselesini görüşmek üzere hazır vaziyette oluşundan memnuniyet duyduğunu dile getirdikten sonra Misak-ı Millinin dördüncü maddesini okumuştur. Lord Curzon, İsmet Paşa'nın suskunluğu karşısında tahrik edici sorular yöneltmiştir. Fakat İsmet Paşa'nın bu sorulara karşılık cevabı: *"Şimdilik*

[14]Karacan,a.g.e,s.131.
[15]Karacan,a.g.e,s136.

söyleyeceğim mütemmim hiç bir şey yoktur" şeklinde olmuştur[16] Herkes kendi görüşünü dile getirdikten sonra sıra Lord Curzon'a gelmiştir. Curzon düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Türkler hatırlasınlar, Mehmet Ali zamanında Ruslar Hünkar İskelesi anlaşmasına sebebiyet verdi. Trablusgarp ve Balkan harplerinde, harbi umumi esnasında, boğazların kapanması cihan ticaretine halel getirdi. Rusların istekleri uluslararası hukuka aykırıdır. Boğazlar açılırsa Bolşeviklere nazaran bahriyesi en güçlü devlet galip gelir. Fakat kapanırsa Karadeniz'deki birçok devletler Rusya'nın tahakkümü altına girecektir. Ve yalnız Karadeniz'de iki devlet güçlenecektir: Rusya, Türkiye. Mösyö Tchitcherin'in yalnız bir gayesi var: Karadeniz'i Rus gölü haline getirmek! Bu gölün sadık bekçisi de Türkler olacaktır."[17]

İsmet Paşa 9 Aralıkta gerçekleşen toplantıda Boğazlarla ilgili görüşünü açıklamıştır. İsmet Paşa, Boğazlar bölgesinin silahsızlandırılmasının Marmara, Trakya ve İstanbul'un güvenliği açısından tehlikeli olacağını ve herhangi bir savaş durumunda Akdeniz ve Karadeniz'e karşı Türkiye'nin savunmasız kalacağını dile getirmiştir. Türkler Boğazlar toplantısında kendi güvenliğini sağlamak şartıyla Boğazlardan geçişin serbest olabileceğini dile getirmiştir. Türk heyetinin kapitülasyonlar ve Boğazlar konusundaki direnişi sebebiyle konferansın yarıda kalma ihtimali belirmeye başlamıştır. Aralık ayının sonu gibi de müzakerelerde bir durgunluk oluşmuştur.[18]

23 Ocak 1923 tarihli oturumunda Lord Curzon Musul meselesini gündeme getirmiştir. İsmet Paşa Musul'un Türkiye'ye bağlı olmasının sebeplerini siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerle açıklamıştır. Lord Curzon farklı deliller sunarak İsmet Paşaya cevap vermiştir. Münakaşalar bu şekilde devam ederken İtalya ve Fransa'da Lord Curzon'un teklifini lüzumlu görmüşlerdir. İki tarafında delillerine karşılık Milletler Cemiyeti'nin seçmiş olduğu bir tahkik komisyonu bu delillere karşı düşüncelerini söylemiştir. Etnografik Nedenler; Musul vilayetinde yerleşik nüfus 503.000 ve göçebe halkı 170.000'dir. Türklerin nüfusu: 146.960'dır, Kürtlerin nüfusu: 263.830'dur, Arap nüfusu: 43.210, Yezidi: 18.000, Müslüman olmayanlarda:

[16] Cemil Bilsel, *Lozan*, Cilt 2, Sosyal Yayınları, İstanbul,1998,s.348-349.
[17]Karacan,a.g.e,s.149.
[18]Tuğluoğlu,a.g.m,s.302.

31.000'dir. Araplarla Müslüman olmayanların nüfus içerisinde az olduğunu Türklerin ve Kürtlerin çoğunlukta olduğunu İngiliz hükümeti kabul etmektedir. Kürt halkının İran kökenli olduğu iddia edilse de Kürtlerin Turan kökenli olduğunu İngilizlerin ansiklopedileri EncylopediaBritannica'da da mevcuttur.[19]

Siyasi nedenler; Türk heyeti üç temel görüşü öne sürmüşlerdir: Araplar ve Müslüman olmayanlar Musul vilayetinde azınlıktadırlar. Türkler ve Türklerin bir arada yaşamak istemedikleri konusu doğru değildir. TBMM Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir.

Tarihi Nedenler; Osmanlı ve Selçuklu devletleri kurulmadan önce Musul ve Bağdat'ın Kuzeyine uzanan bölgeler Türklere aitti. Abbasiler döneminde bu ülkelerin yönetimi Türk halkının elinde bulunmuştur. Atabey ve Artuklular da birçok bağımsız devletler kurmuşlardır. Bu hanedanlar özellikle Musul'da pek çok anılar bırakmışlardır.

Coğrafi ve Ekonomik Nedenler:
Musul Anadolu, İran ve Suriye'yi birbirine bağlayan yolların kavşağında bulunduğu için Güney Anadolu'nunulaşımında önem arz etmektedir. Süleymaniye, Kerkük, Diyarbakır, Bitlis ve Urfa gibi birbirine bağlayan yollar bu noktada buluşmaktadır.

Askeri Nedenler: İsmet Paşa Musul'un kendisinden ayrılmasına neden razı olmayacağını gösteren görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

"1-Vilayet halkının büyük bir çoğunluğu Türk ve Kürt'tür.

2-Bu vilayette oturanlar, yeniden Türkiye'ye bağlanmayı ısrarla istemektedirler; çünkü sömürgeleşmiş bir halk olmakta çıkarak, bağımsız bir devletin yurttaşları olacaklarını bilmektedirler.

3- Coğrafi ve siyasal bakımlardan bu vilayet, ancak Anadolu'ya bağlı kalmakla gerçek çıkış yerleri olan Akdeniz limanlarıyla sıkı ilişki kurabilecektir.

4- Hukuk bakımından hala Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan memlekete ilişkin olarak İngiltere'nin yapmış olabileceği bütün antlaşmaların ve sözleşmelerin

[19]Bilsel,a.g.e,s.218-219.

hele, iradelerini serbestçe ve her türlü yabancı baskılardan ve işgalinden arınmış olarak belirtmek fırsatının bu bölge halkına verilmediği de göz önünde tutulursa hukuk açısından hiçbir değeri olamaz.

5-Anadolu'nun Güney kesimlerini birleştiren yolların kavşak noktası olan Musul'un, ticaret ilişkilerimiz ve bu bölgenin güvenliği bakımından, ticaret ilişkilerimiz ve bu bölgenin güvenliği bakımından, bizim elimizde olması zorunludur.

6-Musul vilayeti, ülkemizin birçok başka parçaları gibi, savaşmanın durdurulmasından sonra ve yapılmış sözleşmelere aykırı olarak bizden alınmıştır;

Bu yüzden, aynı durumda kalmış öteki bölgeler gibi, Musul'un da bize geri verilmesi gerekir. Açıklamamı bitirmeden önce, Türk Temsilci Heyetinin, Musul'a ilişkin isteğini öne sürerken, dünya kamuoyunca tamamıyla destekleneceğinden şüphe etmemekte olduğu kadar, açıklamakla şeref duyduğum görüşlerin doğruluğunu ve değeri herkesin kabul edeceğine inanmış olduğumu da söylemek isterim."[20]

Lord Curzon tarafların ortak noktada buluşmaması üzerine meselenin konferansın sonuna ertelenmesi ve 12 ay boyunca sonuç alınmadığı takdirde Milletler Cemiyetine havale edileceğine ve İngiliz hükümetinin Milletler Cemiyetinin kararını kabul edeceğini açıklamıştır. Türk heyetinin müttefiklerin tarafından önerilen teklifleri kabul etmemesi üzerine Lord Curzon, Marki Garoni ve Bombard şimdiye kadar yapılan bütün görüşmelerden elde edilen kararların tespit edilip kayıt altına alınarak bir antlaşma metni halinde Türk heyetine verilerek kabul edilmesi kararı almışlardır. Türk heyetine sunulan metnin incelenmesi için bir süre vererek savaş tehlikesini önlemeye çalışmışlardır. Anlaşma metninde şimdiye kadar görüşülmemiş meseleler de yer almıştır. Durumu değerlendiren İsmet Paşa'ya göre:

"Burada geçirdiğimiz iki buçuk ay, bütün o münakaşa ve müzakereler bir komedyadan ibaretmiş. Nihayet bize Konferanstan daha evvel hazırlamış oldukları teklifleri dermeyan ediyorlar. Lozan Konferansı 13 İkinciteşrinde toplanacaktı. Müttefikler, Lozan Konferansından evvel Paris'te bir içtima aktettiler… Burada uzun uzadıya teklifler, mukabil teklifler münakaşalar cereyan etti. Bütün bunların bir sahne oyunundan başka bir şey olmadığını şimdi anladım. Çünkü verdikleri bu

[20] Bilal Şimşir, *LozanGünlüğü*, Bilgi Yayınevi, Ankara,2012,s.373-375.

muahede ile Lozan Konferansının müzakereleri arasında büyük bir münasebet yoktur."

Konferansın dağılmasına herkesin ihtimal vermesi üzerine 31 Ocak günü son oturumun yapılmasına karar verilmiştir.[21] İkinci ve üçüncü komisyonlar peşi sıra toplanmıştır. Bompard, Curzon ve Garroni verilen antlaşma metnini imzalamak üzere Türk heyetini davet etmişlerdir. Curzon Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda mağlup olan Türklerin Yunanlılara karşı kazanmış olduğu zaferden dolayı konferansta elverişli pek çok şartlar elde ettiğini ve Boğazlar, Adalar, Doğu Trakya sorunlarında kazanılanları anlatmıştır. Sundukları şartların da ılımlı olduğunu savunmuştur. Garroni, Bompard adli ve mali verdikleri izahatın ardından Lord Curzon antlaşmanın imzalanmasını teklif etmiştir.[22]

İsmet Paşa 30 Ocak 1923 günü Başbakanlığa çektiği bir telgrafta, Müttefiklerin sunduğu anlaşmanın bilinenden daha ağır olduğunu, Musul'un Milletler Cemiyetinin kararına bağlanacağını, Trakya'daki kuvvetlerin yirmi bin kişi ile sınırlandırılması, karma mahkemeler usulü, ticari ve adli meselelerde bütün müttefikleri kapsayan maddelerin yer aldığını belirtmiştir. İsmet Paşa kapitülasyonların bahsi geçmezse barışın mümkün olacağını, Musul için halk oylamasına gidilmesini söylemiş fakat müttefiklerin karşı gelmesi sebebiyle konferansın kesilmesinin uygun olacağını belirtmiştir.[23]

Müttefiklerin hazırladıkları antlaşma projesi 150 maddeden oluşmaktadır. Fakat bu antlaşmanın barış maksadıyla değil Türkiye'nin her alandaki egemenliğini elinden almaktır. Antlaşmanın esasları özetle şu şekildedir:

"1-Karaağaç Yunanlılara kalacak

2-Türk, Yunan, Bulgar Hudutlarını askerden arındırılacak

3-Trakya'da bulunabilecek asker sayısının 5000'e inmesi

4-Irak hududu (Musul) Milletler Cemiyeti tarafından tayin edilecek

[21]Tuğluoğlu,A.g.m,s.303-304.
[22]Şimşir,a.g.e,s.408.
[23]Şimşir,a.g.e,s.399.

5- Türkiye'ye iade edilen Bozcaada ve İmroz adaları müstesna olmak üzere Akdeniz adaları üzerinde Yunan hakimiyeti onaylanmaktaydı

6-Yunanistan, Sakız, Sisam, Nikarya adaları askerden arındırılacak

7-Türkiye On İki ada üzerindeki haklarından İtalya lehine vazgeçecek

8-Türkiye kendisinde ayrılan topraklar hakkında şimdi ve gelecekte verilecek kararları anlaşma ile beraber kabul edecek

9-Boğazlardan geçiş serbest olacak, Çanakkale ve Karadeniz Boğazları kıyılarının iki taraftan on beşer kilometrelik kısmı askerden arındırılacak

10- Türkiye şimdiye kadar imzalanan Garp antlaşmalarında azınlıklara ait hakları, Milletler Cemiyeti'nin kefaleti altında kabul edecek

11-Türkiye ve Yunan ahalisinin mübadelesi mecburi olacak

12-Anlaşmada: "Kapitülasyonlar esas itibariyle kaldırılmıştır" denilmekteydi. Ancak adli, ticari, mali konular ve gümrükler için bir intikal devresini göz önün tutmakta idi

13- Türkiye ikinci derece mahkemelerinde kendi tarafından seçilecek ecnebi hakimlerin doğrudan doğruya mesai birliğini kabul edecek. İlk derece mahkemelerinde bulunacak ecnebi hakimler ise karma bir komisyon tarafından seçilecek. Ecnebilere ait davalar mevzubahis olduğu zaman istinaf hakimlerinin çoğunluğunu ecnebiler teşkil edecek

14-Ecnebiler mali ayrıcalıkları haiz olmayacak, hususi vergilere tabi tutulmayacak. Kapitülasyonların ticari hükümleri kaldırılacak. Gümrüklerde 5 sene müddetle 1916 tarifesi tatbik edilecek. İthalat yasağı kaldırılacak.

15-1914 ikinci teşrindeki borçların resulmali[24]*Türkiye ile Osmanlı İmparatorluğu'nu istihlaf eden devletler arasında taksim edilecek. Tevzi tarzı düyunu umumiye idare meclisi tarafından tespit olunacak.*

16-Türkiye 37 sene zarfında müttefiklere 15 milyon altın lira zarar ve ziya ödeyecek, fakat yine Türkiye, Yunanistan'dan hiçbir tazminat istemeyecek."[25]İki aydan uzun

[24]Resulmali:Anamal, anapara anlamına gelmektedir.
[25]Karacan,a.g.e,s.233-234.

süren görüşmeler 4 Şubat günü kesintiye uğramıştır. Mecliste Lozan müzakerelerinin kesilmesine yönelik müzakereler başlamış ve 6 Marta kadar sürmüştür. 6 Mart günü Mecliste karar alınmış ve üç maddelik bir bildiri şeklinde yayınlanmıştır. Bildiride;Müttefiklerin barış projesini olduğu gibi kabul etmenin mümkün olmadığı aksi halde zorlarlarsa mesuliyetin kabul edilemeyeceği, hayati bir mesele olarak görülen Musul meselesinin bir an önce çözüme kavuşması gerektiği, iktisadi, idari ve mali meselelerin temini şartı ile vekil heyetine izin verileceği, belirtilmiştir.

Ayrıca bildiriden, Lozan'da sonuçlanan meselelerin onaylandığı, buna karşılık kabul görülmeyen meselelerinde reddedildiği manası çıkmaktadır.[26] Lozan'da kesintiye sebep olan Müttefiklerin projelerine karşılık, Türk heyeti kendi projelerini hazırlayarak 8 Mart günü İtalya, Fransa ve İngiltere'ye bildirmiştir. Projede meseleler kabul görülen ve kabul görülmeyen meseleler şeklinde sınıflandırılmıştır. Örneğin Musul meselesinin on iki ay boyunca çözümlenmediği takdirde Milletler Cemiyetine başvurulması, Karaağaç'ın Yunanistan'a terki kabul edilmiş ve Boğazların tabi olacağı statüde anlaşmaya varılmıştır. Azınlıklar meselesinin de herhangi bir anlaşmazlık söz konusu olmadığı belirtilerek bu meselelerin tekrardan görüşülmemesi gerektiği bildirilmiştir. Konferansta sonuna kadar konuşulduğu halde sonuçlanmayan birtakım mali meseleler de olmuştur. Bunlardan birisi borçlar meselesidir. Borçlar meselesi anlaşmazlık yaşanan meselelerden birisidir. Türk heyeti borçların bölünmesini istemekle beraber altın para konusuna da itiraz etmişlerdir. Müttefikler ise borçların altın para üzerinden devam ettiklerini savunmuşlardır. Türk heyeti ise vakti geçmiş bir usulün taahhüt edilemeyeceğini dile getirmişlerdir. 8 Martta verilen notaya karşılık müttefikler 28 Martta cevap vermişlerdir. Tekliflere itirazda bulunsalar da konferansın tekrar Lozan'da toplanması kararı alınmış ve Türk heyeti 18 Nisanda Lozan'a gitmek için yola çıkmıştır.[27]

Ali Fuat Paşa'ya göre birinci devre Lozan görüşmelerinin çeşitli sebepleri vardır. İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yıkılan Osmanlı devleti enkazı üzerinde yeni bir devlet kurulacağı hususunda bir anlaşmazlık söz konusudur. İngiltere yeni bir devlet kurulmasını istemiyor diğer iki devlet şark siyasetinin istikrarı için bu kuruluşa

[26] İsmet İnönü, *Hatıralar,* Cilt 2,Bilgi Yayınevi, Ankara,1992, s.101.
[27] İnönü, a.g.e, s.105-106.

taraftar görünmekteydiler. Fakat Türk üstünlüğü neticesinde siyasi hedefine ulaşamayacağını anlayan İngiltere hedefine farklı yolardan ulaşmaya çalışmıştır. Kapitülasyonları, bağımsızlığımıza engel olacak hükümleri Türklere kabul ettirmeye çalışmıştır.[28]

Konferansın İkinci Aşaması ve Lozan Anlaşmasının İmzalanması

Türk Heyeti İtilaf Devletleri tarafından kendilerine verilmiş olan anlaşma taslağının değiştirilmesini talep etmiş ve İtilaf Devletleri ise taslağı uzman kişilere incelettikten sonra 23 Nisanda tekrardan toplanma kararı almışlardır. Türk Heyeti savaş tazminatına karşılık Trakya sınırı için küçük bir değişiklik sağlamıştır. İtilaf devletleri kapitülasyonların kaldırılması karşılığında istedikleri mali ve hukuki konulardaki imtiyazlar meselesinden henüz vazgeçmemiş, fakat bu istekleri Türklerin tam bağımsızlığının koruması adına doğru bir karar olmadığı için reddedilmiştir. İtilaf Devletleri savaşacak konumda olmadığı için 17 Temmuz günü anlaşmaya varıldı ve İsmet Paşa Mustafa Kemal Paşadan onay aldıktan sonra 24 Temmuz 1923 günü Lozan Barış Anlaşması imzalanmıştır.[29]

Bundan sonra, Türkiye artık tam bağımsız bir devlet olarak doğmuştur. Kapitülasyonların kaldırılmasının yanında İtilaf Devletlerinin bazı imtiyaz istekleri Türkler tarafından kabul edilmek zorunda kalınmıştır. Hukuki alanda yabancılar da Türklerle aynı mahkemelere tabi tutulmuştur. Boğazlar 12.000 kişilik bir birlik dışında askerden arındırılmış, başkanlığını Türklerin yaptığı bir komisyona tabi tutulmuştur. Musul Milletler Cemiyetine bırakılmış, Ege Adaları ise İmroz ve Bozcaada hariç Yunanistan ve İtalya'ya bırakılmıştır. Ermenistan ve Kürdistan meselelerinden bahsedilmemiş, Anadolu ve Doğu Trakya Türkiye'ye bırakılmıştır. İtilaf Devletleri anlaşmaya genel bir affın konulmasını istemişler fakat herhangi bir hazırlık söz konusu olmadığı için biraz askıda kalmakla beraber İtilaf Devletlerinin bu isteği kabul edilmiştir. 16 Nisan 1924 tarihinde af kanunu ilan edilmiş ve Türkiye'de bulunan 150 kişinin ülkeyi terk etmesi emredildi. Azınlıklar konusunda ise Türkiye herhangi bir fark gözetmeksizin yurttaşlarını koruyacağını fakat

[28] Ayfer Özçelik, Ali Fuat Cebesoy'un Hayatı Ve Faaliyetleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1989,s.636.
[29]Erik Jan Züecher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul,1995, s.236-237.

Türkiye'nin kendi azınlıklarını yönetiminin denetlenmeyeceğine dair bir madde de anlaşmada yer almıştır.[30]

Boğazlar meselesi: Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazından havadan ve denizden geliş-gidiş serbestliği görüş birliği ile kabul edilmiştir. Savaş veya barış zamanı, savaş gemiler veya savaş uçakları, ticaret gemileri veya ticaret uçaklarının geliş gidişleri ek maddeler çerçevesinde kabul edilmiştir.[31]

Trakya sınırına ilişkin: Ege Denizinden Karadeniz'e kadar, Türkiye'yi Yunanistan ve Bulgaristan'dan ayıran sınır toprakları askerden arındırılacaktır. Konuya dair ek maddeler ve hükümlerde yer almaktadır. Sınırdaş ülkeler bu konudaki isteklerini Milletler Cemiyetine bildireceklerdir. Sözleşme Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye'nin onayı üzerine yürürlüğe girecektir.[32]

Esirlerin Mübadelesi: Türk topraklarında bulunan Rum Ortodoks dininden uyruklularla, Yunan topraklarında bulunan İslam dininden Yunan uyruklularının 1 Mayıs 1923'den itibaren mübadelesine karar verilmiştir. Taraflar Türk ve Yunan Hükümetlerinin izinleri olamadan Türkiye'ye ya da Yunanistan'a yerleşemeyecektir.[33]

Genel Affa İlişkin: Türkiye'de ve Yunanistan'da oturanlardan hiç kimse, 1 Ağustos 1914 ve 20 Kasım 1922 tarihleri arasında askeri ve siyasi davranışları yüzünden Türkiye'de ve Yunanistan'da bir bahane ile zarar verilmeyecektir. Bu süre zarfında meydana gelen siyasi olaylara karşılık Türk ve Yunan Hükümetleri tarafından karşılıklı olarak genel af ilan edilecektir.[34]

Karaağaç, İmroz ve Bozcaada: Meriç ile Lozan Anlaşmasının ikinci maddesinde belirtilen Türkiye'ye verilecek olan topraklar 15 Eylül 1923 tarihine kadar Türk Hükümetine teslim edilecektir. İmroz ve Bozcaada'da bulunan Yunan birlikleri Türk ve Yunan hükümetleri Anlaşmayı onaylandığı zaman geri çekilecektir.[35]

---

[30]Zürcher, a.g.e,s.237-238.
[31] Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler*, Cilt 2,Yapıkredi Yayınları, İstanbul,1993,s.55.
[32]Meray,a.g.e,s.60-63.
[33]Meray,a.g.e,s.82.
[34]Meray,a.g.e,s.92.
[35]Meray,a.g.e,s.115.

Azınlıkların Korunması: Türk Hükümeti herhangi bir fark gözetmeksizin Türkiye'de ikamet eden ulusal toplulukların özgürlüklerini korumayı Üstlenmiştir. Herkes dinini kamu düzenini bozmamak kaydıyla ister özel ister açık bir şekle yaşayabilecektir.[36]

Türkiye ve Irak Arasındaki sınır: Bu mesele anlaşmanın yürürlüğe girdiği andan başlayarak dokuz aylık bir süre içinde Türkler ve İngilizler arasında dostane bir çözüm yoluyla saptayacaktır. Öngörülen sürede anlaşmazlık sağlanmazsa mesele Milletler Cemiyetine intikal edecektir. Kararı beklerken her iki devlette bu süre zarfında herhangi bir askeri harekette bulunmamayı karşılıklı üstlenmiştir[37].

Duyun-ı Umumiye Meselesi: borçlar taksim edildikten sonra, senelik ödenecek olan miktarın hangi para türü ile tasviye edileceği konusu uzun bir süre tartışılmıştır. Müttefikler alının borcun altın cinsinden olduğunu söyleyerek ödenecek miktarında altın olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Yani 91 Milyon olan borç 600 Milyon olacaktır. Bunun üzerine anlaşmadan altın ibaresi kaldırılmıştır.[38]

Amerikan Diplomat John Grew Lozan'daki zorlu süreci anılarında şöyle anlatmaktadır: *"Türk delegasyonu burada gerçekten güç durumda; bir yandan Ankara Millet Meclisi diplomatik zaferler kazanılmasını ve milli gururun tatmin edilmesini ihtirasla istiyor; fakat beri yandan buradaki düşman taraflar onları mahvedici usullerle ezmeğe çalışıyorlar. Dokuz aylık çetin mücadele bütün hızı ile devam ediyordu.'' Grew'in açıklaması doğrultusunda konferansın son toplantı oturumlarında, İsmet Paşa'ya ecel terleri döktürüyorlardı. Gözlerinin altından derin halkalar belirmiş, saçlar dimdik olmuş, gücü tükenmişti, fakat bu saldırılara rağmen ayakta durma ve karşı koymaya devam ediyordu. Anlaşıldı ki müttefikler son bir hücumdan sonra silahlarını bırakmışlardı."*[39]

İsmet Paşa, antlaşmayı Büyük Millet Meclisine sunarken söylediği nutukta Lozan'dan getirdiği Türkiye'yi şöyle tarif etmiştir: "*Mütecanis, yeknesak bir vatan; bunun dahilinde harice karşı gayri tabii kuyuttan ve hükümet içinde hükümet ifade eden dahili imtiyazattanmüberra bir vaziyet; gayri tabii mükellefatı maliyeden azada*

[36]Meray,a.g.e,s.11.
[37]Meray,a.g.e,s.3.
[38]Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*(Hz. Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yayınları, İstanbul, 2002, s.15.
[39] Yaşar Yazıcıoğlu**,***Lozan Antlaşması*, Kripto Yayıncılık, Ankara,2018, s.421.

bir hal hakkı müdafaası mutlak, menabii mebzul ve serbest bir vatan. Bu vatanın adı Türkiye'dir. O Türkiye'yi bu muahedenameler ifade ve tezvih etmektedir."[40]

Anlaşmanın imzalanması üzerine İsmet Paşa günün kahramanı seçilmiştir. Ankara'ya döndükten sonra, Mecliste Lozan Konferansına dair İsmet Paşa'nın bilgiler aktaracağı haberi üzerine, Mecliste konuyu merak edenlerin yanı sıra bürokratlar ve basın mensuplarıda yer almıştır. Mecliste bulunan Zekeriya Sertel anılarında o günü şu şekilde aktarmıştır:

"*Meclis tarihi bir gün yaşıyordu. Ben İsmet Paşa'yı ilk kez görecektim merak ve heyecan içindeydim. Bir alkış fırtınası koptu, gözler salonun yan kapısına dikildi. Üzerinde basit elbise, başında gri kalpağıyla İsmet Paşa göründü. Meclis onu ayağı kalkarak selamladı. Paşa Çelimsiz, kısa boylu, basit bir askerdi. Pantolonu ütüsüz, ceketi buruşuktu. Kalpağı kulağına kadar inmişti, Lozan'dan değil de sanki cepheden geliyordu. Kıyafetini değiştirmeye vakit bulamadan tozlu çizmeleriyle meclis*e *gelmiş gibiydi. Onun bu basit, bu iddiasız mütevazı hali, kurtuluş savaşının canlı bir sembolü idi. Karşımıza şık giyinmiş canlı bir diplomat değil, cephede ve Lozan'da Zafer kazanmış bir komutan vardı. Kurtuluş Savaşı, işte böyle bir fukaralık içinde yapılmıştı. Lozan Zaferi, Türk basınında Sevinçle ve alkışla karşılanmıştı."*[41]

Lozan Konferansı tartışmaları yaklaşık iki devrede gerçekleşmiştir. TBMM'de ağır eleştirilerden dolayı seçim kararı alınıp meclis dağılmıştır. Bu sırada basında müzakerelerle aleyhinde yayınlar yapılmıştır. Ankara basını müzakereleri desteklerken İstanbul basını destekleme taraftarı olmamıştır. Lozan Antlaşmasının imzalanmasının ardında da aynı şekilde heyetin dönüşü konusu yine manşetlerde geniş yer tutmuştur. İsmet Paşa antlaşmayı imzaladığı kalemi Darülfünun'a götürmüş ve orada ki hocalara takdim etmiştir. Paşanın böyle bir şeyi yapmasının temel sebebi ise daha önce Sevr Antlaşması imzalandığı zaman, antlaşmanın imzalandığı kalemin bir yabancı okula takdim edilmiş olmasıdır [42] Öte yandan İsmet Paşa'nın

[40]Yazıcıoğlu, a.g.e, s.422.
[41] Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, Gözlem Yayınları, İstanbul,1996, s.11.
[42] Seydi Vakkas Toprak, "Lozan Antlaşmasının İmzalanmasının Tanin Gazetesinde Yankıları", *AtatürkAraştırma Dergisi,* Cilt 32, Sayı 93, Ankara,2016, s.9.

Darülfünun'u ziyareti ve öğrencilerle buluşması ve öğrencilere Nutku da,gazete manşetlerinde geniş yer tutmuştur.[43]

Mustafa Kemal Paşa Lozan yıldönümlerinin birinde kendisini ziyarete gelen İstanbul Üniversitesi Talebe Cemiyetine konunun önemini şu şekilde aktarmıştır:

"Lozan Antlaşması, Türk tarihinde bir dönüm noktasıdır. Türk milleti için siyasal bir zafer oluşturan bu anlaşmanın Osmanlı tarihinde eşi yoktur. Milletimiz bununla hakkıyla övünebilir ve Türk milleti yüksek bir eseri olan bu antlaşmanın yüksek kıymetini bilmesi gereken gençliğine bunu geçmişte kararlaştırılmış antlaşmalarla karşılaştırmasını önermelidir. Bu nedenle Lozan görüşmelerinde her türlü siyasal mücadelelere göğüs gererek sonucu elde etmede büyük bir anlayışlılık göstermiş olan İsmet Paşa'yı yücelterek anmak görevimdir… Gençliğin gerçek gösterişinden pek duygulandım. Lozan Antlaşması İmza gününün milli bayram olarak kabul edilmesi uygundur."[44]

[43]Toprak,a.g.e,s.10.

[44] Gurbet Gökgöz, "Belleklerden Silinmeye Yüz Tutan bir gün: Lozan Sulh Bayramı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*, Cilt 10,Sayı 22,2011,s.99.

BÖLÜM 1

1923-1950 ARASINDA İKTİDARIN BASINANLAYIŞI VE BASINA YÖNELİK TUTUMUNA GENEL BAKIŞ

1.1Türkiye'de Tek Parti Dönemi ve Dönemin Özelliği (1923-1945)

Türkiye Cumhuriyetinin kurucu partisi olan CHF Türk siyasal hayatında 1923-1945 arasında ülkeyi yönetme hakkının kendisinde olduğuna inanıyordu. İktidarı tek başına elinde bulundurduğu için hakimiyet alanının geniş olduğu düşüncesi de hakim olmuştur. Bu düşüncenin temelinde iki düşüncenin olduğunu söylemek mümkündür; Birincisi ülkeyi kurmuş ve kurtarmış olan CHP'nin ülkeyi yönetmeye hakkının olduğu düşüncesi, ikincisi ise CHP kadrosunun ülkeyi kurtardığı gibi Ülkenin bağımsız ve modern bir ülke haline getirebilecek olmasıydı. CHP; halkı, meclisi, devleti ve hükümeti temsil ettiği için parti-devlet bütünleşmesi söz konusudur. Bundan dolayı bütün bunlar da Partinin Değişmez Genel Başkanına bağlı idi.[45]

Tek parti zihniyeti çerçevesinde değerlendirme yapılırsa, iktidara yönelik yapılan olumsuz eleştiriler ne kadar doğru olursa olsun yazan kişi her halükarda hoş karşılanmamaktadır. Tek parti yönetiminin basına yönelik tutumu genel itibariyle değerlendirildiği zaman yapılan olumsuz her eleştiri bir saygısızlık olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, olağanüstü durumlarda, Hüseyin Cahit Yalçın "Tanin",Ahmet Cevdet "İkdam"; Ahmet Emin Yalman ve Enis Tahsin, "Vatan"; VelidEbizziya'nın "Tevhid-i Efkar",İsmail Müştak Mayako'nın, "İstikbal" ve Trabzon'da "İstiklal" gazeteleri ile bazı dergiler kapatılmıştır. Hüseyin Cahit Yalçın, VelidEbuzziya, Ahmet Emin Yalman, Asım Us, Necmeddin Sadak, Ali Naci Karacan ve birçok gazeteci İstiklal Mahkemelerinde yargılanmış, mahkeme yaklaşık bir yıl sürmüştür. Bir yıldan sonra 2 Ocak 1924 yılında bütün gazeteciler beraat etmiştir.[46]

[45] Sevda Mutlu, "Tek Parti Döneminde Parti Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek Dilek Sistem", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 29,Sayı 86,2019,s.56-57.
[46] Esra Oğuzhan, "Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü", *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Cilt 7,Sayı 2,2018,s.116-117.

Şubat 1925'de Doğu bölgesinde Şeyh Sait isyanı patlak vermiştir. 3 Mart 1925 günü Mustafa Kemal Paşa Başbakan Fethi Bey'i görevden alarak İsmet Paşayı yeniden Başbakanlığa getirmiştir. Meclis olağanüstü yetkilere sahip Takrir-i Sükun Kanunu'nu çıkarmıştır. Aynı Kanunda yer alan İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla muhalifler susturulmuştur. Bunun somut örneği olarak Şeyh Sait isyanının ardından sol görüşlü Aydınlık, Orak-Çekiç dergilerinin yargılanıp kapatılmıştır. Aynı zamanda Ahmet Ağaoğlu tarafından Ankara'da kurulmuş olan Akın Gazetesi de yönetime yönelttiği eleştirilerden dolayı kapatılmıştır. İstiklal Mahkemeleri, baskının ve zorakiliğin hüküm sürdüğü bir yönetimin temel yapı taşı olarak görülebilir.[47]

1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Haziran 1925'de kapatıldı ve bütün muhalefet grupları kısa sürede ortadan kaldırıldı. Aynı yıl içine 500'e yakın kişi yargılanıp ölüm cezası almıştır.[48] Böylece ilk muhalefet partisi deneyimi kısa sürdü. Bu hadiseden yaklaşık 5 yıl sonra Mustafa Kemal Paşa yeni bir parti kurulması kararını aldı. Bu sefer parti kurma görevi Fethi Beye verildi ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kuruldu. Halk SCF'nin kurulmasını büyük bir coşkuyla karşıladı. Halkın bu tutumuna karşılık üç ay sonra ortaya çıkan şartlar gereği SCF'nin kapatılmasını uygun görülmüş ve 1945 yılına kadar bir daha muhalif parti kurma fiilen imkânsız hale gelmiştir.[49]

1.2. Atatürk Döneminde Basın Anlayışı (1923-1938)

Basının gücünün farkında olan Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele döneminde 10 Ocak 1920'de Hakimiyet-i Milliye Gazetesini çıkarmıştır. Dönemin birçok aydını da Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yazılar yazmıştır. Başlangıçta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin sözcüsü olan gazete daha sonra CHF'nin resmi yayın organı olmuş 16 Ekim 1935'ten sonra Ulus adını almış ve 1971'e kadar devamlılığını sürdürmüştür.[50]

Hakimiyet-i Milliye İstiklal Harbi'nin amacını, halka duyurmak ve savaş zamanı halkın desteğini sağlamak amacıyla kurulan Hakimiyet-i Milliye, aynı zamanda

[47] Hüseyin Yürük, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1908-1950)*,Alternatif Yayınları, İstanbul,2009, s.253.
[48]Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu* (Çev. Yavuz ALogan), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995, s.86-87
[49]Ahmad, a.g.e,s.88-89.
[50]Kılıç, a.g.m,s.150.

Anadolu ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Temsil Heyetinin de yayın organıdır. [51] Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından adı konulmuş ve yönlendirilmiştir. Bu açıdan 14 Eylül 1919'da Sivas'ta çıkarılan İrade-i Milliye gazetesinin devamı olarak kabul edilebilir. Her başlığının altında yer alan *"Mesleği milletin iradesini hakim kılmaktır."* İfadesi gazetenin genel politikasını açıklamaktadır.18 Temmuz 1920'de haftada üç gün çıkarılan gazetenin 100. sayısından sonra 22 Ocak 1921'de yayımına ara verilmiş, 23 Temmuz 1923'de her gün çıkmaya başlamıştır. Gazetede Milli mücadele, TBMM kararları, cephedeki gelişmeler ve Kuvay-i Milliye gibi konularda haberler ve yazılar yer almıştır. Gazetenin yazar kadrosu birçok aydının İstanbul'dan Anadolu'ya gelmesiyle genişlemiştir. Hamdullah Suphi, Hüseyin Ragıp, Ziya Gevher, Yakup ve Falih Rıfkı başmakaleler yazmaya başlamışlardır.[52]

Cumhuriyetin ilanıyla beraber basında bazı eleştiriler yer almıştır. Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman ve Tevhid-i Efkar Gazetesi yazarı VelidEbuzziya, kışkırtıcı yayınlara yer vermişlerdir. Yenigün başyazarı Yunus Nadi Cumhuriyetin ilanından hoşnut olmadığını dile getirmiştir. Öte yandan Ahmet Emin Yalman Ankara basınının kendisinden başka hiçbir şeye tahammülünün olmadığını söyleyerek eleştiride bulunmuştur. İkdam Gazetesi de bu esnada hükümetin basına baskı uygulayacağını yazmıştır. Matbuat ve Umum Müdürü Zekeriya Sertel barış zamanında böyle bir baskının olmayacağını ve TBMM'nin basın hürriyetine müdahale etmeyeceğini dile getirmiştir. Bu açıklamasından dolayı 14 Kasım 1923'te görevinden alınmıştır.[53]

Şeyh Sait isyanı üzerine kurulan Ankara ve İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemelerinin ele aldığı konular arasında; muhalif basın suçları ve hükümete karşı muhalefet suçları da yer almaktadır. Muhalif basına karşı verilen cezalar gözdağı vermek ve muhalefetten vazgeçirmek için verilen cezalardır. Israrını sürdürenlere hapis ve sürgün cezaları verilmektedir. Hükümetin şahsına kasıtlı muhalefette bulunanlara ise hapis cezaları vererek durumun önüne geçilmek istenmiştir.[54] İzmir Suikasti girişimi

[51] Emrah Yıldız, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi Örneğinde Türk Ulusal Kimliğinin İnşası Süreci (1920-1926),Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin,2009,s.189-238.
[52] Kılıç, a.g.m., s.161.
[53]Kılıç,a.g.m,s.162-164.
[54] Ergün Aybars ,*İstiklalMahkemeleri*, Ayraç Kitabevi,Ankara,2009,s.402-403.

üzerine kurulan İstiklal Mahkemesi 5 Temmuz 1926'da tebliğ hazırlamıştır. Bazı gazetelerin İzmir suikasti davası üzerine kendiliğinden suçlu listeleri yayınladıkları görülmüştür. Bu durumun karışıklığa sebep olacağı, resmi tebliğler dışında yayın yapılmaması gerektiğini aksi takdirde kanuni işlem yapılacağı belirtilmiştir. Bunun için bu tür haberler veya yayınlar "Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi" tarafından belirlenmesine karar verilmiştir.[55]

Tek parti döneminde basın, iktidar siyasetini destekleyen bir kurum olarak görülmüştür. 1931 yılında çıkarılan matbuat kanununa 1938 yılında yapılan eklerle beraber basın hükümetin denetimi altında olmaya devam etmiştir.1938 yılında Türkiye'de oluşturulan, yönetim kademelerinde gazeteci mebusların bulunduğu Türk Basın Birliği, kuruluş kanununun kendisine verdiği yetkilerle, basın üzerinde her türlü denetimi yapacak bir kurum olarak İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar varlığını sürdürmüştür.[56] Cumhuriyetin ilk yıllarında basın ve merkezi yönetim arasında birtakım anlaşmazlıklar söz konusu olmuştur. Anlaşmazlıkların temel sebebi bazı basının muhalefeti desteklediği düşüncesi olmuştur.

Cumhuriyetin ilk Matbuat Kanunu 27 Temmuz 1931'de kabul edilmiştir. Kanunun getirdiği en önemli kısıtlama 50. Maddedir. Bu maddeye göre: *"Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. (...) Bu suretle kapatılan bir gazetenin mes'ulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz."*[57]

1931 yılında çıkarılan Matbuat Kanunu 1938 yılında değişikliğe uğramıştır. Bu kanunun en önemli özelliği ise hükümete vermiş olduğu önemli yetkilerdir. Örneğin; bir dergi yayınlamak isteyen kişilerin dönemin valisinden veyahut kaymakamından izin almaları gerekiyordu. İzin konusu Dokuzuncu Maddeye göre, Hükümet her türlü kararı vermekte özgürdür.[58]

Gazetecileri devlete bağlı bir örgüt olarak toplamak adına yapılacak çalışmaların kontrolünün kolaylaşması adına 25 Mayıs 1935 günü Türk Basın kurultayı

[55]Aybars, A.g.e,s.350.
[56]Osman Murat Güvenir, *2.Dünya Savaşında Türk Basını*, Erdini Basımevi,İstanbul,1991,s.209.
[57]Resmi Gazete, 8 Ağustos 1931, Sayı:1867.
[58] Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* , İletişim Yayınları, İstanbul,2007,s.134.

toplanmıştır. 27 Haziran 1938 yılında Celal Bayar hükümeti döneminde Basın Birliği Kanunu kabul edilmiştir.[59]

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümü üzerine 11 Kasım 1938'de TBMM tarafından İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra yapılan CHP kurultayında Atatürk "Ebedi Şef", İnönü ise "Milli Şef" ilan edilmiştir. İnönü'nün CHP'nin "Değişmez Genel Başkanı" ilan edilmesi Milli Şeflik kavramı ile bütünleştiğinden artık yeni bir dönem başlamıştır.[60]

1.3. İsmet İnönü Döneminde Basın (1938-1945)

Tek parti döneminde Atatürk, Fevzi Çakmak ve İsmet İnönü Paşalara *"Şef"* denilmiştir. Eski Türklerde devlet yöneticileri için kullanılan Han, Hakan, Sultan gibi unvanların karşılığı olan *"Şef"* tabiri Devlet büyükleri ve yöneticileri için kullanılmıştır. Fakat zaman zaman CHP genel sekreterleri içinde bu tabir kullanılmıştır. Ancak Nadir Nadi'ye göre Türkiye'de tek bir kişiye Milli Şef denilmiştir, o da İsmet İnönü'dür. 1932-1934 yılları arasında faaliyet gösteren kadrocular şef teriminin sıkı savunucuları olmuşlardır. Onlara göre Türkiye içinde bulunduğu durumdan ancak bir şef önderliğinde kurtulabilir.[61]

Milli Şef'in yüceltilmesi konusu yıllarca basın mensuplarının bir vazifesi haline gelmiştir. Örneğin; Bayram günlerinde caddelerde ve sokaklara asılan büyük bezlere İnönü'yü öven *"İnönü Türk birliğinin ta kendisidir"* şeklinde yazılar yazılmıştır. Herhangi bir kurtuluş gününde ise Milli Şef'e tanzim telgrafları çekmek de yüceltme örneklerinden biri olmuştur. İsmet İnönü herhangi bir konser veyahut bir at yarışına katıldığı zaman ise evinden törenle çıkarılır, bu durum ise manşetlerde yüceltilen bir üslupla yerini alırdı. Yine ailesi ile ilgili önemli konularda da aynı şekilde övgüler ve övgüyü muhafaza eden üslup manşetlerde yerini almıştır. İnönü'nün çocuklarının *"Türk Kulu brövesi"* alması gibi törenlerde başbakan ve bakanlar kurulunun katılımlarıyla taçlandırılırdı.[62]

Milli Şef'in çeşitli yazılarla tanımlamalarına bakıldığı zaman ilginç örneklere rastlamak mümkündür. Şöyle ki:

[59] Oğuzhan, A.g.m,s.119-120.
[60] Akandere.a.g.e,s.46.
[61] Akandere,a.g.e,s.30-37.
[62] Akandere,a.g.e,57.

"İsmet İnönü'nün kişiliğinde müşfik bir aile babasına kavuşan Türk Milleti onu "Milletin Babası" olarak kabul etmiştir."

"Milletçe baş olarak tanımlanan İsmet İnönü ile Türk halkı haklı olarak mağrur olmaktadır."

"Milli Şef İsmet İnönü, Milletin Ülkülerini dile getiren, herkese doğru yolu gösteren ve bütün fikirlerini bir arada toplayan kişidir."

"BMM kendinin yüksek vasıflarından ve asırların perçinlediği kahramanlığından kendine layık adamı, büyük ve kahraman İsmet İnönü'de bulmuştur."

"Türk İstiklalinin en kuvvetli, en kabiliyetli bekçisi olan Milli Şef, yüksek bir asker olduğu kadar sanatkar denecek kadar yüksek bir diplomattır. Hadiseleri önceden görür ve tedbirlerini ona göre alarak hadiselerin seyir ve istikametine yön verir."[63]

Milli Şeflik yılları bir bakıma yüceltilme yılları demektir. Özellikle İnönü Savaşları ve Lozan yıldönümlerinde İnönü'ye övgülerin düzülmesi, kağıt paralara İnönü'nün resminin konulması, köy okullarında devlet dairelerinde İnönü'nün resminin yer alması bu yüceltilmişliğin bir göstergesidir.[64]

İkinci Dünya Savaşıyla beraber Milli Şef döneminde basın sıkı kontroller altında tutulmaya devam ederken, birçok yayın bu ortam içerisinde sıkıyönetim ve hükümet emirleri altında var olmaya çalışmıştır.1938 tarihli Basın Kanununda gerçekleşen değişimle beraber denetimi elinde bulunduran hükümet 1940 yılında da Matbuat Umum Müdürlüğünü Başbakanlığa bağlayarak bu denetimi güçlendirmiştir. Hükümet gazete haberini beğenmediği takdirde Matbuat Umum Müdürlüğü yoluyla gazeteleri ve matbaaları kapatma yetkisine sahiptir. Yapılacak haberlerin ölçütünü de yine Müdürlük yoluyla yayıncılara iletilmiştir.[65]

Tek Parti Döneminin yayın organı olan Ulus Gazetesi diğer yayınlardan daha ayrıcalıklıdır. Hükümetin Gazetesi olan Ulus Gazetesi CHP milletvekilleri, devlet yöneticisi ve bakanların makalelerine daha çok yer vermektedirler. Ve bu makaleler

[63]Akandere,s.50-53.
[64] Hakkı Uyar, Türkiye'de Tek Parti Döneminde İktidar Ve Muhalefet, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İzmir,1998,s.252.
[65] Şükran Akpınar, Milli Şef Döneminde Babıalinin Varolma Mücadelesi ve Muhalif Bakışın Bedii Faik'in Yazılarından Tahlili, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara,2005,s.54.

resmi bir bildiri niteliğindedir. Gazete başyazarı Falih Rıfkı Atay gazetecilere yol gösteren kişi olarak tanımlanmıştır. Tek parti dönemi karakteristik olarak farklı bir dönemdir. Farklı yayınlara kağıt kullanımında kısıtlama getirilirken Ulus gazetesi ayrıcalıklı görülmüş ve birçok haber burada yer almıştır.[66]

Milli Şef Döneminin bir diğer dikkat çeken özelliği ise 10 Kasım günleri dışında Atatürk'ten bahsedilmemesidir. Atatürk'ün ikinci plana itilip geçiştirildiğini görmek mümkündür. Tıpkı Atatürk Döneminde İsmet İnönü'nün ikinci planda olduğu gibi bir durum söz konusudur. Her yıl Atatürk'ün ölüm yıl dönümünde anma töreni haberlerinin yer aldığı 11 Kasımda İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinin de yıldönümü de kutlanmaktadır. "*Mesut Bir Yıl Dönümü"* ya da *"Milli Şef'in Reisicumhur Seçildiği Gün"* başlıklı yazıların sıkça yer aldığını görmek mümkündür.[67]

Örneğin Son Posta Gazetesi 11 Kasım 1940 yılı tarihli sayısında Atatürk'ün ölüm yıldönümünde yapılan bir tören ve bu töreni temsil eden bir fotoğraf yer almıştır. Gazetenin sağ alt köşesinde ise İsmet İnönü'nün fotoğrafı yer almış *"Mesud Bir Yıldönümü"* başlığı altında İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı oluşunun ikinci yılı kutlanmıştır.[68]

Yeni Asır gazetesi 11 Kasım 1940 tarihli sayısında da Atatürk'ün ölüm yıldönümü üzerine yapılan törenleri temsilen fotoğraflar yer almış ve Atatürk'ü öven nutuklara yer verilmiştir. Aynı zamanda İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı seçilmesinin yıldönümü de *"İkinci Reisicumhurumuzun Yıldönümü"* başlığı altında kutlanmıştır. [69]*"Milli Şef İsmet İnönü'nün Hayatına Kısa Bir Bakış"* başlığı altında bir yazıda İnönü'ye övgülere uzun uzadıya yer verilmiştir. Yazının bir kesiti şu şekildedir:

"*Lozan Kahramanı, saltanatla hilafetin kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, halifeliğin lağvı, dinle dünya işlerinin tefriki, kadınlara medeni haklar verilmesi, fesin ve peçenin atılması, Arap harflerinin bırakılması gibi muazzam inkılaplarda Ebedi Şef Atatürk'ün arkadaşı olarak çalıştı ve bunları tatbik etti. Cumhurreisliği bugün üçüncü yılına giren onun aziz varlığı, en büyük teminatımızdır. Sevinçle ve Şevkle*

[66]Akpınar,a.g.t,S.67-68.
[67] Hilal Yiğit, İnönü Döneminde Atatürk İmajı (1938-1950),Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,2011,s.151-152.
[68]*Son Posta*,11 Kasım 1940,s.1.
[69]*Yeni Asır*,11 Kasım 1940,s.1.

kutlayacağımız Cumhurreisliğinin her yıldönümü, bizi milli gayelere biraz daha yaklaştıracaktır."[70]Dönemin birçok gazetesinde İnönü'ye bu şekilde ve aynı titizlikle övgüler yağdırıldığını görmek mümkün olacaktır.

Bu dönemde Şef'in söylediklerini koşulsuz şartsız kabul etme ya da Şef'in yolundan gitme gibi demokrasi ile çok da bağdaşmayan ilkelere rastlamak mümkündür. Şef'e karşı bu tutum bir vatandaşlık görevi olarak görülmektedir. Ulusal bütünlüğün tek şartı ise Şef'in yolundan gitmek ve onun insanüstü bir karaktere sahip olduğu anlayışı yerleştirilmeye çalışılmaktadır.[71]

Her türlü iletişimin temel unsuru kelimelerdir. Bu nedenle gazetelerde kullanılan dil ve üslup verilmek istenen mesajın içeriğini şekillendirir. Milli Şef Döneminde yönetimle ilgili gazetecilerin kullandıkları dil verilmek istenen mesajı belirginleştirmektedir. Örneğin, *"Millet, Milli Şefimize İtimadını Yeniledi"* başlıklı İkdam [72] ve *"Milli Şefimiz İngiltere Kralını Tebrik Ettiler"* başlıklı Cumhuriyet Gazetelerinin manşetinde olduğu gibi[73]… Böylece gazeteler iktidarın ideolojik aracı haline gelmiş olurlar. İkinci dünya savaşından dolayı uygulanan sansürün yanında basın mensuplarının gönüllülük esasının da etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda herhangi bir basın ilkesinden söz etmekte mümkün değildir. Çünkü Şef'in tüm kurumların ve kuralların üstünde olduğu bir anlayış hakimdir.[74] 1938-1945 yılları arasında İnönü'nün ululaştırılmasına yönelik yazılan yazılara rastlamak mümkündür. İsmet İnönü herhangi bir konuda Nutuk söylediği zaman bu gazete manşetlerine toplumu müjdelendiriyormuş gibi bir üslupla yansıtılırdı. *"Milli Şef, Bugün Tarihi Bir Nutuk İrşadedecek"* şeklinde ilan edilirdi.[75] Bunun yanı sıra İnönü ailesinden herhangi birinin yapmış olduğu her türlü faaliyet vb. durumların kudretli bir şekilde yansıtılmasıdır. Metin Toker anılarında durumu özetle şu ifadeleri kullanmıştır:

---

[70]İlhan, "Milli Şef İsmet İnönü'nün Hayatına Kısa Bir Bakış", *Yeni Asır,(*11 Kasım 1940),s.2.
[71] Sevil Erzincan, "Türkiye'de TekParti İktidarı Ve Dönemin Siyasal Kültürü",https://www.akademikkaynak.com/turkiye-de-tek-parti-iktidari-ve-donemin-siyasal-kulturu.html, (Erişim:13.11.2021)
[72]*İkdam*, (4 Nisan 1939),s.1.
[73]*Cumhuriyet*,(19 Haziran 1941),s.1.
[74] Emre Bağce, *Milli Şef Döneminde İktidar-Basın İlişkileri, Medya Ve Siyaset (1923-1946) Tek Partili Dönem*,(Der. Tolga Yazıcı),Volga Yayınları,2016,s.120-122.
[75]Akandere, a.g.e,s.56-57.

"vatan gazetesi 15 Haziran 1944 günü sayısında rastladığım bir havadis'e gülmekten kendimi alamadım: "Sayın Bayan İnönü Münalakat vekaletinin Telgrafçılık Kursunu Açmıştı." Sayın bayan İnönü'nün böyle şeylerden haz etmediğini bildiğim için.. Gene gayet iyi hatırlarım, bir gün Cumhuriyet Gazetesine basın müdürlüğünden telefon geldi ve Bayan İnönü'nün İstanbul'u teşrifleri" haber birinci sayfada değil de, iç sayfada verildi diye güzel bir zılgıt geçilmişti."[76]

Yine Toker'in anlatımına göre 1944'lü yıllar çok ihtiyatlı bir şekilde muhalefet yapan gazete yazarları Cumhurbaşkanına yaranmak adına güven çabası içine girmişlerdir. Lozan yıldönümlerinde İsmet İnönü'nün resimleri gazetelerin ilk sayfalarda yer almış ve süslü bir üslupla Milli Şef'in şahsına yönelik alkışlar tutulduğu da görülmüştür.[77]

Toker'in düşüncesini destekleyen bir diğer örnek ise Yeni Sabah Gazetesinde 12 Kasım 1942 yılına ait bir gazete manşetidir. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı oluşunun dördüncü yılı kutlanmış ve gazetenin diğer sayfalarında ise İnönü'ye ait nutuklara yer verilmiştir. *"Mutlu Bir Yıldönümü"* başlığı altındaki yazıda İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden dolayı duyulan mutluluğun yanı sıra Atatürk'ün ölümünün de acısını dindirdiği vurgulanmıştır.[78] Yine konuyla bağlantılı olarak farklı bir örnek vermek gerekirse; 18 Mart 1944 günü Ayın Tarihi Dergisinde Milli Şef İsmet İnönü'nün Akhisar'a gelişinin yıldönümünün kutlandığı haberinin yer aldığı görülmektedir.[79]

Ahmet Emin Yalman'ın Vatan Gazetesinde *"Berraklığa Doğru"* başlığı altında tek parti, tek adam, Demokrasi idaresi gibi konulardan oluşan 23 yazılık planlanmış bir serisi mevcuttur.

"Harbi sadece seyretmekle vakit geçiremeyiz, Türk Demokrasisi ancak kağıt üzerinde duran bir sözdür. İşin gerçeği şudur ki tek partinin ve tek Şef'in keyfi bir dikdatörlük idaresi altında yaşıyoruz, Hürriyeti de ancak bu riskler karşısında kullanabiliyoruz. Meziyetli ve gayretli adamlara fırsat verecek, dürüst ve verimli bir

---

[76] Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları (Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950-1973),*Bilgi Yayınevi, Ankara,1990,s.22.
[77]Toker, a,g,e,s.25.
[78]*Yeni Sabah*,(12 Kasım 1942),s.1.
[79] İsmail Eyüpoğlu, *Türk Basın Tarihinde Ayın Tarihi(Seçilmiş Haberler 1938-1950),*Fenomen Yayıncılık, Ankara,2020,s.88.

idare sistemine bir türlü kavuşamıyoruz. Diğer taraftan laiklik sayesinde bir takım güzel ve ileri neticeler olmamıza rağmen aydın bir din anlayışı ortaya çıkmamış, halka mal edilmemiştir. Din denilen önemli müessese, çıkarcı bir kara kuvvetinin elinde bulunuyor. Bu davaları, ortaya koymanın ve bir çıkar yol aramanın tam zamanıdır." [80] Şeklindeki yazının ardından 5 Aralık günü Basın-Yayın genel Müdürlüğünden Yalman'a şöyle bir tebliğ gönderilmiştir: *"Gazeteniz 5 Aralıktan başlamak üzere 19 Ocak 1942 tarihine kadar kırk beş gün müddetle tatil edilmiştir."* Yalman durumu anılarında şu şekilde aktarmıştır;

"*Yıldırım vurulmuşa döndüm o sırada Ankara'ya fırladım, o sıralarda Mersin'de istirahatta bulunan Başbakan Refik Saydam'a vekalet eden dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na koştum hayretimi ve isyanımı belirttim. Bana sadece dedi ki* :

"*Berraklığa doğru başlıklı yazıların başlayınca seni arattım, meğer Ankara'da imişsin." Bulsaydım bunlara devam etme" diyecektim. Fakat seni bulduramadım. Bu arada bütün Balkanlarda senin yazılarından dolayı şikayetler işittim. Ben taassup derecesine layık bir adamım, gazetelerde din meselelerinden bahsedilmesine tahammül edemem. Şikayetleri birer belirti diye karşıladım. Memnun oldum, yazı dizisinin sonuna kadar neşrini beklemeğe, sonrasına cezalandırmağa karar verdim.*"[81]

Milli Şef Döneminin özellikle 1940'lı yıllarında iç ve dış politikada ancak belirli çerçevede haberler yayınlamak mümkündü. Dönemin politik durumu sebebiyle gazete yazarlarının genellikle dış politika odaklı yazılar yazdıkları görülmektedir. Şef'in Türkiye'sinde özellikle savaş yıllarında dış politika odak noktası dış politika olmalı ve bu odaklanma belirli sınırlar içerisinde gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda iç politikada herhangi bir şekilde yansıtılmamalıdır. Baskı altında bulunan basın özellikle savaşla ilgili konuları Matbuat Umum Müdürlüğü ve emri neticesinde tek sütun olmak şartıyla yayınlayabiliyordu. Mali açıdan da bu haberleri yayınlanmasında güçlükler söz konusudur.[82]

Bu sıkıyönetim ve tedbirler zaman zaman anlamsız uygulamalara da sebep olacaktır. 20 Mayıs 1940 yılında Türkiye'de bazı illerde sıkıyönetim uygulanmıştır. Bu iller;

[80]Yalman,a.g.e,s.290.
[81]Yalman, a.g.e, s.291.
[82]Koçak, a.g.e,s.135.

İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale'dir. Örfi ve İdare kanununun 3.Maddesi gereği sıkıyönetim komutanlığına tüm basılı eserleri denetleme ve gerektiğinde kapatma yetkisi vermiştir. Ayrıca 24 Nisan 1940 tarihinde basın kanunun 30.Maddesi ile TBMM üyeleri ve bakanlar kurulu üyeleri koruma altına alınmış bu kurumlar ile şahıslar hakkında yorum yapanlara hapis cezası ilave olarak 100 liradan az olmamak kaydıyla para cezasının verilmesi kararlaştırılmıştır.1944 sonlarına doğru, mecliste hükümetin kültür, ekonomik ve siyasi politikalarına yönelik yapılan tenkit ve eleştirilerin bir kısmı basın aracılığı ile kamuoyuna duyurulmaya başlanmıştır.[83]

Bu gelişme karşısında hükümet yakınlığı ile bilinen basın yayın kuruluşları muhalif basına ayak uydurma gereği duymuşlardır. Buna en somut örneklerden birisi; Dönemin basın birliği Umumi Birliği Kongresi Başkanı ve Ulus Gazetesi imtiyaz sahibi Atıf Hüseyin Bey'in basının takip etmesi gereken yolu *,"Hürriyetçilik ve disiplin"* olarak göstermesi ve bazı durumlarda basın hürriyetlerinin kısıtlanabileceği uyarısını yapmış olmasıdır.[84]

Cumhuriyet Gazetesinin sahibi Yunus Nadi Bey İnönü'nün gözünden düştüğü için olarak gazetesi sık sık kapatılacaktır. Bu sebeplerden birisi İnönü'nün oğulları Erdal ve Ömer'in Türk Hava Kurumu planörlük kursunu başarıyla bitirip brövelerini aldıkları törenin gazetenin ilk sayfasında yer verilmemesidir. Ahmet Emin Yalman 1942 başbakan Şükrü Saraçoğlu'na "*Bu uygulamalarınızdan başımız belalara uğruyor. Hâlbuki siz apaçık sansür koyarsanız; siz de rahat edersiniz, biz de*." diyecektir. Saraçoğlu'nun cevabı ise ilginçtir: "*Ben sansür koymam, çünkü anayasada sansür yasaktır. Fakat sen haddini bileceksin, bunu aşmayacaksın, aşarsan cezanı göreceksin*."[85]

Görüldüğü gibi basın hayatının devamlılığı için yergilerin bir kenara bırakılıp, övgülerin ön planda olması gerekmektedir. Bu tutum gazete kapatma ve cezalandırmaların olmamasında etkili olacaktır. Gazetecilere karşı genel tavır *"haddini aşma"* aksi takdirde cezasını çekersin şeklindedir. Bu ikaz yazma kaygısı

[83] Kadir Şeker, "İnönü Dönemi Basın Hayatı ve 1948-1950 Arasında CHP Ve Muhalefet Arasında Basın Alanında Yaşan Tartışmalarda Merzifon Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13,2011,s.43.
[84] Şeker, a.g.m ,s.44-45.
[85]Erol Üyepazarcı, "Cumhuriyet Döneminde İstanbul Basını",https://istanbultarihi.ist/255-cumhuriyet-donemi-istanbul-basini (Erişim:5.04.2022)

olmayanlar için zorlayıcı olmamakla beraber, kaygılı olanlar içinde oldukça zorlayıcıdır.

1.4. 1945-1950 Yılları Arası İktidar ve Basın

Yeniden çok partili hayata geçildiğinde 28 Ağustos 1945'de Ulus Gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın CHP-Ulus gazetesi ilişkisini *"Yalan Düzen ve Curnalcılık Silahı"* adı altında şöyle anlatır:

"CHP ile bütün gençliğimizin yazı ve fikir hayatımızın uğrunda savaşla geçmiş olduğu milli kurtuluş prensipleri erk bulmuştur. Biz bu prensipler erkini savunuyoruz. Ve hiçbir gün ondan vazgeçecek değiliz. Ulus, CHP'nin gazetesidir. Ulus da baş ve orta bütün yazılara imza koyanlar inandıkları davanın zayıflatılmasına, çürütülmesine, düşürülmesine engel olmak için savaşmağa yalnız memur değil mecburdular."[86]

Artık "tek parti" zihniyeti yerini İnönü'nün denetimi altında çok parti zihniyetine uyum sağlayan bir yapıya bırakmıştır. Ulus Gazetesinin başyazarlarından Nihat Erim'in yeni politika üzerine şöyle bir değerlendirmesi mevcuttur:[87]

"Gerçekten günlerden beri, yorumcular ve muhabirler, CHP'nin tutacağı yol etrafında çeşitli tahminler yürütmektedirler. Partili gazeteciler tarafında da yazılan yazılar dahi, partinin sorumlu çevrelerinin düşüncelerini aksettirdiğini, iddia etmek, yanlıştı. Nitekim, Halk Partisine mensup kalem sahipleri arasında görüş birliği, varılacak hedef etrafında olsa bile, güdülecek metot hususunda yoktu. Bunda gayritabilik aramamak lazım geldiği artık teslim edilmektedir. Hatta denebilir ki Halk Partisi, tek parti gidişinden çok partili hayata geçişte önemli, adımlardan birini, kendi taraftarları arasındaki serbest düşünce tezahürlerini tabii karşılamakla, atmıştır.

Bu bakımdan Ulus Gazetesinin tezahür göstermesine şaşmamak lazımdır. Çünkü bu gazete CHP'nin fikirlerini yayar. Bunu bilmeyen yoktur. Fakat Ulus'un vazifesi, partinin "resmi görüşünü" ortaya koyup savunmaktan ibaret değildir. Ulus aynı

[86]Falih Rıfkı Atay, "Yalan Düzen ve Curnalcilik Silahı", Ulus, (28 Ağustos 1945),s.3.
[87]Konyar, a.g.e, s.15.

zamanda partiler arasında çeşitli fikir cereyanlarını da aksettirecektir. Ulus da Halk Partinin ana umdelerine "aykırı olmamak şartıyla" her düşünce yer bulacaktır."[88]

10 Ocak 1945 tarihli Ulus Gazetesinin ilk sayfasında İnönü'ye bağlılık şöyle aktarılmıştır:

"partimizin yüksek direktiflerini geniş, halk yığınları arasında yaymaya hizmet eden "Ulus" Milli Şef'imiz İsmet İnönü'nün ve onun etrafında toplanan milli birliğin emrinde vazifesini bundan sonra da daima başarmak azmiyle bu yolda yürüyecektir."[89]

Tek parti zihniyetini güçlü bir şekilde benimsemiş olan Falih Rıfkı Atay başka bir yazısında 2 yıl sonra yukarıdaki düşüncelerini tekrar etmiştir:

"Cumhuriyet Halk Partisinin içinde ayrılıklar belirdiğine, partinin birkaç'a bölüneceğine bundan büyük fırsat mı ararsınız? Ulusta bile milletvekilleri arasında bir fikir birliği sağlanamazsa, grup ve kurultaydaki çatışmaların önüne nasıl geçilebilir?

Ulus CHP'nin gazetesidir. CHP'nin belli prensiplerine aykırı olmamak şartıyla bu gazetede partili arkadaşlar ayrı ayrı kendi fikirlerini savunabilmelidirler. Öyle de olmaktadır. Parti içi denetçi sıfatı bizim vazifemiz, Ulus da çıkan yazıların sadece ana prensiplerine aykırı olmamasına dikkat etmekten ibarettir. Ne bize ne başkalarına yazdığımız dikte edilemez. Ne biz ne başkaları fikirlerimizin CHP'nin malı olduğu gibi bir iddiaya kapılamayız. Ancak Ulus parti çoğunluğunun kararlarına karşı mücadele edemez. Onun iktidara getirdiği hükümeti tutar. Biri, her demokratik organizmada hüküm sürmesi gereken fikir hürriyetinin tabii bir neticesi olduğu kadar, ikincisi de her demokratik organizmada bulunması gereken disiplinin tabii neticesidir."[90]

1946 yılında basında önemli bir olay gerçekleşmiş ve 50.Madde DP'nin desteğiyle kaldırılmıştır. Maddenin kaldırılmasın yönelik ilk atılım ise Celal Bayar tarafından gerçekleştirilmiştir. Böylelikle yayın organı kapatma yetkisi bakanlar kurulundan

[88]Nihat Erim, "Fikirler Billurlaşma Yolundadır", *Ulus*,(12 Ağustos 1947),s.1.
[89] Ekrem Çelikiz-Gökhan Kuzucanlı, ''İnönü Döneminde Basın Özgürlüğü: Cumhuriyet, Akşam ve Vatan Gazeteleri Örneği'', *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6,Sayı 4 , 2019, s.114.
[90] Falih Rıfkı Atay, ''Politika'', Ulus,(8 Ağustos 1947),s.3.

alınıp mahkemelere verilmiştir. İsmet İnönü kapatma cezası alan gazetelerin en azından savunma hakkının verilmesi gerektiğini, dönemin şartlarının bir sonucu olduğunu dile getirmiştir. Bu girişim basında hoş karşılanmıştır. Nadir Nadi 16

1945-1950 yılları arasında ülkede demokratikleşme söylemin tam tersi bazı uygulamalar da söz konusu olmuştur. Gazeteciler ile yazarlar adına birçok dava açılmış, gazeteciler ve yazarlar tutuklanmıştır. Bunlardan bir kısmı ceza evine girmiş bir kısmı ise tahliye olmuştur. Bu davaların belli başlı örnekleri ise şunlardır:

Zekeriya Sertel'in sahibi ve başyazarı olduğu Tan Gazetesi binası 4 Aralık 1945 günü tahrip edilmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın 3 Aralık 1945 günü *"Kalkın ey ehli vatan"* başlıklı yazısı saldırıyı tetikleyen etkenlerden birisi olmuştur. Yalçın yazısında Sovyet ve Komünizm tehlikesinden bahsetmiş ve bu tehlikeye karşı *"Mücadele her vatandaşın hakkı ve vazifesidir" ve "Bu işte cevap hükümete düşmez, söz, eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşlarındır"*[91]çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı hükümet yanlısı gençler tarafında bir işaret olarak algılanmış ve Tan gazetesine saldırmışlardır. Gazetenin tahribinden sonra gazetenin sahibi, yazı işleri müdürü ve yazarları hakkında hükümete hakaret ettikleri iddiasıyla dava açılmıştır. Bu dava kapsamında Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Cami Baykut ve Halil Lütfi Dördüncü 20 Şubat 1946'da tutuklanmışlardır. 23 Mart 1946'da hapis cezalarına çarptırılmışlardır.[92]

Kazım Arar ve yazıişleri Müdürü Yalçın Uraz hakkında Ankara'da yayınlanan Başkent gazetesinde yazdığı bir yazıda hükümete küfrettiği gerekçesiyle dava açılmış ve yargılanmışlardır. [93]

Aynı gazetede Cumhuriyet Savcısı Remzi Balkanlı kamu görevlisi olup siyasetle uğraştığı gerekçesiyle 5 Nisan 1947'de hapis cezasına çarptırılmıştır.[94]

Ankara'da yayınlanan Kuvvet gazetesinin sahipleri Hamdi Arpağ ve Ali Rıza Başkan ile yazıişleri müdürü Niyazi Payzın, matbuat kanununun 34.maddesine aykırı davranmaktan yargılanmışlardır.[95]

---

[91] Hüseyin Cahit Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan",*Tanin*,3 Aralık 1945,s.1.
[92] Barış Yetkin,"1945-1950 Arası "Demokratikleşme " Sürecinde Basın", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt 0, Sayı 17-18,2010,s.9-10.
[93]*Ulus,(*19 Aralık 1946),s.2.
[94]*Ulus,* (6 Nisan 1947),s.2.

1947'de Adnan Menderes'in hükümete hakaret ettiği ve TBMM'nin meşruiyetini sorguladığı bir konuşmasını bazı gazetecilerin gazetelerinde yayınlamaları suç kabul edilmiş ve bu gazeteciler tutuklanmıştır. Örneği; Demokrat İzmir gazetesinde Adnan Güvenci, Mithat Perin, Yeni Asır gazetesinden Ali Şevki Bilgin, Tasvir gazetesinden Atıf Saka ve Demokrat Gazetesinden Fuat Arna bu dava kapsamında tutuklu yargılanmışlar ancak sonunda beraat etmişlerdir.[96]

Aynı tarihte şair Sabahattin Ali Falih Rıfkı Atay'a hakaretten üç ay hapis cezasına mahkum olmuştur. Mehmet Ali Aybar 3 Mart 1948'de Zincirli Hürriyette yayınlanan bir yazısında İsmet İnönü'ye hakaret ettiği iddiasıyla yargılanmış ve üç yıl ağır hapis cezası almıştır. Bunlar döneme ait basın davalarının bir bölümüdür. Türk Ceza Kanunu'nun 142. Maddesine aykırı davranıldığı iddiasıyla birçok edebiyatçıya da davalar açılmıştır.[97]

1950 seçimlerinde CHP iktidarı DP 'ye devredince Ulus Gazetesi de çıkarılan basın kanunlarından dolayı takibata uğramış ve hakkında davalar açılmıştır. Aynı zamanda CHP binası ve Ulus gazetesi binası çıkan yangın sonucunda tahrip olmuş ve matbaaları mühürlenmiştir. Ulus'un kapanmasıyla beraber yayın hayatına devam etmek üzere Ulus ekibi Yeni Ulus Gazetesini yayınlamaya başlamışlardır.[98]

[95]*Ulus*,(8 Temmuz 1947),s.2.
[96]*Ulus*,(10 Ağustos 1947),s.1.
[97]Yetkin,A.g.m,s.10.
[98]Konyar,A.g.e,s.16-17.

BÖLÜM 2

ATATÜRK DÖNEMİNDE LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİNİN HAKİMİYET-İ MİLLİYE VE ULUS GAZETELERİNE YANSIMASI (1923-1938)

2.1.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1923:

Aylar süren konuşmaların, tartışmaların ardından Misak-ı Milli açısından önemli olan Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanacaktır. Devletin resmi gazetesi olan Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde Lozan günü coşkulu bir şekilde işlenmiştir. Gazetede Mustafa Kemal Paşa'nın fotoğrafı belirgin olmakla beraber İsmet Paşa'nın da fotoğrafına da yer verilmiştir. Lozan Günü gazete manşet başlığında dört senedir beklenen bayram olarak nitelendirilmiştir. Gazete manşet başlığı ise şekildedir:*"Bayram İçinde Bayram: Bugün Dört Senedir Beklediğimiz Günü Yaşıyoruz"* Lozan Hürriyet ve Kurban bayramlarına denk geldiği için çifte bayram olarak nitelendirilmiştir. Dini bayram olması neticesinde öncelikle namazlar kılınmış, dualar edilmiştir. Dini merasimlerin yanı sıra Lozan Barışı içinde merasimler gerçekleşmiştir.14 Temmuz 1878 ve 24 Temmuz 1923 tarihi bir mukayese başlığı altında Lozan Zaferi ve 93 Harbi sonrası imza edilen Berlin antlaşması konusu ele alınmıştır. Tarihi mukayese de istiklalimiz için verilen mücadelelerin vurgusu yapılmıştır. İsmet Paşaya dair herhangi bir vurgu söz konusu olmamıştır. Milli değerlerin ve zaferin vurgusu daha sık yapılmıştır.[99]

Gazi Mustafa Kemal'in aynı sayfada Lozan Sulhuna dair tebrik mesajına yer verilmiştir. Gazi Paşa'nın mesajı:

"Bayramı idrak ettiğimiz bu günde heyet-i murahhasımızla itilaf devletleri arasında Lozan'da sulh imza ediliyor. Sayısız müşkülatla dolu bir yolun nihayetine muvaffakiyetle ve şerefle vasıl olduk. Harp sahasında olduğu kadar siyasi sahada da Türk milletinin hakları, metanetle ve ehliyetle müdafaa edilmiştir. Şimdiye kadar hiçbir ordunun tahammül etmediği derecede ağır bir vazifeyi büyük mazinin

[99]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1923,s.1.

şeriatine layık bir surette ifa etmiş olan kahraman ordumuz bugün kurtulan vatanın efkarlarında bayram ve sulh güneşinin beraber doğduğunu görüyor. Dünya tarihi karşısında Türk milletine karşı taahhüt ettikleri vazifeyi muvaffakiyetle başarmaktan dolayı şimdi pek haklı olarak mesudmüftehar olan Aziz sulh arkadaşlarıma aynı has saadet ve iftihar ile bayramlarını tebrik ederim."[100]

Gazi'nin mesajına bakıldığı zaman yine İsmet Paşa vurgusuna rastlanmamaktadır. Orduya ve ordunun başarısına şükranlar sunulmuş ve bu başarının mimarı olarak görülmüştür. Bürokrat olan İsmet Paşa'ya kişisel ve bizzat olarak herhangi bir şükran ya da kahraman vurgusu yapılmamıştır.

2.2.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1924:

Lozan'ın birinci yıl dönümünde gazetede özellikle İsmet Paşa ve Mustafa Kemal Paşa'nın portreleri yan yana olmak suretiyle yer almıştır. Öte yandan günün önemini arz eden çeşitli yazılara ve çeşitli illerdeki kutlama faaliyetlerinden bahseden yazılara yer verilmiştir. Örneğin *"24 Temmuz Tatili"* başlıklı yazının bir kısmı şöyledir :

"24 Temmuz Münasebetiyle bütün devair tatil edilmiş, fakat bir güne merasim-i mahsusa icra olunmuştur. MebaniMüessesatı resmiye ile dükkanlar ve birçok mekan-ı hususiye bu münasebetle bayraklarla donatılmıştı. Devairlin tatil olmasına rağmen vekillerimiz vekaletlerine gelerek emir ve vekaletle meşgul olmuşlardır. Memuriyetin ekserisi bağlarında istirahatle şehre inmemişlerdir.

"İstanbul 24 Temmuz Merasimi'' başlıklı yazı ise şu şekildedir:

"İstanbul 24 Temmuz Milli bayram münasebetiyle bilumum devair ve müessesat tatil edilmiştir. Resmi ve hususimebanibayraklarlatezeyyün olunmuştur. İstanbul vilayetinde 11'de resmi kabul icra edilmiş vali erkan-ı Hükümet ve emanet ile kolordu kumandanının müessesatı milliye riyasetinin rical ve ecnebiyatıntebrikatını kabul etmiştir. Bütün gazeteler neşrettikleri makalelerle tesmi etmektedirler." İzmir'de 24 Temmuz Merasimi başlıklı yazı ise şu şekildedir:

"24 Temmuz merasimi İzmir vilayetinde parlak bir surette tesmi edilmiştir. Vali İhsan Paşaya mevkı kumandanı erkan-ı vilayet ve matbuat arz-ı tebrikat etmişlerdir.

[100]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1923),s.1.

Saat on birde Vali maiyetiyle mevkı kumandanlığına, belediye riyasetine iade-i ziyaret etmiştir."[101]

Aynı sayfada Ağaoğlu Ahmet Bey'in *"*Lozan Sulhu*"* başlıklı bir yazısı mevcuttur. Yazısında Lozan gününe ve bu günü inşa edenlere olan hürmetlerini dile getirmiştir. Ağaoğlunun yazından bir kesit:

"Türk tarihinde yeni bir devir açıldı! Lozan sulhnamesi ile biz doğrudan doğruya medeni milletler ailesi içine girdik!...Dört yüz senden beri başımız üzerinde demoklesin kılıcı gibi asılarak memleketimizi hukuku devlet mefhumundan mahrum eden, milletimizin hukuk-i hükümranisini tehdit eden, dahili ve hariç de serbetimizitakyid eyleyen kapitülasyonlardan, hukuk-ı imtiyaziyeden gayrimüslim unsarlara mahsus ve hakikatte hükümet içinde birer hükümet mahiyetinde bulunan teşkilattan kurtulduk. Lozansulhnamesinden sonra, Türkiye'de kendi idaresine tabi, kendi mukadderatına hakim yeni bir devlet temeli atıldı. Bundan sonra artık bizde bütün diğer muasır, medeni milletler gibi kendi talihimize kendimiz talibiz. İstediğimiz istikamete istediğimiz surette bilamania yürüyebiliyoruz! Bizim için tamamen yeni olan bu vaziyet yalnız Lozan sulhnamesinde değil, bütün medeni beşeriyetin vicdanında da tesbit ve kayd edilmiştir ki bu bizce de istihsal edilmiş olan muvaffakiyetler arasında en mühimidir! Artık medeni beşeriyetin bizim sair şark kavimleri gibi idaresiz şeref ve haysiyet mefhumlarından, mahrum saltanatların emirlerine tabii bir sürü mahiyetinde değil, izzeti nefsini medarı şeref ve istiklali için ölüme hazır gittiği yolubilir, hassasiyetle merbut muhterem bir millet diye tanıyor! Medeniyet ailesinin hakkımızdaki bu yeni tarz-ı taliyesi bizim için en mühim zaman Tarık-ı ve inkişafıdır!

İşte bugünün bize temini ettiği nimetler! Bu nimetleri unutmayalım bize zeka, gayret, maharetleri ile istihzar edenleri daima hürmetle yad edelim."[102]

2.3.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1925:

Lozan'ın ikinci yıldönümünde gazetede görsel bulunmamakla birlikte yine günü önemini belirten şükran yazıları bulunmaktadır. Örneğin; *"Lozan Sulhunun Sene-i*

[101]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1924),s.1.
[102] Ağaoğlu Ahmet, "Lozan Sulhu", *Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1924),s.1.

*Devriyesi"*başlıklı yazıda Lozan'ın öneminin yanı sıra İsmet Paşa'nın da başarısının vurgusu yapılmıştır:

"Bugün Lozan sulhunun sene-i devriyesidir. İki sen evvel bugün Garp cephesinin muzaffer kumandanı İsmet Paşa Lozan'da Garp devletleri meselelerine Milli hudutları içinde tesis eden yeni Türkiye'nin ve hudut ve istiklalini tasdik ettirmiştir. Lozan muahedesinin akd olunduğu gün, Şarkta Türk hakimiyetine nihayet vermek için asırlardan beri Osmanlı İmparatorluğuna karşı Garp milletlerinin uzun ve kanlı mücadelesi tarihe karışmış oldu. İmparatorluğun enkudretli zamanlarında bile bu topraklar Lozan muahedesinin Türkiyesi kadar şeref ve istiklal sahibi olmamıştır."[103]

Lozan'ın önemini yansıtan diğer bir yazı ise *"24 Temmuz Münasebetiyle"* başlıklı yazılan yazıdır:

"İstanbul 24 Temmuzu beyanı mütalaat ederken bu günü büyük kurtuluşun ilk fecri olduğunu söylüyorlar. Cumhuriyet diyor ki; Millet müstebit ve zalim bir padişahın elinden ilk defa mağlup harita istirdadetti. Bugün Cumhuriyetle malum olan inkılabımız o gün başlamıştı.24 Temmuz İnkılabında millet kendini saran bütün esaret zincirini kırmamıştı. Yalnız istibdadın, zulmün pençesinden ve zincirlerinden halas bulmuştu. Saltanatının zinciri ise hal-i ayaklarını bağlıyordu. Milletin bütün hakimiyet ve hürriyetini temin etmek, onu Cumhuriyete kavuşturmak şerefi 1 Teşrinisani 1328 ve 29 Teşrinievvel 1329 inkılaplarına aittir. Fakat 15 Temmuz inkılabı bu müsavid ve kurtarıcı inkılapların anası olduğu içindir ki bugün hal-i Milli bayramlarımız arasında onu da tezayüdediyoruz. Ve o gün bu tezayüde layıktır."[104]

2.4.Hakimiyet-i Milliye 24 Temmuz 1926:

Lozan'ın üçünü yıldönümünde gazete de herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.5.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1927 :

Lozan Antlaşmasının Yıldönümü münasebetiyle İsmet İnönü'nün portresi geniş yer kaplamıştır. Portrenin hemen altına; "*Lozan Muahedesini İmzalayan muhterem başvekilimiz İsmet Paşa"* Şeklinde de yazı yazılmıştır. Ardından Lozan'ın önemi vurgulayan şu yazı yazılmıştır. :

[103]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1925),s.1.
[104]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1924),s.1.

"Dört sene evvel bugün harp sahalarında kazandığımız büyük zaferi Lozan'da bütün dünyaya imzalattığımız muahedename ile tasdik ettirmiştik. Malum olduğu üzere ordularımız zaferi kazandıktan sonra Lozan Müzakeratı 20 Teşrin-i Sani 1922'de başlamış ve 4 Şubat 1923 tarihine kadar devam eden ilk safhasında boğazların bitarafına ve Sırbistan'a ait mukavelenamenin müzakeresi kemal edilmiş ve Türk Rum ahalinin mübadelesine ait mukavelename müzakere ve kabul etmişlerdir. Ahkam-ı sulh müzakeresi esnasında tarafımızdan kabul imkanı olmayan bazı mevad üzerinde tahaddüs eden ihtilaf dolayısıyla konferans 4 Şubat da dağılmıştır.

Bundan dolayıdır ki imza edilen Lozan Muahedesi her safhası başka bir zaferle tetevvüc eden mali mücadelemiz siyasi cihetteki temin edilmiş olması itibariyle bizim için büyük bir kıymete haizdir."

24 Temmuz Lozan Darülfununda imza merasimine riyaset eden İsviçre Konfederasyonu Reisi Şorer'in murahhasları muahedeyi imzaya davet ederken söylediği gibi:

".... Ve istikrarı iade eden ve yeni dünya .... Yeniden doğan Türk milletinin istiklal ve hürriyetine sahip olarak Avrupa devletleriyle münasebetini tanzim ve takrir eden Lozan ahidnamesi uzun senelerden beri Garp da devam etmekte olan ...nihayet vermiş ve dünyanın çok arzu ettikleri sulh ve sükudu temin etmiştir."[105]

2.6.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1928:

24 Temmuz 1928 Lozan Antlaşmasının yıldönümünde yine ilk sayfada Lozan "Antlaşmasının imza edildiğini temsil eden baskın bir fotoğraf konulmuştur. Resmin üst kısmına "*vatanımız bundan beş sene evvel pek uzun mücadelelerden sonra sulha kavuşmuş ve istiklalini bütün medeni cihana tasdik ettirmiştir*"şeklinde bir yazı yazılmıştır. Lozan'ın önemini vurgulayan birçok yazıda ilk sayfada uzun uzadıya yerini almıştır. Lozan'ın ve İsmet Paşa'nın önemini vurgulayan yazılardan bir kesit "*Lozan Günü"*başlığı altında şu şekildedir;

"Lozan muahedesi Anadolu'nun ortasında kurulan yeni Türk devletinin istiklalini, hayatını temin eden siyasi ve resmi bir ceht idi. Türk Milleti İstiklal mücadelesinde hududsuz fedakarlıklara katlanmıştı. Bu fedakarlıklar elbette mükafatsız kalmayacak,

[105]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1927),s.1.

mücadele müsbet bir netice ile hitam bulacaktır. İlahi adaletinde beşeri adaletin de icabı bu idi. Dumlupınar da kazanılan emsalsiz zafer yeni Türkiye için siyasi, iktisadi ve ictimai sahalarda inkişaf yollarını açmıştı. Bütün mesele bu yolları bulmakta hassasiyet ve dirayet göstermekten ibaretti. Onun için Lozan'da yüksek bir hassasiyet ve dirayetle-askeri cephede olduğu gibi muvaffak olan İsmet Paşa'nın eserini takdir ve minnetle yad etmek lazımdır."[106]

2.7.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1929:

Lozan'ın 6.Yıldönümünde yine gazetenin ilk sayfası Lozan'a ait yazılar ve portrelerle kaplanmıştır. Özellikle İsmet Paşa'nın bulunduğu fotoğraflar daha ön planda tutulmuştur. İsmet Paşa'nın Muahedeyi imza ettikten sonra Darülfünun önünde halkı selamladığını simgeleyen fotoğrafları kapsamlı olarak yer almaktadır. Yine özellikle ilk sayfada yer alan "Lozan Muahedesi" başlıklı yazıda uzun uzadıya günün önemi vurgulanmıştır. Yazı özetle Şu şekildedir:

" Bugün Lozan günüdür. Lozan muahedesi tam 6 sene evvel bugün imza edildi. Ve imzasından bir sene on dört gün sonradır ki mer'iyete girebildi. Müzakerata 21 teşrinisani 922 de başlanmıştı. 4 Şubattaintıka oldu ve müzakerat 23 Nisanda tekrar başlayarak Temmuz 24' de kadar sürdü. Çok sarp mes'eleleri halletmek lazımdı. Bir taraftan cihan galibi devletler yeni sulh muahedeleri ile bir sistem kabul etmişlerdi. Yeni Türkiye bunu kabul etmiyordu.

Diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğuna asırlardan beri tatbik edilen bir siyaset vardı. Yeni Türkiye bunu da kabul etmiyordu. Bu sebepledir ki müzakere çok çetin ve uzun oldu. Lozan'da heyeti murahhaslarımızın başında zeka ve azmile güneş gibi parlayan ve bütün muhasımlarının da gözlerini kamaştıran Başmurahhasımız için ebedi bir şeref abidesi teşkil eden müzakerelerin neşredilmiş zabıtlarından da zaptı tutulmamış olanlarından da, muahede etrafında neşredilen yazılardan da,onuntatbikından da sarahat ve kat'iyetle çıkan bir şey vardır: Lozan muahedesi Avrupa'nın Türklerle münasebetinden bir dönüm noktasıdır." Yazının devam eden kısmında da şu şekilde yazmaktadır:

[106]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1928),s.1.

''İsmet Paşa Lozan'a Müsavat(eşitlik) prensibi ile geldi. Hep bu prensibi müdafaa etti. Ve bu prensip dairesinde sulhu aktetti. Tarih bugünü daima onun güzel adı ile anacaktır.Lozan,tarihimizde İsmet Paşa'nın adına dikilmiş ebedi bir abidedir.''[107]

2.8.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi24 Temmuz 1930:

Lozan Antlaşmasının 7. yıldönümünde de gazete manşetinin ilk sayfası Gazi Paşa ve İsmet Paşa'nın portrelerinin başköşelerde yer aldığı görülmektedir. Gazete Mustafa Kemal'in Lozan'ın önemini vurgulayan bir yazısıyla başlamıştır. Yazı ise şu şekildedir:

"*Bu muahedename Türk Millet aleyhine asırlardan beri ve Sevr Muahedesiyle büyük bir suikastın inhidamını ifade eden bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte emsali namesbuk bir siyasi zafer eseridir.''Ardından Lozan Yıldönümü başlığı altında Gazi Mustafa Kemal ve İsmet Paşa'nın başarısını öven baskın puntolu şu giriş cümlesi bulunmaktadır:*

*''Lozan Gazi'nin ve İsmet Paşa'nın eseridir. Lozan gelecek nesillerin dünyasına istiklal ve refah örneğidir."*sonrasında Lozan'a dair çeşitli makale ve yazılar yer almıştır. Yazıların hemen hemen tamamında da İsmet Paşa'nın bu süreçte gösterdiği çaba ve başarılara değinilmiştir. Örneğin*"Lozan Türkiye'si"* başlığı altında yazılan bir yazıda Lozan vurgusu şu şekildedir*;*

"Lozan gününde beri tam bir tarihlik zaman geçti. Eskisinden bambaşka bir devlet mekanizması kurduk; müesseselerimiz, idare ve siyaset sistemleri, düşünüşümüz ve duyuşumuz ve görüşümüzden yazımıza kadar her şey değişti:

Hiçbir millet bu kadar radikal bir İnkılap yapmamıştır. Ve muvaffak olduk."[108]

2.9.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1931:

Lozan'ın sekizinci yıldönümünde yine gazetenin ilk sayfasında günün önemini vurgulamak adına İsmet Paşa'nın ve heyetin anlaşmayı imzaladığı temsili bir resim yer almıştır.

[107]*Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1929),s.1.
[108]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1930),s.1.

"Bugün sulh günüdür. İsmet Paşa Lozan sulhunu imzalıyalı'dan beri sekiz sene geçti. Bu sekiz senenin her günü,her hadisesi: Lozan vesikasına bir kat daha kıymet,bir kat daha mana ilave etti.

Hiçbir siyasi konferansın kaydetmediği kadar Çetin bir mücadeleden sonra, harbi umumi'nin galiplerine, Dumlupınar'ın sıfatıyla, Muzaffer Garp Cephesi kumandanınınimzalattığı bu ebedi Hürriyet muahedesi, Türk Milletinin hassatsan bugünkü neslin ölmez bir eseridir. Bugün Türk Milleti Lozan'la iftihar ederken, bir an için unutmamalı ve yanılmamalıdır ki, Lozan'ın beşiği olan Dumlupınar'ı Mustafa Kemal Yapmıştır. Eğer o on dört milyonun canını kattığı bu varlığı emsalsiz imanını aşılamasaydı, Sivas'tan Dumlupınar'a kadar içten ve dıştan gelen yüz bin müşkülü kılıcının ve dehasının sert bir vuruş ile o,parçalamasaydı, bugün topraklara esir Osmanlı kalabalığı içinde Türk ismini ağzımıza ile alamayacaktık, adımız sanımız kalmayacaktı. Hepimiz beraber yaşadığımız yakın mazinin yıldönümünü kutladığımız şu günde, pek Çetin hayat ve inkişaf zorluklarını iktiham karşısında iken bu manileri kimin kolunda aşabileceğimizi bir lahza durup düşünmeli, imanımızı tazelemeliyiz. Dumlupınar'ı, Lozan'ı, Cumhuriyet'i yapanları unutmayacağız."[109]

Makalede Atatürk'ün ön planda olduğunu, İsmet Paşa'nın ise ikinci planda olduğu açıktır. Baş aktör olarak Gazi Paşa benimsenmiş olsada Lozan mimarları arasında İsmet Paşa'ya da değinilmiştir.

2.10.Hakimiyet-i MilliyeGazetesi24 Temmuz 1932

Lozan'ın 9.Yıldönümünde *"Büyük Bir Yıldönümü"* Başlığı altında İsviçre Darulfünun salonunda anlaşmayı imzaladıklarını temsil eden bir fotoğraf yer almıştır. Fotoğrafın hemen üstünden *"Lozan Muahedesi Bundan Dokuz Sene Evvel İsmet Paşa Hazretleri Tarafından İmzalanmıştır"* şeklinde bir yazı yer almıştır.

"Bugün Lozan Sulhu'nun yıldönümüdür. Türk Milletinin en şerefli ve şanlı günlerinden biridir. Büyük Taarruzla kazanılan Zafer, bize Lozan'da bütün dünyaya karşı tam ve kat'i hürriyetimizi tanıtmıştı. Büyük Türk evladı İsmet Paşanın imzaladığı, bu muahede Türk Milletinin hayatında yepyeni bir safha açtı. Bu suretle Milletinin imanına ve Büyük şefimiz dehasına dayanan büyük kumandan ve büyük

[109]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1931),s.1.

murahhas, muharebe meydanlarında kazandığı zaferi, konferans salonlarında gene bizzat kendisi artık dost olmıya mecbur kalan bir husumet cihanına tasdik ettirdi"

"Lozan müzakeratı çok çetin geçti. Tür baş murahhası, Büyük Gazi'nin yüksek müzahereti ve milletin azmi muhabbetiyle bütün müşkülleri birer birer devirdi ve nihayet muahede Darülfünun'un salonunda İsviçre Devlet Reisi Schorer'in riyaseti altında aktolunansoniçtimada 24 Temmuz 1923 günü imzalandı. Bu münasebetle muahedenin imza celsesine ait kıymetli bir hatıra ile İsmet Paşa Hazretlerinin yine Lozan'da Amerikalılarla imzaladığı muahedeyi müteakip Amerika murahhası Mr. Grew ile birlikte çıkardığı bir resmi neşrediyoruz."[110]

Aynı sayfada Lozan'ın önemini yansıtan Mehmet Cemil'in *"Lozan Muahedesi"* başlıklı bir yazısı yer almıştır. Yazıdan bir kesit şu şekildedir:

"*Yıl dönümünde minnetle hatırlamak borçtur ki bu muahedenin akti de tatbiki de milli mefahirimizdendir.*

Lozan Avrupa'nın göbeğinde Türk'ün hakkını dünyaya karşı müdafaa etmeyi bilişinin ve alışının remzidir. Bu iş çok çetin bir işti. İsmet Paşa ikinci İnönü'den muzaffer olduğu gün ona zafer kadar parlak bir tebrik telgrafı gönderen Gazi; "Bütün tarih alemine sizin İnönü Meydan Muharebelerinde deruhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhte etmiş kumandanlar azdır" Demişti. Garp cephesinin muzaffer kumandanı Avrupa'nın göbeğinde yenmiş devletlere karşı Türk'ün hakkını müdafaaya giderken de gene o kadar güçlü bir vazife deruhta eylemişti".[111]

2.11.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1933

Lozan'ın onuncu yıldönümünde gazetenin sağ başköşesinde İsmet Paşa'nın bir sözü yer almıştır. Sözlerinde Gazi Paşa'ya karşı minnet duygusunu dile getirmiş ve şöyle demiştir:*"Lozan, büyük bir eserin ancak bir sayfasıdır. Eseri yaratana bağlılığımız ebedidir."* Hemenaltında baskın puntoyla Gazi Mustafa Kemal'in bir sözü yer almıştır. Söz şu şekildedir;

"Lozan Muahedesi Türk Milleti Aleyhine, Asırlardan Beri Hazırlanmış Ve Sevr Muahedenamesi ile İkmal Edildiği Zannedilmiş, Büyük bir Suikastın İnhidamını

[110]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1932),s.1.
[111] Mehmet Cemil, "Lozan Muahedesi", *Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1932),s.1.

*İfade Eden Bir Vesikadır. Osmanlı Devrine Ait Tarihte Eşi Geçmemiş Bir Siyasi Zafer Eseridir."*Sayfaya temsili olarak yine muahedenin imzalandığı Darülfünun'da ki merasim fotoğrafı konulmuştur.[112]

Gazetede bunların yanı sıra Tevfik Rüştü Aras, Recep Peker ve Şükrü Saraçoğlu gibi isimlerin yazılarına da yer verilmiştir. Örneğin "Lozan Mektebi" başlığı altında Tevfik Rüştü Aras'ın yazısından bir kesit şu şekildedir;

"Her iki büyük cidalin galip ve büyük kumandanı İsmet Paşa memleketine ve başkumandanına 1923 senesinde bu defa siyaset meydanından bir zafer getirmiştir. Büyük başvekilin bu zaferi Lozan muahedesinin mazbatasında daha o zaman kayıt ve işaret ettiğimiz gibi;

"Sulh, istiklal ve inkişaf yolunda muhalleri mümkün kılan Türk Milletine hakkının bütün cihan tarafından ittifakla kabul ve teslim edilmiş olmasıyla insaniyet için, hakkın zulme, İstiklal aşkının istilacılık hırsına, inkılabın irtica galebesinin ve daim galebe edeceğinin en veciz ve en canlı bir ifadesi olmuştur."[113]

"Yaratıcı Lozan" başlığı altında Şükrü Saraçoğlu'nun yazısından bir kesit ise şu şekildedir:

"Her harbin sonunda yapılan muahedeler o harbı tevlit eden sebepleri ekseriya galibin arzusuna göre tanzim eden vesikalardır. Lozan Muahedesi ise Türk milletinin varlığını asırlarca delik deşik eden hukuki, siyasi, mali yabancı ihtirasları topyekün kökleriyle ve Türk milletine pürüzsüz ve engelsiz bir inkişaf zemin ve istikbali hazırlayan kutsi bir kaledir."[114]

"Lozan" Başlığı altında Recep Peker'in yazısından bir kesit ise şu şekildedir;

"Lozan'ın büyük kıymeti de,milli iradenin ve milli enerjinin eseri olmasıdır.İstiklal haklarımızı zorla kazandık; ve onları,Lozan'da tescil ettirdik.

Lozan dışarıdan bakışlaTürk milletinin diriliğini, onun mücadele kabiliyetini gösterir. Ancak Lozan zaferi memleket içindeki büyük inkılap eseri ile

[112]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1933),S.1.
[113] Tevfik Rüştü Aras, "Lozan Mektebi" *Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1933),s.1.
[114] Şükrü Saraçoğlu, "Yaratıcı Lozan", *Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1933),s.1.

tamamlanmamış olsaydı felaketin akışını durdurmak gene kabil olmazdı. Lozan'da kazanılan haklara sahip kalmanın bugün tek yolu inkılaba bağlılıktır.

Lozan'ın kazanıldığı günü anarkenbüyük harp bozgunu günlerinin zehirlerini teneffüs eden göğüslerimizi inanma ve birleşmenin taze havası ile şifalandırarak milleti hayat ve şerefe götürenlere ve bu uğurda her şeylerini ve kendilerini verenlere ve Lozan'ı başaranlara minnet olsun."[115]

Gazetenin ikinci sayfasında BurhanAsaf Bey'in Lozan'ın önemini vurgulayan yazısından bir kesit :

"Lozan'ı bize getiren İsmet Paşa'ya bu onuncu yıldönümünde şunları demeliyiz:

Lozan senin saçlarını ağarttı. Ve daha da ağartacak paşam. Fakat senin o sevgili ve sevimli başın,üzerine aldığı davanın zorluklarından haber verecek ki,bu memlekette senin gibi devlet adamları yetiştirmenin göreneği ve şartları teessüs etsin.Kanlı cepheden kusursuz millet yapısına kadar.Lozan,bu uzun ve şerefli yolun üzerinde dalgalanan bayraktır.VesenHem kolun yoruluncaya kadar bu bayrağı taşıyacaksın,hem bu bayrağınnasıltaşınabileceği,hakkındaki kaide ve usulleri tedvin edeceksin. Bu milletçe yürüyüşte, seni o vazifeye tayin eden Şef'in, sen ve milletin, hep tamamız. Gaye o günkü gaye, yürüyüş o günkü yürüyüş ve inan o günkü inandır. Bayramımız hepimize birden kutlu olsun.''[116]

2.12.Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 25 Temmuz 1934:

Lozan'ın on birinci yıldönümünün ertesi günü halkevlerinde kalabalık bir şekilde ve coşkuyla kutlanmıştır. Aynı günün gazetesinde ilk sayfada bu kutlamayı temsilen bir fotoğraf yayınlanmıştır. Bu kutlamalarla ilgili haberler yine baskın puntolarla yerini almıştır. Habere göre:

"halkevinde büyük bir toplantı olmuş ve Profesör Veli Bey tarafından bugünün ve Lozan barışının ehemmiyeti hakkında çok değerli bir konferans verilmiştir. Konferanstan sonra ''Himmetin Oğlu''adında müzikli bir piyes sahneye konulmuştur. Profesör Veli Bey'in konuşmasından bir bölüm şudur:

[115] Recep Peker, "Lozan", *Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1933),s.1.
[116] Burhan Asaf,"Bayramımız Kutlu Olsun" ,*Hakimiyet-i Milliye*, (24 Temmuz 1933),s.3.

"Hanımefendiler, Beyefendiler; şu izahatı vermekle hatırlatmak istiyorum ki,Türk Milletinin talini (sevr)'den (Lozan)'a çevirmek kolaylıkla olmadı. Bunun için hesapsız husumet, güçlük, fütur amilleriyle Türk azminin, Türk feragatinin, Türk mukavemetinin senelerce çarpışması ve bütün bu menfi amillerin mümessili ve ana yatağı olan düşman ordusunun denize dökülmesi lazım geldi. Türk Milleti Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının kumandalarında buna muvaffak oldu ve Lozan gününe bu suretle erişti."[117]

Gazetenin üçüncü sayfasında Şakir Hazim Bey *"Türk Teyyareciliği Lozan'ın Öz Çocuğudur"* başlıklı yazısında şunları dile getirmiştir:

"*Lozan Türk kanındaki özü belirten bir vesikadır ve Lozan bütün dünyaya anlatmıştır ki tarihten eski olan asırlar deviren kahraman Türk soyunun en üstün sanı, derinliliği, canlılığıdır.*

Lozan bütün hasım dünyasını alteden kahraman bir milletin Zafer destanıdır. Türk'ün süngüsüz tüfeksiz, kamasız top, uydurma tayyare ile istiklalini korumak yolunda atıldığı bir harbınşehamet günlerini Lozan yazar.

Lozan sevr'i devirenlerin ölmez parolasıdır. Sevr Türk ilinin büyük devletler arasında taksimini ayarlıyan bir sistemin devamı, bir milletten yaşamak hakkını nezeden bir iylamdı. Sevr, bir hakimiyetin yıkılışını söylüyordu; Lozan dünyanın en kuvvetli br varlığının patlayışını, her şeye meydan okuyuşunu, parlak bir istikbali hayrkırıyor.

Sevr, Türk havalarını dünyaya satan, Türk tayyareciliğini temelinden söküp atan içli dışlı düşmanların dileği idi. Türk havalarına, toprakları ve denizleri gibi değer veren, Türk tayyareciliğine yeni baştan can ve güç getiren Lozan oldu.

Lozan, Türk kanadını çelikleştirdi, ebedileştirdi. Sevr Türk ordusuna top,tüfek ve donanmadan kırıntı kabilinden bir şeyler bırakmıştı; fakat Türk'ün uçmasına bir tek tayyaresi müsaade etmiyordu.

[117]*Hakimiyet-i Milliye*,(25 Temmuz 1934),s.1.88

Ve işte bunun içindir ki,Türk tayyareciliği Lozan'ın öz çocuğudur diyorum.Türk uçucuları bugün Lozan'ı yapana saygılarını ve şükranlarını sunarken yurt çocuklarının en fazla gereken borçlarından birini ödüyorlar."[118]

2.13.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1935:

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 28 Kasım tarihinden itibaren gazete Ulus adını almıştır.

Lozan on ikinci yıldönümü sebebiyle Ulus gazetesinin ilk sayfası yine Lozan ile ilgili yazı ve fotoğraflara ayrılmıştır. Kullanılan temsili resim ise yine anlaşmanın imza edildiği anın resmidir. Yıldönüm ile ilgili yazıda şunlar dile getirilmiştir:

"12 yıl önce bugün, Lozan'da Türk ulusunun çetin bir savaştan alnının teri ve damarlarının kanı ile kazandığı tam ve bütün erkinlik yedi devletin imzaladıkları bir belge ile bütün dünya tarafından tanınmıştır.

Hak verilmez, alınır prensibini, çok ağır, çok çetin, çok acı demeçlerden sonra anlamış Türk,büyük ve şanlı bir savaşı insandan üstün gayretler harcayarak ,ve tarihin tanımadığı kahramanlıklar göstererek utkuların en parlağı ve en şereflisi ile bitirmiş; bütün dünyaya hür olmak , ergin olmak dölenini[119]*haykırmıştı.Lozan utkusu da asıl utkudan daha kolay başarılmamıştı. Savaş boylarının ordusunu zaferden zafere götüren Komutan İnönü tıpkı savaş boyunda olduğu gibi, Ulu Önder'in direktifleri altında, tam sekiz ay yedi devlet delegelerinin çekildikleri yeri adım adım müdafaa eden inatçı ve ısrarlı mukavemetiyle çarpışmak zorunda kalmıştı. Fakat burada da, Türk'ün, artık bir karış bile gerilememeye ant içmiş döleni üstün geldi, İnönü'nün kalemi asırlardan beri Türkiye'nin yapmış olduğu antlaşmaların en şereflisin, en kazançlısını, imzaladı."*[120]

Öte yandan N.Aküçüka'nın "Lozan" başlıklı yazısı da aynı sayfada yer almaktadır. Yazıdan birkaç kesit ise şu şekildedir:

"24 Temmuz ulusumuzun en kuvvetli günlerinden biridir. Bugün Lozan Üniversitesinin yaldızlı tavanları altında barış imzalanıyordu.

---

[118] Şakir Hazim,"Türk Teyyareciliği Lozan'ın Öz Çocuğudur", *Hakimiyet-i Milliye*,(25 Temmuz 1934),s.3.
[119]Dölen: Azim, sonrasını düşünerek ağır davranmak anlamındadır.
[120]*Ulus*,(24 Temmuz 1935),s.1.

Bugün bir tarafta büyüklü küçüklü yedi devletin delegeleri, diğer tarafta Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin delegeleri barışı imzalıyordu. Gerçekten çok dikkate ve öneme değer bu tablonun büyüklüğü karşısında titrememek ve ürpermemek mümkün değildir.

Yüz bir türlü bölüşme projesine göğüs geren ve en sonunda elinden silahı alınmış ve birçok yerleri ayrı ayrı düşman kuvvetleri tarafından çevrildiği halde sadece büyük şefinin gösterdiği yüksek yönetim, isabetli karar ve Ulusun büyük ve sonsuz inanç ve enerjisi ile düşmanların yurdun o zaman ki deyimiyle " harimi ismetinde" boğduktan sonra Lozan'da işte bu devletlerle şerefli ve gururlu bir barış yapıyorduk.

Bu biçim büyük hadiseler değil bir ulus'un dünya uluslarının bütün tarihinde bile çok az görülecek hadiselerdi. Bir ulusun inanç ve enerjisinin bir noktada, değerli bir şefin yanında topladığı vakit neler yapabileceğini bundan daha güzel ispat edebilecek tarihte gene çok az misal bulunur.

İnönü'de bize ilk zaferi tattıran büyük İnönü,daha Çetin olan bu savaşın eşsiz kahramanıdır. Asırlardan beri yurdumuzda sine sine yerleşen ve yurdumuzu ayrı ayrı yerleşme mıntıkalarına ayıranların kımıldanmaları hoşlarına gitmedi. Bunun için Lozan'da çok Çetin konuşmalar oldu. Bu korkunç zeka ve sinir kavgasına dayanabilmek için İsmet İnönü gibi çelik bir iradeye lüzum vardı. İnönü, kendisine özgü görülmemiş bir soğukkanlılık ve serin bir lojikle yürüyerek tarih karşısında omuzlarına yüklenen en büyük ödevi en parlak bir surette yaptı. Gelecek bütün Türk nesilleri ve dünya diplomasi tarihi bu işi daime överek anacaktır.''[121]

Gazetenin 25 Temmuz günü nüshası incelendiği zaman sayfanın alt tarafında "İstanbul'da Lozan Günü" başlıklı bir habere yer verilmiştir. Hukukçuların Lozan bayramı kutlamak adına yaptıkları törenin detayları yer almıştır. Cemil Bilsel ilk olarak konuşma yapmış ve konuşmasında Lozan'ın dünya tarihi açısından öneminden bahsettikten sonraLozan Barışından dolayı esas şerefin "Atatürk'e" ait olduğunu vurgulamıştır.[122]

[121] N.A Küçüka,''Lozan'', *Ulus,*(24 Temmuz 1935),s.1-2.
[122]*Ulus*,(25 Temmuz 1935),s.1.

2.14.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1936:

24 Temmuz 1936 tarihli nüshasında Lozan Yıldönümüne ait herhangi bir görsel olamamakla beraber Kemal Ünal Bey'in "Lozan-Montrö" Başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Ünal yazısında şunları dile getirmiştir:

"*Lozan gününü, Montrö zaferinin sıcak heyecanı içinde kutluyoruz. Memleket günlerden beri geniş bir sevinç içinde. Şehir ve kasabalardan gelen tezahürat telgraflarını sütunlarımız almıyor.*

Montrö ve Lozan günlerinin bu kadar birbirine yakınlığı, tesadüfün eseri olsa, kıymet ve kuvvetlerindeki beraberliğe ve birliğe çok yakışan bir şeydir. Bu iki günü,esasen birbirlerinden ayrı düşünemezdik.Her yıl birinin taze heyecanı içinde diğerini kutlamak da her nesil ayrı bir zevk duyacaktır.

Osmanlı politikası; Milletlerarası ihtilafları asırlarca boğazlarda düğümlenmişti. Bunu Lozan; büyük harbin sıcak acısı yüreklerde iken çözemezdi. Boğazlar mıntıkasının emniyetini birkaç yılsilahın değil yalnız Türk kahramanlığının uyanıklığına bırakabilirdi, o kahramanlık ki yurdunu kurtararak Lozan'a gelmişti ve bu kurtarış tarihin müstesna bir hadisesi sayılabilirdi. Memleketi istila eden "Düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili ,idi."Cebir ve hile aziz vatanın bütün kaleleri zabtedilmiş,bütün tersanelerine girilmiş,bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal,edilmişti." Bütün bu şartlardan daha elim ve vahim olarak, memleket dahilinde, iktidar sahibleri; şahıs menfaatlerini, müstevlilerin siyasi emelleriyle tevhid, etmişler." Millet fakrü zaruret içinde harap ve bitab düşmüş idi. Bu kadar hazin bir talihe uğrayan Türk asil kan ile Atatürk'ün dehasında şahlandı ve yurdunu kurtardı.

Montrö Türk kahramanlığının uyanıklığına bırakılan boğaz emniyetini silahlarla takviye ediyor. Yurdun geniş sevinci, bu hadise sebebiyle, milletlerarasında Türkiye'ye olduğu kadar dünya sulhuna da hürmet gösterilmiş olmasındandır. Boğazlardan geçmek işinde, medeni alemin bir dostluk çevresi yapması; onun içinde en layık yeri alan Türkiye için şüphesiz bahtiyarlıktır. Bütün bu sözlerle memleketteki büyük sevincin sebeplerine kısaca işaret etmiş oluyoruz.

Yıllardan beri emniyet ve huzur içinde memleketin refahına çalışan yurddaş; Anafartalardan, Dumlupınar'a, LozandanMontröye kadar her şeyi kurtaranların

yüce varlığına kendini çoktan bağlamıştır. Yüreklerde sarsılmaz bir emniyet yaratan daima en zinde bir huviyetle, yaşayan bu bağlılık;Lozan ve Montrö gibi günler de belki biraz daha geniş ifade edilmiş olur."[123]

Asıl Lozan kutlamaları 25 Temmuz günü gerçekleştirilmiştir. 24 Temmuz gazete manşetinde asıl Montrö zaferine daha sık yer verilmiştir. Halkevine CHP'nin hediyesi üzerine İnönü'nün portresi asılmıştır. Çeşitli söyleşiler ver konuşmalar yapılarak günün önemi halka aktarılmıştır. Havanın müsait olmamasına rağmen saat 18 de Ankara'nın bütün ileri gelenleri Ankaralılar halkevini doldurmuştu. Törene İstiklal marşı ile başlanmış. Sonra Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Başkanı Hıfzı Oğuz Bekata, günün açılış konuşmasını yapmıştır.

Hıfzı Oğuz Bekata'nın konuşması:

''Montrö'nün bugünkü dünya siyaset aleminde eşi pek az görülen siyasi büyük bir muvaffakiyet oluşunun ve bir zaferi de gene yeryüzü hükümranlarının pek kısa bir tereddütten sonra derhal tanıması ve tasdik etmesinin sebeplerini dünyanın bugün içinde bulunduğu şartlar değil daha çok asil ve kahraman Türk milleti'ninLozan'da dünya diplomatları ile kafa vuruşturan Türk zeka ve iradesinin; Ve Lozan'dan sonraki milletçe kalkınma izzeti nefsinin, Türk gücünün, Türk zeka ve iradesinin nelere muktedir olduğunu; Ve icabında neler yapabileceğini yeryüzü artık çok iyi anlamıştır…

" Sizin yüksek şahsınızda kahraman ve asil Türk milletinin büyüklüğünü ve onun milli iradesi olan Ulu şefimiz Atatürk ve çalışma gücünü temsil eden İnönü'yü saygı ile selamlıyoruz. Lozan bayramımızın bize büyük bir Zafer daha kazandıran yıldönümü kutlu olsun."[124]

Ferit Celal Güven Bey'in Söylevi:

"yurda büyük hayrı dokunan, yani Türkiye'nin her millete örnek teşkil edecek kadar varlıklı, geniş vatandaşın siyasi akidesine, milli seciyesine her türlü manası ile iktidar ve kıymet veren partimizin, evimizin duvarlarına asılmak üzere bize armağan ettiği bu büyük devlet adamının fotoğraflarını böyle bir günde duvarlarımıza asmak

[123] Kemal Ünal, "Lozan-Montrö",*Ulus*,(24 Temmuz 1936),s.1.
[124]*Ulus*,(25 Temmuz 1936),s.1-2.

şerefine nail edişinin bahtiyarlığı çok büyüktür. Ve ona hürmetimiz, sevgimiz, bağlılığımız bir noktadan, bir köşeden değildir.

Onun hem yurda yaptığı sayısız büyük hizmetlerinden, büyük meziyetlerinden, büyük vasıflarından dolayı hem de büyük şef'in başardığı emsalsiz işlerde büyük bir arkadaşı olduğu için severiz. Onun bu güzel fotoğraflarına evimizin duvarlarında onun siyasi, içtimai ve her türlü yeni hayatımızda gösterdiği varlıkların bir kitabı olarak bize yol gösterecektir. Kutlu olsun."[125]

2.15.Ulus Gazetesi24-25 Temmuz 1937:

Lozan'ın 14.Yıldönümünde gazete manşetinde yine günün önemi baskın yazı stiliyle yerini almıştır. Yapılacak olan programlar, törenler hakkında ilk sayfada *"Bugün Halkevinde Tören Var"* başlığı altında bilgi verilmiştir:

"Bugün Lozan Antlaşmasının imzalanmasının on dördüncü yıldönümüdür. Ankara Halkevi, birkaç yıldan beri olduğu gibi, bu sene de, Türk istiklalini tasdik vesikası olan tarihi antlaşmanın yıldönümünü bir törenle kutlayacaktır. Bugün saat 20.30 da Halkevi önündeki açık meydanda büyük bir halk kalabalığıma Lozan mahiyeti anlatılacaktır. Toplantıya Enver BehnanŞapolyo açacak ve İshak Refet Işıkman bir konferans verecektir. Toplantıya mızıka da gelecektir."[126]

Haberin devamında konferansa dair bilgiler verilmiştir. Lozan'da hangi meselelerin konuşulduğu uzun uzun anlatılmıştır. Altıncı sayfanın tamamında bu meselelere yer verilmiştir. Sayfada temsili olarak 1923 yılında sulh için giden delege heyetinin ve gazetecilerin şeker Bayramında bir araya geldiği bir fotoğraf yer almıştır. Bütün bunların yanı sıra günün önemini dile getiren bir yazı daha paylaşılmıştır:

"Bugün Lozan Anlaşmasının imzalandığı 24 Temmuz 1923'ün on dördüncü yıl dönümüdür. Muzaffer olan Türk Milli kurtuluş hareketinin cihan önünde tasdik vesikası olan Lozan'ı istiklalimizin enternasyonal bir senedi olarak, her yıl bugün bütün memleket tek bir gönül ve kalp halinde anar. Bugünkü mesud ve ileri Türkiye'nin her eserinde kendisiyle karşılaşmamıza rağmen, Lozan'ı kazandırdıklarını, yerine geçtiği sevr'le bir kıyaslamayı her yıl yaptığımız gibi, bu

[125]*Ulus,(*25 Temmuz 1936),s.2.
[126]*Ulus,(*24 Temmuz 1937),s.1.

sene de büyük bir huzur ve kalplerimizde bize Lozan'ı kazandıranlara karşı minnet ve şükran hisleri içinde yapmayı mutlu bir vazife sayıyoruz."[127]

25 Temmuz günü gazete manşetinde *"Lozan Sulhunun On Dördüncü Yılı"* haber başlığı yer almıştır. İstanbul ve Ankara Halkevinde yapılan kutlamalar aktarılmıştır. Ankara Halkevinde gerçekleşen törenin açılış konuşmasını Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Kolu Başkanı EnverBehnanŞapolyo yapmıştır. Şapolyonun konuşmasının bölümünde şunları dile getirmiştir:

"Avrupa devletleri Sevr denilen bir ölüm fermanını Osmanlı hükümetine imza ettirmişler, Türk milletini ortadan kaldırmak istemişlerdi. Sevr muahedesini yırtmak için, istiklal savaşına maddi ve manevi varlığımızla atıldık. Bu uğurda binlerce Türk kanı döktük.

Atatürk'ün idare ve dehasıyla muzaffer olduk. Zafer kazanılınca Avrupa devletleri Türk murahhaslarını Lozan'açağırdılar,sulhdilediler.Murahhas heyeti reisi olarak,İsmet İnönü gitti.İkinci bir savaşa koştu.Bu savaş Türk'ün hakkını müdafaa etmek,istiklalinikazanmak,yeni bir devlet halinde meydana çıkmak mücadelesi idi.İsmet İnönü aldığı bu vazifeyi muvaffakiyetle başardı.Dünya milletleri Türk'ün bütün haklarını tanıdı."[128]

Konuşmada Atatürk'ün yine önderliğine ve başarısına vurgu söz konusudur. İsmet İnönü'nün başarısı yine Atatürk'ün başarısının gölgesinde zikredilmiştir. İsmet İnönü Başbakan ve Genel Başkan Vekili olduğu yıllarda hep bu şekilde Atatürk'ün gölgesinde kalmıştır. Örneğin herhangi bir zaferinde veya başarısında gazetelerde veyahut herhangi bir yayın organında İnönü'ye atıflar söz konusu olsa da genel olarak ikinci planda kalmıştır. Esas İnönü imajının 1938'den sonra ön plana çıkacağı görülecektir.29 Ekim 1936 Cumhuriyet Bayramında Ebedi Şef Atatürk'e övgüler yer almıştır. Ulus Başyazarı Falih Rıfkı Atay'ın "On Dördüncü Yıl'' başlıklı yazısında Başbakan İnönü'ye herhangi bir atıfta bulunmadığı,30 Ekimde ise Atatürk ve İnönü'nün resimlerinin manşetlerde yer aldığı görülecektir.[129]

[127] *Ulus*,(24 Temmuz 1937),S.6.
[128] *Ulus*,(25 Temmuz 1937),s.1.
[129] Cemil Koçak, *İsmet İnönü Ve Resmi Tarih*, Timaş Yayınları, İstanbul,2020,s.36.

Falih Rıfkı Atay'ın *"On Dördüncü Yıl"* başlıklı yazısında Atatürk'e atıfı şu şekildedir:

"Zafer iyi kullanılmıştır: Zafer bir savaşın sonu değil, nesillerce sürecek büyük savaşların başlangıcı olmuştur. Atatürk, bir şahsa hayatın bütün ikballerini bahşeden ve bir ismi tarihte ebedileştirmeğe kafi gelen zaferin şanını, itibarını maddi manevi bütün kazançlarını, milliinşa'ya vakfetmiştir."[130]

İsmet İnönü 1937 yılında çeşitli sağlık problemleri gerekçesiyle hem Başbakanlık görevinden ayrılmak zorunda kalmış bu nedenle de hafızalarda "Sabık Başbakan" olarak yer edinmiştir. Siyasetten uzak kaldığı bu dönemden başlayarak 1938 Kasım ayına kadar basında adına pek rastlanmayacaktır. Siyasi ve sosyal ortamlardan uzaklaştığı bu sürede İnönü'nün fotoğraflarınında ortadan kaldırılması talep edilmiştir. Bu resimlerin akıbetinin ne olacağı konusunda CHP Genel Başkan Vekili Celal Bayar tarafından 18.12.1937 tarihinde bir genelge yayınlanmıştır:

"İşgal ettiği makamlardan ziyade, yurduna, Ulusa yaptığı hizmetlerle inkılap ricalimi arasına girmiş olan İsmet İnönü'nün, parti teşkilatı ve Halkevi binalarında resmine gösterilen hürmet ve itibarın, eskisi gibi devam ettirilmesi tabidir. Bu resimlerin, yalnız mevki ve makam icabı asıldığı zahabı ile indirilmiş olanları varsa, eskisi gibi yerlerine konulması lüzumunu bildirir, sevgiler sunar başarılar dilerim."[131]

2.16.Ulus Gazetesi24 Temmuz 1938:

1938 yılına gelindiği zaman sabık Başbakan İsmet İnönü'nün askeri başarılarından biri olan İnönü Zaferi'nin yıldönümünde basında İnönü'den bahsedilmediği görülmektedir. Bilhassa devletin resmi yayın organı olan Ulus Gazetesi'nin bu konudaki sessizliği dikkat çekmektedir. İnönü'nün siyasi imajının yanı sıra tarihsel anlamdaki imajının basında bir süreliğine sonlandığı görülmektedir. Aynı yıl içinde bütün gazetelerde hemen hemen İnönü'nün adının anılmamaya özen gösterildiği görülmektedir. Yani kazanılan zaferlerin kazanılan savaşların adı zikredilirken İnönü'nün adı anılmamaktadır[132].Aynı yıl Lozan yıldönümünde de devletin resmi yayın organı Ulus Gazetesinde de Lozan veya İsmet İnönü'ye dair herhangi bir

[130] Falih Rıfkı Atay, "On Dördüncü Yıl",*Ulus*,(29 ilkteşrin 1936),s.1.
[131] Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi(1938-1945)*,s.100.
[132] Cemil Koçak, *İsmet İnönü ve Resmi Tarih*, Timaş Yayınları,İstanbul,2020,s.96-99.

paylaşım söz konusu olmamıştır. Ne bir görsel kullanılmış ne de bir satır yazı yazılmıştır.

Atatürk 1938 Şubat ayında hastalanmıştır. Ağustostan itibarende ağırlaşmıştır. İsmet İnönü Atatürk ilebu süreçte olan münasebetini anılarında şu şekilde aktarmıştır.

"*İstanbul'a geldiğimi kesinlikle istemiyordu, temasa gelmekten tamamen çekiniyordu. Çok iyi muamele ediyordu, hatırımı almağa çalışıyordu. Arada bir derin bir mahcubiyet ve muhabbet nöbetine uğruyordu. Fakat benden çekiniyordu. Celal Bayar ile her zaman selam yolladı. Selamlarına mektupla karşılık veriyordum. Dr. Tevfik Rüştü Aras ile selam yolladı mektupla cevap verdim. Lozan gününde kimseye bir kelime yazdırmadılar"*[133]

Demekki İsmet İnönü'nün kendisine karşı bilinçli bir sansür söz konusudur. Fakat yaşananbir olay ortalığın karışmasına sebep olmuştur. İsmet İnönü bir Pazar günü futbol maçı seyretmek üzere stadyuma gitmiştir. Yoğun kalabalık İsmet İnönü'yü görünce bağırıp tezahürat etmeye başlamışlardır. Bu coşku karşısında İnönü bir emrivakiye maruz kalmıştır. Salih Bozok bu olaya istinaden meclis görüşmeleri sırasında şöyle demiştir:

" Geçen hafta futbol maçına gitmişsiniz. Tezahürat yapılmış ben bunu çok tabi görürüm. Şimdiye kadar yaptığınız büyük işleri takdir eden bir adamım. Ve daima alkışlarım. Fakat o tezahürattan istifade etmek isteyen bedbahtlar olmuş ve aramıza kadar gelmiştir. Bu hakikati bildiği için bunun herkes tarafından bilinmesini ve şüphenin aramızdan kalkmasını istiyorum. Bunu lütfederseniz teşekkür ederim." Demiştir.[134]

İsmet İnönü Bozok'a uzun uzadıya bir açıklama yapmış cümlesini şu şekilde bitirmiştir:

"*Bu nümayişi yapanlar kimlerdir. Ve ne maksatla yapmışlardır? Atatürk'e düşmanlık göstermek için benim orda bulunuşumu ve çekilmemi bir fırsat mı bilmişlerdir? Yoksa, masumanae, şuursuz bir gösteriden mi ibarettir? Bunun hakkında bir teşhis koyacak durumda değilim. Hükümetin elinde her türlü imkan vardır. Hadiseye kimler*

[133] İsmet İnönü, *Defterler(1919-1973)* (Hz. Ahmet Demirel),Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2020,s.193.
[134] İsmet İnönü*, Hatıralar*, Cilt 2, Bilgi Yayınevi, Ankara,1992,s.191-296.

karışmış, ne maksatla yapmışlardır? Bunları tahrik edebilir, gerçek ne ise meydana çıkabilir.

Arkadaşları, parti içinde bana teveccüh edecek her vazifeyi en şerefli ve en yüksek vazife aşkıyla çalışarak yapacak bir emniyet ve liyakatte beni görmenizi bilhassa rica ederim."

Falih Rıfkı Atay bu konunun iki gün sonra tekrar gündeme geldiği iki gün sonra İsmet İnönü'ye iletmiştir. Atatürk gündeme tekrar gelen konu üzerine şunları söylemiştir: "*Ne olmuş? İnönü, bunca zaman devlet hizmetinde bulunmuş, hizmetler etmiş, takdir görmüş ve ayrıldığı zaman kendisine nümayiş yapmışlar. Elbette yapacaklar. Bir milletin hayatında bunlar tabii şeylerdir. Büyük bir millet elbette bunları yapar. Bunu yapmayan millete, millet denilmez. Bundan sonra bu mesele bitmiştir, kapanmıştır. İnönü'yü gördüğünüz yerde hürmet edeceksiniz. Hiçbir aksi tavır göstermeyeceksiniz."*[135]

2.17.Atatürk Döneminde Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümlerinin Hakimiyet-i Milliye Ulus Ve Gazetelerine Yansıması Hakkında Genel Değerlendirme

1923: 24 Temmuz 1923 tarihi Milli Mücadelenin önemli bir dönüm noktasıdır. Lozan Anlaşması imzalanmış ve artık barış sağlanmış ve tam bağımsızlık elde edilmiştir. Anlaşmanın imzalandığı gün Hakimiyet-i Milliye gazetesinde coşkulu bir şekilde yer almıştır. Gerçekleştirilen merasimlerden bahsedilmiş, anlaşmanın imzalanmasına kadar geçen sürece verilen mücadelelere değinilmiştir. Bunları yanı sıra gazete manşetinde Gazinin portresine ve Gazinin Lozan sulhuna dair tebrik mesajına yer verilmiştir. Gazetede İsmet Paşa'ya herhangi bir teşekkürde bulunulmamış ya da baskın bir şekilde İsmet Paşa vurgusu yapılmamıştır.[136]

1924: 24 Temmuz 1924 tarihli gazete haberinde manşette Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın fotoğrafları yan yana yer almıştır. Bunun için şu söylenebilir; İsmet Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın gölgesinde kalmıştır.24 Temmuz günü yapılan bütün merasimler gazetede konu olmuş ama esas olarak görmek istediğimiz ve konumuzun odak noktası olan İsmet Paşanın imajına yönelik söylemler yer almamıştır. Örneğin;

[135] İsmet İnönü,A.g.e,s.297-298.
[136] *Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1923),s.1.

Ahmet Ağaoğlu *"Lozan Sulhu"* başlıklı yazısında zaferi kazananlara daha çok şükranlar sunduğunu görmek mümkündür. Yani bireysel bir övgü veya teşekküre yer vermemiş hatta İsmet Paşa'nın adını bile zikretmemiştir.[137]

1925: 24 Temmuz 1925tarihli gazete manşetinde herhangi bir görsel kullanılmamıştır. Fakat bu sefer gazetede yer alan yazılarda İsmet Paşa'nın adı geçmiştir. Örneğin *"Lozan Sulhunun Sene-i Devriyesi"* başlıklı yazıda İsmet Paşaya "Garp Cephesinin Muzaffer Kumandanı"şeklinde vurgu yapılmıştır.[138]

1926: 24 Temmuz 1926 tarihli gazetede günün önemine ait herhangi bir haber mevcut değildir.[139]

1927: 24 Temmuz 1927 tarihli gazetede yine İsmet Paşa vurgusu söz konusudur. Örneğin *"Lozan Sulhunu İmzalayan Muhterem Başvekilimiz"* başlıklı gazete yazısıyla İsmet Paşa ön plana çıkarılmıştır.[140]

1928: 24 Temmuz 1928 tarihli gazete haberinde *"Lozan Günü"* başlıklı yazıda Lozan'ın önemine vurgu yapılmakla beraber *"Lozan İsmet Paşanın eseridir"* şeklinde bir ifade kullanılmıştır. Yani İsmet Paşa daha çok ön planda tutulmuştur.[141]

1929: 24 Temmuz 1929 tarihli gazetede Yalnız*"Lozan Muahedesi"* başlıklı yazıda İsmet Paşa biraz daha ön planda tutulmuştur. Örneğin*; "Lozan, tarihimizde İsmet Paşanın adına dikilmiş ebedi bir abidedir"* ifadesinden de başarının yalnızca İsmet Paşaya mal edildiğini söylemek mümkündür.[142]

1930: 24 Temmuz 1930 tarihli gazetede İsmet Paşa ve Mustafa Kemal Paşanın fotoğrafları yer almıştır. Bu haberde *"Lozan Gazi ve İsmet Paşa'nın eseridir"* şeklinde bir ifade kullanılarak başarı sadece İsmet Paşaya mal edilmemiştir. Yine ortak bir başarı olarak nesillerce anılacağı ifade edilmiştir.[143]

[137]*Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1924),s.1.
[138]*Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1925),s.1.
[139]*Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1926),s.1.
[140]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1927),s.1.
[141]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1928),s.1.
[142]*Hakimiyet-İ Milliye,(*24 Temmuz 1929),s.1.
[143]*Hakimiyet-i Milliye,(*24 Temmuz 1930),s.1.

1931: 24 Temmuz 1931 tarihli gazetede daha çok Mustafa Kemal Paşa'nın daha çok ön planda tutulduğu görülmektedir.*"Lozan'ı Mustafa Kemal yapmıştır "* ifadesi kullanılarak Lozan başarısı Mustafa Kemal Paşaya mal edilmiştir.[144]

1932: 24 Temmuz 1932 tarihli gazetedeki *"Lozan Muahedesi Bundan Dokuz Sene Evvel İsmet Paşa Hazretleri Tarafından İmzalanmıştır."*haber başlığından da anlaşılacağı gibi İsmet Paşa'nın ön planda tutulduğu görülmektedir. Daha sonra büyük Türk evladı ve Garp Cephesinin Muzaffer Kumandanı gibi ifadelerin sıkça kullanıldığı İsmet Paşadan övgülerle bahsedildiği görülmektedir. Aynı sayfada Mehmet Cemil Bey'in *"Lozan Muahedesi"* başlıklı yazısında bilhassa İsmet Paşa'nın eşsiz bir kumandan olduğunu ve parlak bir zafer kazandığını dile getirerek İsmet Paşayı övmüştür.[145]

1933: 24 Temmuz 1933 tarihli gazetede ise İsmet Paşa'nın bir sözüne yer verilmiştir. İsmet Paşa *"Eseri yaratana bağlılığımız ebedidir"* diyerek aslında Atatürk'e olan saygısını dile getirmiştir fakat böyle bir şeyin manşette yer almasının amacı ise tabi ki öncelikle Mustafa Kemal Paşa'yı ön planda tutmaktır. Tevfik Rüştü Aras'ın aynı sayfa içerisinde *"Lozan Mektebi"* başlıklı yazısında İsmet Paşa'nın savaş sonrası gösterdiği başarının yanı sıra bir de diplomaside kazandığı başarıyı dile getirerek İsmet Paşa'yı her bakımdan takdir etmiştir. Şükrü Saraçoğlu ise *"Yaratıcı Lozan"* başlığı altındaki yazısında Lozan zaferinin önemini açıklamış ve İsmet Paşa'yı zikretmemiştir. Recep Peker *"Lozan"* başlığı altında yine aynı şekilde İsmet Paşa'nın adını zikretmemiştir. Fakat Burhan Asaf Bey "Lozan günü" için yazdığı yazısında İsmet Paşa'ya uzun uzadıya şükranlarını sunmuştur.[146]

1934: 25 Temmuz 1934 tarihli gazete de ise daha çok Lozan kutlamaları, Lozan'ın önemi dile getirilmiştir. Bakıldığı zaman Lozan başarısı bir kişinin başarısı şeklinde aktarılmamış tam tersi bir milletin zaferi ya da Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının başarısı şeklinde ifade edilmiştir. Yani bireysel bir başarının bahsi veya bir kişinin ön plana çıkarılması çabası söz konusu değildir.[147]

[144]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz,1931),s.1.
[145]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1932),s.1.
[146]*Hakimiyet-i Milliye*,(24 Temmuz 1933),s.1-3.
[147]*Hakimiyet-i Milliye*,(25 Temmuz 1934),s.1-3.

1935: 24 Temmuz 1935 tarihli gazetede Lozan yıldönümü münasebetiyle yazılan yazıda İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'nın kontrolü altında Lozan'da mücadele ederek böyle bir başarıyı elde ettiği dile getirilmiştir. Yani buradan yine şunu anlamak lazımdır ki İsmet Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın yanında anılmış, ikinci planda kalmıştır. Öte yandan N.A Küçüaka'nın*"Lozan"* başlıklı yazısında İsmet İnönü'den bahsederken "Büyük İnönü" şeklinde bahsetmesi ya da "çelik bir iradesinin" olduğunu dile getirmesi İnönü'ye de pay ayrıldığını gösterir. Fakat 25 Temmuz günü devam eden kutlamalarda Cemil Bilsel yaptığı konuşmada esas Şeref'in Atatürk'e ait olduğunu dile getirmiştir.[148]

1936: 24 Temmuz 1936 tarihli gazetede herhangi bir görsel kullanılmamış sadece Lozan'ın önemini dile getiren Kemal Ünal Bey'in bir yazısına yer verilmiştir. Esas kutlamalar 25 Temmuz günü gerçekleştirilmiştir. Hıfzı Oğuz Bekata yaptığı açılış konuşmasının sonunda *"Ulu Şefimiz Atatürk ve çalışma gücünü temsil eden İnönü"* şeklinde bir ifade kullanmıştır. Yani bu ifadeye istinaden yine İnönü'ye de pay verildiğini söylemek mümkündür. Ferit Celal Bey ise söylevinde şunları dile getirmiştir; *"Onu, yaptığı sayısız hizmetlerinden ve büyük Şef'in başardığı işlerde büyük bir arkadaşı olduğu için severiz."* Ferit Celal Bey'in bu cümlesinden şöyle bir şey çıkarılabilir: Yani İnönü büyük başarılarda Mustafa Kemal'i temsil ettiği için ona bu denli saygı duyuluyor. Yani bu cümlede de bir Atatürk vurgusu söz konusudur.[149]

1937: 24 Temmuz 1937 tarihli gazetede yapılan törenler ve kutlamalarla alakalı kapsamlı haberlere yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Lozan sürecinden bahsedilmiştir. 25 Temmuz 1937 günü de kutlamalar devam etmiştir. Ankara Halkevinde gerçekleşen törende Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Kolu Başkanı Enver BehnanŞapolyo açılış konuşması yapmış konuşmasının bir bölümünde *"Atatürk'ün idare ve dehasıyla muvaffak olduk, Türk'ün haklarını müdafaa etmek içinde Lozan'a murahhas heyeti reisi olarak İsmet İnönü gönderildi ve görevini muvaffakiyetle başardı"* gibi bir cümle kurmuştur. Aslında burada da yine Atatürk'ün deha olarak ön plana çıkarıldığı İnönü'nün ise onun başarılarının temsilcisi olarak anıldığı söylenebilir. İsmet İnönü 1937 yılında çeşitli sağlık problemlerini öne sürerek

[148]*Ulus*,(24-25 Temmuz 1935),s.1-2.
[149]*Ulus*,(24-25 Temmuz 1936),s.1-2.

Başbakanlık görevinden ayrılmıştır. Bu tarihten başlayarak 1938 Kasım ayına kadar kendisinden pek bahsedilmeyecektir.[150]

1938: 24 Temmuz 1938 tarihinde Lozan ve İsmet Paşa'ya dair herhangi bir habere rastlanmamaktadır. Kendisi günlüğüne *"Lozan gününde kimseye bir kelime yazdırmadılar"* şeklinde not düşmüştür. İki yıldönümünde Mustafa Kemal Paşa , beş yıldönümünde İnönü, yedi yıldönümünde ikisinin ortak başarılarından söz edilmektedir. İsmet İnönü'nün başarısından söz edilmesi, onun 1923'ten 1937'ye kadar Başbakanlık yapmasının ve yönetimde "ikinci adam" olmasının etkisinin olduğu söylenebilir.

[150]*Ulus*,(24-25 Temmuz 1937),s.1-6.

BÖLÜM 3

1939-1950 YILLARI ARASINDA LOZAN BARIŞ ANLAŞMASININ YILDÖNÜMLERİNİN ULUS GAZETELESİNE YANSIMASI

3.1.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1939:

Atatürk'ün ölümünün ardından 11 Kasım günü İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildi. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığıyla beraber artık siyasi atmosfer de değişmeye başlamıştır. Siyasi atmosfere bağlı olarak basında da bir takım değişiklikler yaşanmıştır. Lozan Günü 1938 tarihinde basında sansür yemiş olsada 24 Temmuz 1939 günü daha coşkulu bir şekilde kutlanmıştır.23 Temmuz günü de Hatay'ın anavatana katılmasının yıldönümü olduğu için iki önemli gün bir arada kutlanmıştır.[151]

24 Temmuz 1939 yılında Lozan Zaferinin on altıncı yıldönümünde Ulus Gazetesinin ilk sayfasının ve sonrası kısımlarının da yine İsmet İnönü'ye ayrıldığı görülmektedir. Temsili olarak İsmet İnönü'ye ait bir portre bulunmakta ve portrenin altında ise *" Harbin kahramanı; Sulhunmüdafii Milli Şef"* ibaresi bulunmaktadır. Falih Rıfkı Atay *"Lozan Yıldönümünde''* başlıklı yazısında başta Atatürk olmak üzere İsmet İnönü'yü ve günün önemini şu şekilde vurgulamıştır;

"Lozan'da bir harp devir, bir devir bitiyordu, İsmet İnönü orada bir zafer kadar belki daha fazla,bir büyük davayı,asırlık bir muhasebe ve tasfiye davasını temsil ediyordu.İsmet İnönü bu üç taraflı mücadelelerin birinde baş murahhas birinde başvekil olarak,tarihte pek az kimseye nasip olan hizmet ve onunla mütenasip şeref hissini kazandırmıştır.İsmet İnönü şimdi bu ülkenin Cumhur-u reisi ve Milli Şef sıfatları ile mukadderatı başındadır.Lozan,bu milletin Zaferden sonra,en büyük milli bayramı olduğu kadar,İsmet İnönü'nün ismine ebediyen,soyadı kadar bağlı

[151] Mehmet Korkud Aydın, "Milli Gün Kutlamalarına Bir Örnek Lozan Günü Kutlamaları(24 Temmuz 1939)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7,Sayı 9,2020,s.71.

olacak büyük hatırasıdır.''[152]

İkinci sayfada alan günün önemini vurgulayan Vasfi Raşit Seviğ'in ''Lozan Yıldönümünde'' başlığı altında tek dörtlükten oluşan şiiri ve günün önemini vurgulayan yazısı yer almaktadır;

"Bugün Türkü tarihine layık kılan ve Türkün

Tarihine liyakat kazanan eşsiz kahraman ve

Siyasiyesi emsalsiz devlet adamına kalplerin

Minnet ve şükranla çarptığı gündür"

"Lozan Zaferinin Yıldönümünde" başlıklı yazıdan bir kesit:

"Bugün Lozan muahedesinin aktinin 16'ncı yıldönümüdür. Lozan muahedesine ismini şerefle bağlıyan kahramana Türk kalplerinin tekrar minnet ve Şükranla çarptığı gündür.

Lozan muahedesi 24 Temmuz 1923 tarihini taşır.24 Temmuz 1923 tarihi umumi harbi doğuran sebep ve amillerin yani " Şark Meselesi" denilen ve şark'ın Türk kısmı hakkında ortaya atılmış bulunan meselelerin Türk lehine olarak hal ve tasfiye edilmiş olduğu günün taşıdığı tarihte Şark Meselesi Türkiye'nin var kalması veya yok olması meselesi idi. Lozan muahedesi Türklüğün var kalmasını temin eden bir ahitnamedi.''[153]

Lozan'a yönelik yapılacak olan kutlamaların bilgisi de yine aynı sayfa içerisinde *"Lozan Yıldönümü"* başlığı altında verilmiştir. Yine Lozan Zaferini kutlamak üzere Halkevinde törenler düzenlenmiştir. Lozan'ın Sevr'den sonra ne kadar önemli bir girişim ve başarı olduğunun üzerinde durulmuştur.[154]

Sayfa 2'de Cemal Kutay'ın "Lozan" Başlıklı yazısına da yer verilmiştir. Kutay'ın Lozan'ın önemini anlatan yazısı şu şekildedir:

[152]Falih Rıfkı Atay, ''Lozan Yıldönümünde'', *Ulus*,(24 Temmuz 1939),s.6.
[153]Vasfi Raşit Seviğ,"Lozan Zaferinin Yıldönümünde", *Ulus,* (24 Temmuz 1939),s.2.
[154]*Ulus,(*24 Temmuz 1939),s.2.

“Lozan’ı, mücerret bir tarih hadisesi olarak müteala etmeğe imkan yoktur: Bütün milli hürriyetlerimiz, beynelmilel hak vesikamızın üstünde hayat bulmuştur.

Lozan’ı onun kahramanlarından daha salahiyetle anlatacak kimse var mıdır? Lozan bugün 16 yaşına giriyor: Yaşı otuzuna gelmiş olanlar, yani aşağı yukarı bu memleket mukadderatında vazife ve mesuliyet alan nesil, Lozan’dan bu topraklara neler kazandırdığını, onu yaratan ağızdan bir Zafer türküsü gibi dinlesinler. Aşağıda okuyacağınız satırlar, İsmet İnönü’nünHariciye Vekili sıfatıyla ilk defa olarak, Millet Meclisinin 23 Eylül 923’teki beyanatından alınmış muhtelif kısımlardır:

“Lozan konferansı, milletimizin Avrupa ortasında davet olunduğu büyük bir imtihandır.

“Benim kanaatim odur ki imza ettiğimiz sulh ile hakiki bir sulh yapacağız ve bu sulh ile milletlerarasında yakın br anlaşma hasıl olacaktır.

“Memleketin hayatını ve atisini temin edecek olan asıl vasıta hakkı müdafaanın bilakaydüşatmahfuziyetidir. Bu muahedename bu naktainazardan bizi bütün büyük ve galip milletler vaziyetinde bırakıyor. Bu, büyük bir noktadır. Hiçbir veskai düveliye, bir milletin atisinin, teminini deruhte edemez. Millet atisini ancak kendi kudreti hayatiyesi ve azmi ile temin edebilir.

“Anadolu’ya hakim ve sahip olandır ki Boğazlar ve İstanbul onun malı olacaktır. Eğer başka türlü bir tertibe imkan olsaydı bugün imza ile o netice tesbitolunamazdı. Bu,vaziyeticoğrafiyeninsiyasiyesininilcayi zarurisidir.

“Bizim maksadımız hudutlarımız dahilinde komşularımız için ve bütün dünya için bir sulh ve huzur amili olmaktır.

“siyasetimizin gizli kapalı bir noktası yoktur. Bizmenabiikafi olan arazimiz içinde mevcudiyetimiziterakkiyatımızı temin etmekten başka bir şey düşünmüyoruz ve atiyen Balkanlarda Türkiye daima bir unsuru muvazenet ve amili sulh ve sukunet olarak ihtiram görecektir.

“Yeni Türkiye’nin hududu dahilinde kalacak olan bütün vatandaşlar yekdiğeriyle itilaf etmesini bilerek bir vatan içerisinde huzur ve sükun içinde yaşayacaklardır. Buna katiyen itimat ediyoruz.

"On altı sene bu itimadın türlü tezahürleri halinde geçmiştir. Bir devlet adamı milli davalarda ancak bu kadar kuvvetli bir teşhis koyabilir.

"Bu arada şu acı hadiseyi hatırlayınız: Lozan'ın imza günü olan 24 Temmuz 923 den, tam iki sene bir gün önce, yani 23 Temmuz 920 de Sevr muahedesinin imzası için şurayi saltanat toplanmıştı. ki sene bir gün ölümü hayat yapmaya kafi gelmiştir. Bundan büyük mucize hatırlar mısınız?"[155]

Gazetenin altıncı sayfasında yine Lozan'a ait birçok temsili fotoğraf'a yer verilmiştir. İsmet İnönü'nün sulh sonrası memlekete dönüşüne ait fotoğraf anlaşmanın Lozan Üniversitesinde imzalanışını temsil eden fotoğraf kullanılmıştır. Aynı zamanda ''Türk'e İstiklalini Türkiye'ye Bütünlüğünü kazandıran LOZAN'' başlığı altında şöyle bir yazı mevcuttur*;*

''16 ncı Yıldönümünü Lozan kahramanının Milli Şefliği adı altında kutluyoruz;

O mesud günün üzerinden tam 16 yıl geçmiştir: Ve Türk milletinin bahtına ne parlak bir bürhandır ki Lozan'ın 16'ncı yıldönümünü, Lozan kahramanının Milli Şefliği adı altında kutluyor.[156]

25 Temmuz günü ise *"Lozan Gününü Heyecanla Kutladık"*başlığı altında Ankara Halkevi meydanında törene katılan kalabalık halk kitlesini temsilen bir fotoğraf yer almıştır. Törende "Lozan Kahramanı" İsmet İnönü saygı ve şükran ile anılmıştır.24 Temmuz günü İstanbul Üniversitesinde de bir tören gerçekleştirilmiş,25 Temmuz gazete haberinde bu törenin detayları zikredilmiştir.[157]24 Temmuz günü yine günün önemini vurgulamak için Ankara radyo evinde özel bir program düzenlenmiştir. Vasfi Raşit Seviğ günün önemini anlatmak üzere bir konuşma gerçekleştirmiştir, Seviğ'in konuşmasından bir kesit şu şekildedir:

"Türk milletinin ve Türk memleketinin evlatları tarafından başarılmasını asırlarca beklediği büyük vazifeyi muvaffakiyetle başarmayı tarih İsmet Paşa'ya nasip etmiştir."Aziz ömrü memleket için bir silsile müfit hizmetlerden" ibaret olan İsmet Paşa'nın Lozan'daki muvaffakiyeti kadar hiçbir şey Türk mukadderatına müessir olmamıştır.

---

[155] Cemal Kutay ,"Lozan", *Ulus(*,24 Temmuz 1939),s.2.
[156]*Ulus,* (24 Temmuz 1939),s.6.
[157]*Ulus*,(25 Temmuz 1939),s.1.

Milli Şefimizin Lozan'daki muvaffakiyetleri, asırlarca bir hal tarzına varamamış bir davaya zaruri ve şerefli hal tarzını vermiş olmasındandır.Bu büyük ve müfit hizmetlerinden dolayı İnönü'ye değil yalnız Türk tarihi,insanlık tarihi de müteşekkir ve minnettardır."[158]

3.2.Ulus Gazetesi24-25 Temmuz 1940

Lozan sulhunun 17.Yıl dönümü gazetenin ilk sayfasında İsmet İnönü'nün sol üst köşede *''Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun''* başlığı adı altında yer almıştır. Portrenin hemen altında yine *''Harbin ve Sulhun Büyük Kahramanı Milli Şefimiz''* yazılmıştır.

Aynı başlık altında şükran ve bağlılık mahiyetinde şöyle bir yazı yer almaktadır;

"Bütün Türkiye Milli Şefe, harbin ve sulhun büyük kahramanına sevgi, bağlılık hislerini bugün bir defa daha izhar ederek seviniyor." [159]

*"Ankara halkevinde Lozan günü büyük bir törenle kutlanaca"*başlığı altında şöyle bir yazı mevcuttur;

"Türk davasının ateşli müdafii İnönü, Türk kahramanlığının, zekasının ve azminin sembolü olan İnönü aylarca konuştu ve bu yerine göre kadife gibi yumuşak, yerine göre kaya gibi sert Türk evladını, Lozan'da da alt edemediler. Dünya şimdi onu bütün selabetiyle ve Milli sevgi ve saygılarımızın mihrakı halinde Türk Milletinin başında selamlıyor. Lozan ebediyet gibi derin, umman gibi geniş olan Türk tarihinde bir dönüm noktası, bir fasıl başıdır ve bu eserin başkahramanı, bu dönüm noktasında "İnönü adlı bir selabet Remzi halinde duruyor.

"Memleket bugün 17 milyonu ile şenlik içindedir. Bu şenliğin büyük sebebi,Lozan'ın Muzaffer baş murahhasını , Milli Şef olarak görmek bahtiyarlığıdır. Maziyi bilen ve İstikbale hakim Türk Milleti, bugün haklı olarak bayram yapıyor. Bu bayram neşesi içinde benliğimize hakim olan hissi ifade ederken ayrıca bahtiyar oluyoruz: Lozan kahramanına, sevgili Milli Şef İsmet İnönü'ye minnet ve tazim!" [160]

---

[158] Vasfi Raşit Seviğ,"Ankara Radyoevinde Lozan Yıldönümü", *Ulus*,(25 Temmuz 1939),s.2.
[159]*Ulus,* (24 Temmuz 1940),s.1.
[160]*Ulus*,(24 Temmuz 1940),s.1-2.

25 Temmuz günü ise gazetenin ilk sayfasında *"Lozan Gününü Heyecanla Kutladık"* başlığı altında Ankara Halkevinin bahçesinde gerçekleştirilen törene katılan insan kalabalığının bulunduğu bir fotoğraf eklenmiştir. Ardından halkevinde gerçekleşen törenin seyri hakkında bilgi verdikten sonra Mümtaz Faik Bey'in Hitabesine yer verilmiştir:

"Bugün, bütün Türkiye gibi Ankara'mız da Lozan Sulhunu kutlamak, burada içimize tekrar sindirmek, burada konuşmak ve tekrar yeni hamlelerimiz, çalışmalarımız için hız almak üzere toplandık. Bugünlerde bu anlarda bütün Türkiye'de yığın yığın halk herkes Lozan'ı konuşuyor, Lozan'ı dinliyor, Lozan'ı hissediyor. Ve sulhun büyük kahramanına, büyük kumandan ve büyük diplomat İnönü'ye karşı duyduğu derin minnet ve hislerini ifade ediyor."[161]

İkinci sayfada Kemal Ünal Bey'in Lozan yıldönümü dolayısıyla yapmış olduğu konuşmaya yer verilmiştir.*"Dün Kutladığımız Lozan"* başlığı altındaki konuşmasından bir kesit şu şekildedir:

"Memleket 1940 Temmuzunun yirmi dördüncü Lozan'ı şimdiye kadarkilerden daha derin bir heyecanla andı. Dün duyulan şeyler geçen yıl aynı gündeki hislerden başka idi. Bu senenin Lozan'ında onun başarıcısına beslenen büyük minnette, milli birlikten gelen emniyet ve şükran hissi daha sıcak bir vecid ile eklendi."[162]

3.3.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1941:

24 Temmuz günü gazetenin tam ortasında İsmet İnönü'ye ait büyük ve baskın bir fotoğrafa yer verilmiştir. Fotoğrafın hemen alt kısmında kurdeleli diplomayı tasvir eden bir belgeye yer verilmiştir. Lozan'ın yıldönümü olması sebebiyle manşet başlığı da;*"Lozan Bayramı Millete Kutlu olsun"* şeklindedir. Hemen fotoğrafın altında;''Türk milleti harbin ve sulhun büyük kahramanı Milli Şef'e sevgi bağlılık hislerini bugün bir defa daha izhar ederek seviniyor.'' Şeklinde bir yazıya yer vererek Milli Şef'e şükranlar sunulmuştur. Fotoğrafın hemen sol tarafında Falih Rıfkı Atay'ın günün önemini belirten uzunca bir yazısı yer almaktadır."*Lozan-Montrö Değişmeyen Dava "* başlığı altında Atay şunları dile getirmiştir:

[161]*Ulus*,(25 Temmuz 1940),s.1-5.
[162] Kemal Ünal, "Dün Kutladığımız Lozan",*Ulus*,(25 Temmuz 1940),s.2.

"Lozan Sulhunun malolduğu fedakarlığı, Lozan hukukun ruhunu, manasını ve değerini, Garp cephesi kumandanı, Lozan murahhas heyeti reisi, Cumhuriyet hükümetlerinin hemen hemen mütemadi başvekili ve şimdi, Devlet Resimiz ve Milli Şefimiz İsmet İnönü kadar kimse ihata ve takdir edemez. Bugün aynı İnönü, Cihan tarihinin pek nadir gördüğü beynelmilel bir buhran içinde gene o istiklali masun bulundurmak vazifesi üstündedir. Bu vazife nazik, ağır ve kudretli olduğu kadar, kendisine bu milletin itimadı kati ve bütündür. Biz istiklalimize dokunulmadıkça, 18 senelik barışçılar ve nizamcılar olarak kalacağız; İstiklalimiz tehlikeye girdiği vakit 1922 Ağustos kahramanlarının hatıralarına yeniden şan vereceğiz."

Aynı gün halkevinde kutlama yapılacağı bildirilmiştir.*"Bu akşam Halkevinde Lozan günü büyük bir törenle kutlanacak"* başlığı altında işte şöyle bir yazı mevcuttur:

"*Milli Mücadelemizle bilfiil elde etmiş olduğumuz istiklalimizi Lozan Muahedesine kayıt ve bu şerefli vesikanın altını umumi harbin galiplerini imza ettiren, Türk Murahhas heyeti Reisi, Büyük Millet Meclisi Hariciye Vekili ve bugün Cumhurreisimiz ve Milli Şef'imiz bulunan İnönü idi. İnönü, Vatanı istilaya teşebbüs eden düşman ordularını İnönü Meydan Muharebelerinde hezimetten hezimete uğrattıktan sonra Lozan'a gitmiş ve kılıcının zaferini, kaleminin ve zekasının parlak eseriyle tetviç etmiştir.*

Umumi harbin galiplerini temsil eden diplomatlar karşısında Türk davasının müdafaası aylarca devam etmiş ve çok çetin olmuştur. Bütün Türkiye bugün Lozan Zaferinin şenliği içindedir. Bütün halkevinde ve halkodalarında Lozan konuşuluyor, Lozan destanları okunuyor ve Lozan kahramanı anılıyor. Bu şenliği büyük ve hakiki sebebi, Lozan'ın baş murahhasını Milli Şef olarak başımızda görmek bahtiyarlığıdır."[163]

3.4.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1942:

24 Temmuz 1942 Lozan yıldönümünde yine gazetenin ilk sayfası İsmet İnönü'ye ayrılmıştır.*"Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun*" Başlığı altında Milli Şef'in çerçeveli bir fotoğrafı mevcuttur. Fotoğrafta dikkat çeken husus şudur ki çerçevenin alt kısmında diploma simgesi bulunmaktadır. Diploma ise zorlu bir süreçten sonra

[163]*Ulus*,(24 Temmuz 1941),s.1.

verilen başarı belgesi demektir. Fotoğraftaki vurgunun manası bu şekildedir. Fotoğrafın hemen altında ise şu yazı mevcuttur;

"Harbin ve Sulhun kahramanı, Büyük Milli Şefimiz sayın Cumhurureisimiz İsmet İnönü"

Hemen altında ise Ankara Halkevinde yapılacak törenle alakalı yazı bulunmaktadır:

"Türk Milleti Harbin ve Sulhun Büyük Kahramanı İnönü'ye Sevgi ve Bağlılık Duygularını bugün bir daha yenilemektedir: Lozan Günü Bu Akşam Halkevinde Kutlanacak." Devamında ise şu ifadelere yer verilmiştir;

"*Lozan sulhu, aylarca süren çok sert ve çetin müzakerelerden sonra en şerefli bir netice ile Türk Milletinin adına imzalanmış bir anlaşmanın adıdır. Bir yandan birinci Cihan Harbinin, galipleri, bütün bir dünya bulunuyordu. Onlar sevr'i imzalamış İstanbul hükümetine imzalatmışlardı. Fakat beri yanda Türk milleti vardı. O tarihin hiçbir devrinde ayaklar altına alınmasına tahammül etmediği ve gene dünya durdukça tahammül etmeyeceği şeref ve istiklalini kurtarmak için kükredi. Atatürk ve İnönü'nün emir ve kumandalarında büyük vatan kavgası başladı ve kazanıldı*

İstiklalimiz kurtarmıştık. Lozan kılıcımızın bu şerefli zaferini dünyaya kabul ettirdiğimiz yerdir. Bununla, aynı zamanda tarihin büyün pürüzlerini de temizlemiş bütün lekelerinden kurtulmuş, kayıtsız ve şartsız hürriyet ve istiklalimiz önünde bütün dünyanın bir kere daha baş eğmiş olduğunu gördük.

Bahtlı milletiz kılıcını kınına koyan ordu kumandanının, sulh kürsüsünde Türk davasını en şerefli sona erdiren büyük siyaset adamının, Aziz Milli Şef, Cumhur-u reisimiz İnönü'nün bugünde emrinde olmak hakiki bir bahtiyarlıktır."[164]

25 Temmuz günü manşette temsili olarak, halkevinde meydana gelen törendeki mevcut kalabalığın bulunduğu fotoğraf kullanılmıştır. Ayrıca başlığı altında Faik Reşit Unat Bey'in Halkevindeki nutkuna yer verilmiştir:

" Aziz milletimizin, en büyük manevi serveti olan istiklalini, eski bir ecdat tabiriyle yeddi düvele tanıttığı, tasdik ettirdiği tarihi bir günün şerefli bir hatırasını anmak ve kutlamak için burada bulunuyoruz. On dokuz yıl önce bugün coğrafi arz farkları

[164]*Ulus*,(24 Temmuz 1942),s.1.

bertaraf edilirse şu anlarda Lozan'da İmzalanan barış antlaşmasının her hatırlanışının, onu yaratan ve kazanan büyük insanı gözlerimizin önüne getirmemesine, onun bakan göze ışık, duyan kalbe güven veren sevimli varlığı karşısında hürmetle eğilinmemesineimkan var mıdır? Mitolojik devirlerden beri beşeriyetin tanıdığı sulh sembollerinden daha yakın bir bağlılıkla onunda barışın ve Lozan'da imzalandığı ve imzalattığı antlaşmada Türk'ün ebedi istiklalinin birer Remzi değil midir?'Tarihimiz içinde yaşadığımız bu mutlu devrini ileride tetkik edecek olanların bir noktada, ittifakla duracaklarından hiç şüphe edilmez. Bu noktada İsmet İnönü ile sulhçu ve müstakil Türkiye davasının birbirinden ayrılmaz beraberliği olacaktır."

Unat konuşmasını şair Atilla'nın Lozan için yazdığı şiirle sonlandırmıştır;

"Cenk bilmeyenin Barış nesine

Gök cevap vermeli silah sesine

Gene dövüşürüz erkekçesine

Hele bir görelim ahdi bozanı"

Şiirin hemen ardından Milli Şef'e ait bazı film ve kayıtlar perdeye yansıtılmıştır.[165]

3.5.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1943:

24 Temmuz günü gazete manşetinde Milli Şef'in portresi yer almış ve portrenin altında da bu sefer Mili Şef'in Lozan'ı anlatan sözlerine şu şekilde yer verilmiştir:

"Mütecanis, yeknesak bir vatan, bunun dahilinde harice karşı gayritabii kuyuttan ve hükümet içinde hükümet ifade eden dahili imtiyazattan Müberra bir vaziyet; gayritabii mükellefiyat-ı maliyeden azade bir hal; hakk-ı müdafaası mutlak, menabii mebzul ve serbest bir vatan adı Türkiye'dir. O Türkiye'yi bu muahedenameler ifade ve tavzih etmektedir."[166]

Aynı sayfada Numan Menemencioğlu ve Başvekil Şükrü Saraçoğlu'nun günün önemini anlatan yazıları mevcuttur. Örneğin Şükrü Saraçoğlu *"Yaratıcı Lozan'"*" başlığı altındaki yazısı şu şekildedir:

[165]*Ulus*,(25 Temmuz 1942),s.1.
[166]*Ulus*,(24 Temmuz 1943),s.1.

"Her harbin sonunda yapılan muahedeler o harbi tevlid eden sebepleri ekseriya galibin arzusuna göre tanzim eden vesikalarıdır. Lozan muahedesi ise Türk Milletinin varlığını asırlarca delik deşik eden hukuki, siyasi, mali yabancı ihtirasları topyekün kökleri ile silen ve Türk milletine pürüzsüz ve engelsiz bir inkişaf zemin ve istikbali hazırlayan kutsi bir kaledir.

Lozan muahedesi yapılmış değil yaratılmıştır ve bizzat kendisi de yaratıcıdır. O yüzden Lozan gününü tesit etmek her Türk için hem bir hak hem de vazifedir. Çünkü kötü bir mazi o gün öldü ve güzel bir varlık o gün başladı. O günden beri el ele vermiş olan, Lozan muahedesinin ve Türk Milletinin yaratıcılık vasıfları medeniyet alemine her gün bir varlık veriyor ve eminim ki bu varlıklar yakın bir istikbalde Türk milletini layık olduğu hedefe vardıracaktır"[167]

"Lozan İnönü'dür" başlığı altında Numan Bey'in yazısı ise şu şekildedir;

"1923 Temmuzun24'ncü günü Türk en başarılı bir enerji devresi yeni ve ağır mücadelelere de yol açılıyordu. Lozan'ı tutmak yapmak kadar güç bir iş olarak belirdi. Fakat bugün üstünden yirmi sene geçen bu vesika bir yerinden zedelenmemiş, bir hükmünden zayıflamamış olarak elimizde tertemiz duruyor. Lozan'ı böyle muhafaza edebilmiş olmak hem büyük bir enerjinin hem de tam bir dürüstlüğün eseridir. Lozan'ı ihlal ettirmedik, bundan büyük bir gurur duyarız. Fakat Lozan'ı hiçbir hükmünde ihlal etmedik, bundan hissettiğimiz iftiharda o nispette büyüktür.

Lozan'da memleketin dış kapılarını sımsıkı kilitleyen Türk Milleti, bu vesikanın verdiği emniyet ve ona riayet ettireceğini bilmenin temin ettiği huzur ne büyük Atatürk'ün emrinde 0'nun kurtardığı ülkeyi her bakımdan yükseltmek savaşına girişti. Bu hamlelerin birçoğunda Lozan, yolu açan bir rehber vazifesi görmüştür. Bu itibarla yirmi sene evvel bugün imza edilen vesika sadece bir sulh muahedesi değil, yeni ve inkılapçı Türkiye'nin anayasalarından biridir." [168] Aynı gün Ankara Halkevinde kutlamalar meydana yapılmıştır. sayfasında Sabahaddin Sönmez, Naşit Uluğ, Kemal Turan ve Dr. Sadık Irmak Beylerin günün önemini belirten yazılarına yer verilmiştir. Bu yazılardan birer kesit aktarılmak gerekirse örneğin Sabahaddin

[167]Şükrü Saraçoğlu ,''Yaratıcı Lozan'', *Ulus,* (24 Temmuz 1943),s.1.
[168]Numan Menemencioğlu, ''Lozan İnönü'dür'' , *Ulus,(*24 Temmuz 1943),s.1.

Bey'in günün önemini vurgulayan *"Lozan Bugün 20 Yaşında"* başlıklı yazısında bir kesit şöyledir:

"*Lozan, büyük bir milletin büyük bir evladının kafasıyla kazandığı büyük bir zaferdir. Bu zaferi ölüm fermanını yırtmakla kalmadık, yani Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, hak bütünlüğünü, büyük milletlerle eşitliğinigaipilere kabul ettirdik Türk cemiyetinin, kanını, iliğini emen kapitülasyonları tarihe karıştırdık. Başarımız bununlada bitmedi, dünya ihtilal tarihine şanlı ve örnek bir sayfa kattık, dünya insanlık tarihine büyük bir hizmette bulunduk:Çünkü kendi hürriyetimizi,hakkımızı,şerefimizi dünyaya ilan ettirirken,bütün milletlerinde hürriyet ve hakkında tanıdık eşitlik prensibini kuvvetlendirdik;Lozan zaferinin büyük değerinin biri de budur."*[169]

Lozan'ın önemini vurgulayan diğer bir yazı Naşit Uluğ Bey'e aittir. Uluğ'un yazısından bir kesit şu şekildedir:

"*Bugünki barış ve selamet Türkiye'si, yirmi sene Lozan'da yaratılmıştır. İnkılaplarımız milli kalkınmamız, Lozan'ın kazandırdığı istiklale dayanır.Dünyanınfırtınaları, felaketleri ve durmadankabaranacıları içinde bütün insanlık tuttuğumuz ümit ve kurtuluş meşalesi Lozan'da tutuşturulmuştur.Onu bize kazandıran büyük İnönü'ye ve bu büyük eserin gerçekleşmesine kendi varlıkları ve kanlarını katanlara göğsümüzden saygı ve şükran duyguları coşuyor ve taşıyor."*[170]

Kemal Turan'ın Lozan için ifade ettiklerinden bir kesit şu şekildedir:

"*Lozan, kendisini takip eden inkılaplarla öyle uyanık ve kuvvetli bir Türkiye yaratmıştır ki gençleşen insanlık, onun kurucusu Atatürk'e ve büyük başarıcı, yürütücü Milli Şef'e saygı duyuyor. Bu minnet ve saygı ileri bir memleketin eşsiz ve asli manzarasıyla yangından korunmuş bir dünya parçasının oldukça ferah çehresi üstünde toplanıyor. Lozan, geçen yıllarda olduğu gibi bu güzel duyguların yeniden ve daha genişçe bir ifadesine vesile olacaktır."*[171]

Sadık Irmak'ın günün önemini vurguladığı yazısından bir kesit şu şekildedir:

---

[169] Sabahaddin Sönmez, "Lozan Bugün 20 Yaşında", *Ulus*,(24 Temmuz 1943),s.2.
[170] Naşit Uluğ, "Lozan, Türkiye, İnsanlık Ve Medeniyet İçin Kazanılmıştır", *Ulus*,(24 Temmuz 1943),s.2.
[171] Kemal Turan, "Bir Son Ve Bir Başlangıç LOZAN", *Ulus*,(24 Temmuz 1943),s.2.

"*Lozan, psikolojizimin en derin bir değişmesinin ifadesidir.Lozan müzakerelerini okuduğumuz zaman görürüz ki heyetimizin reisi İsmet Paşa bir noktada asla pazarlığa girmiyor: İstiklalin bütünlüğü."*[172]

25 Temmuz günü gazete manşetinde Bayan Mevhibe İnönü'yü Lozan konferansını dinlerken gösteren fotoğraflarına yer verilmiştir. Konferansta bulunan müzikal grupların ve konferansa katılan kalabalık halk grubunu gösteren fotoğraflara da verilmiştir. Halkevinde yapılan kutlamaların dışında üniversitelerde de farklı şölenler gerçekleşmiştir. Yine Milli Şef'e bağlılık maksadıyla çeşitli konuşmalar gerçekleşmiş ve Nutuklar söylenmiştir. *"Halkevinde Parlak Bir Kutlama Töreni Yapıldı"* başlığı adı altında bir habere yer verilmiştir.

Lozan zaferi bütün yurtta coşkuyla kutlanmış ve Milli Şef İsmet İnönü'ye birkez daha minnet ve şükranlar sunulmuştur. Yurdun her köşesinden Lozan zaferi üzerine telgraflar çekilmiş, Sevr ve Lozan kıyaslanarak yirmi yıl içerisindeki refah seviyesi göz önüne alınarak Lozan'ın bir başarının eseri olduğu belirtilmiştir. Bu münasebetle Ankara Halkevinde sayın Bayan İnönü, Başvekil Şükrü Saraçoğlu, adliye ve iktisat vekilleriyle salonu taşıran halk kitlesi ile törende hazır bulunmuşlardır.[173]

3.6.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1944:

24 Temmuz Lozan 21'nci yıl dönümünde yine Milli Şef'in çerçeveli fotoğrafı dikkat çeker bir şekilde manşette yerini almıştır. Günün önemi üzerine uzunca yazılara yer verilmekle birlikte yapılan tören ve kutlama programları hakkında da detaylı yer almaktadır. Öte yandan Milli Şef'in fotoğrafının hemen üstünde şu ifade yer almaktadır;

"imzaladığı sulh antlaşması ile halkımızın her sahada ki istiklalini kurtaran Lozan kahramanı Milli Şef'imiz İnönü"

"Halkevimizde zengin bir program hazırladı " başlığı altında Milli Şef'e övgülerin yanında şükranlar sunulmuştur:

"Bugün Lozan sulh'unun yirmi birinci yıldönümüdür. Türk istiklalinin bütün dünyaca tanınması ve teslim edilmesi demek olan bu günde Lozan'ın büyük

[172] Sadık Irmak, "İlimde Ve Eğitimde Lozan Görüşü",*Ulus*,(24 Temmuz, 1943),s.2.
[173]*Ulus*,(25 Temmuz 1943),s.1.

kahramanı, aziz Reisicumhurumuz Milli Şef İnönü'ye minnet ve tazimlerimizi bir kere daha sunar ve Türk milletine bugünün ebedi yıldönümlerini dileriz. Lozan Sulhu milletinin acı günlerinden sonra kavuştuğu istiklal güneşinin adıdır. Sevr köleliği ve ölümü temsil eder. Millimücadele imanın ve kılıcın Zaferidir. Lozan ise dünya harbi galiplerinin kısaca hürriyet ve istiklalle ifade ettiğimiz haklı davamızın önünde diz çöküşü ve boyun eğişidir.

Lozan'da Türk hakkını, yedi düvel karşısında koruyan Büyük Millet Meclisi hükümetinin Hariciye Vekili Edirne vekili İsmet Paşadır. İnönü dolaylarında en çetin meydan muharebelerinden muzaffer çıkan komutan, Lozan üniversite salonunda geçen en çetin kürsü münakaşalarının da muzaffer politika kahramanıdır.

İnönü tarihe eşsiz bir hürriyet ve istiklal beratı olarak geçen ve altında yedi düvelin imzasını taşıyan Lozan sulhu vesikasını Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğu zaman, bu hadiseyi asil tavasuile şöyle anlatmıştı; " Eseri yaratana bağlılığımız ebedidir." İnönü'nün bu sade cümlesi, onun Atatürk'e beslediği bağlılığın en veciz ifadesi ve nail tevazuunun parlak delilidir. 1923 üstünden geçen 21 yıl içinde Lozan prensipleri, değişmez ve bozulmaz umdeler halinde ruhumuza işlemiştir. O beratın ana fikri vatanın hürlüğü ve müstakilliği idi; İnönü'nün hükümet ve devlet reisliği altında devam eden yirmi bir yıllık tarihinin, bu davanın Zaferi için baş verecek bir milletin hayatını temsil eder. Lozan bir kelime ile istiklaldir ve onu yaratanlara bağlılığımız ebedidir."[174]

Tören programı ise sırasıyla şu şekilde aktarılmıştır:

1-İstiklal Marşı

2-Lozan hakkında konuşma

3-Lozan'a ait şiirler

4-Sinema.

Aynı gün içinde İzmit de açılacak olan kağıt fabrikasının haberi mevcuttur. İzmit muhabiri durumu şöyle nakletmektedir:

[174]*Ulus,(*24 Temmuz 1944),s.1.

İzmit-(Hususi muhabirinizden):

"Lozan sulhunun yıldönümü bütün milletçe kutladığımız bu bayram gününde Lozan kahramanının İzmit deki üç büyük eseri, ikinci kağıt ve selüloz fabrikaları ile klor fabrikası iktisat vekilimiz Bay Fuat Sirmen tarafından işletmeye açılmaktadır. 1934 yılının 14 Ağustos'unda Milli Şef'imizin uğurlu elleri ile temeli atılan (İzmit kağıthanesi) bu yeni fabrikaların işletmeye açılması ile de Türkiye'nin senede 2400 ton olan kağıt ihtiyacını karşılamış olacaktır."[175]

Bu kutlamalar 25 Temmuz günü de gazete manşetinin konusu olmuştur. Lozan antlaşmasının imzasından sonra verilen çay ziyafetinde çekilen bir fotoğraf kullanılmış, akabinde Behçet Kemal Çağların günün anlam ve önemini belirten yazısı yayınlanmıştır.[176]

3.7.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1945:

24 Temmuz gazete manşetinde *"Lozan Bayramı millete kutlu olsun"* başlığı altında yine Milli Şef'in 1923 yılına, Lozan'ın imzalandığı zamana ait bir fotoğrafı yer almıştır. Öteki yıllarda olduğu gibi yine aynı şekilde İstiklal günü temsilen kutlamalar yapılmış, Milli Şef'e şükranlar sunulmuştur. Bu kutlamalarda yapılacak şeyler gazete manşetinde yerini almıştır:

"Büyük günün yıldönümü dolayısıyla bugün saat 18.30 da halk evimizde bir tören yapılacak, Lozan'ın mana ve değeri belirtilecektir. Tören istiklal marşı ile başlayacak, bunu Behçet Kemal Çağlar'ın bir konuşması takip edecek ve radyoevi korosu tarafından halk türküleri söylenecektir. Lozan günü bugün yurdun her tarafında heyecanlı tezahürlerle kutlanacaktır."[177]

Hemen aynı sayfada Mümtaz Faik Fenik Bey'in günün anlamını vurgulayan yazısı mevcuttur:

"Türkiye bir sömürge mi olacaktı? Asla! Böyle bir ihtimali bir an için akıllarından geçirmeye cüret edenler, hayatları, şerefleri ve şöhretleri pahasına bir suç işlemiş olurlar. Türkiye büyük harpte yenilmişti; fakat kendisine olan inancını en büyük hasletini, Türk olmak kudret ve iradesini kaybetmemişti! 19 Mayıs 1919'dan,

[175]*Ulus*,(24 Temmuz 1944),s.1.
[176]*Ulus*,(25 Temmuz 1944),s.1.
[177]*Ulus*,(24 Temmuz 1945),s.1.

İnönüleri, Sakaryaları ve Dumlupınarlarıyla, ''ordular hedefiniz Akdeniz ileri..!'' Komutunun verildiği güne kadar geçen tarih bütün dünyaya bunu ispat etmiş nihayet, yeni Türkiye'nin devleti Lozan'daki siyasi zaferle mühürlenmiştir. Harbin ve barışın eşsiz kahramanı Atatürk'ün huzurunda saygı ile eğilelim. Harbin ve barışın büyük yapıcısı İnönü'ye sonsuz şükran ve minnetlerimizi sunalım, çünkü o bugün Şef olarak, bütün Türk milletinin en yüksek hasletlerinin en yüksek bir remzidir."[178]

İkinci sayfada Lozan zaferi münasebetiyle Ankara Cumhuriyet Başsavcısı Abdullah Pulat Bey *"Lozan Antlaşması"* başlıklı yazısının bir kısmında şunları dile getirmiştir:

"İsviçre'nin en güzel, en şirin ve en temiz şehri Lozan'dır… İşte Türk istiklalini bu şehirde dünya devletleri tarafından imzalanan anlaşma ile tanınmıştır. Böylece Lozan Türk bağımsızlığının ayrılmaz bir sembolü olmuştur. Lozan Anlaşması Türk egemenliğinin bütün dünyaca tanınması ilanıdır. Bir kelime ile Lozan Türklüğün egemenlik anıtıdır. Bu büyük eserin kahramanı, başarıcısı, kurucusu Milli Şef İsmet İnönü'dür." [179] 25 Temmuz günü gazete manşetince *"Lozan Gününü Heyecanla Kutladık"* başlığı yer almıştır. Ankara Halkevinde yapılan törenden bahsedilmiş, hemen alt kısmında Devletler Hukuku Enstitüsünde yapılan törende yapılan etkinlikler konu edilmiştir. Aynı sayfa içerisinde toplantıya fotoğraflar yer almıştır.[180]

3.8.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1946:

Yıldönümünden üç gün önce 21 Temmuzdagenel seçimler olmuştur. Türkiye'de yeniden çok partili sürece geçişin üzerinden bir yıl geçmiş ve 1946 seçimleri yapılmıştır. Bununla beraber tabi ki yine İnönü'nün fotoğrafı belirgin bir şekilde sayfada yerini almıştır. İlk sayfada Prof. Nihat Erim Beyefendinin günün önemini anlatan yazısı mevcuttur. İlk sayfada fazla bir detayın olmamasına karşın öteki sayfalarda yine Lozan'a ait vurgular söz konusu olmuştur. Prof. Nihat Erim'in yazısından bir bölüm şöyledir:

"Felaketli muharebeler ve Mondros ve Sevr gibi vesikalar, Türk milletini her türlü yardımdan ümitsiz ve zamanın galiplerinin husumetine maruz bir kütle halinde kendi kaderiyle baş başa bırakmıştı. Ne yazık ki bu dar sütunlarda Sevr antlaşmasının

[178]Mümtaz Faik Fenik, ''Devlet Bayramımızı Kutluyoruz'', *Ulus* , (24 Temmuz 1945),s.1.
[179] Abdullah Pulat Gözübüyük, "Lozan Anlaşması",*Ulus*,(24 Temmuz 1945),s.2.
[180]*Ulus*,(25 Temmuz 1945),s.1.

ihtiva eylediği kayıtlarla, Lozan antlaşmasının göğüs kabartan hükümlerini karşılaştırmak imkanından mahrum bulunuyoruz. Hayata atılmaya hazırlanan her Türk çocuğu bu mukayeseyi zaman zaman yapmalıdır.1921 ile 1923 arasındaki farkı zevkle gururla mukayese etmek: her Türk gencinin milletimizin kabiliyet ve imkanları hakkındaki inancını tazelemesine fırsat verir."[181]

"Lozan günü" başlığıaltında şöyle bir yazı daha mevcuttur:

"Bugün Lozan yıldönümünün zaferini kutlarken bozulmamış barışımızın hiç bozulmamasını dilemekle beraber gene şöyle düşünüyoruz:

Bütün gayretlerini asil bir suretle vakfetmiş, milletimiz mecbur olursa, kendisi ve şanlı ordusu geçmiş kahramanların hayranlığını celbedecek yeni kahramanlarla dolu olan fedakar göğsünü en parlak vazifelerle süslemeye hazırdır. İnönü'nün kılıcı ve Lozan'da kalemi aynı celadetle tutan kahraman eli bu yıldönümünde minnetle öpelim."[182]

25 Temmuz günü seçimlerin sona ermesi dolayısıyla İnönü'nün beyanatı yer almıştır. İnönü'nün beyanatı şöyledir:

"Vatandaşlarıma,

Yeni seçim son ermiştir. Türk milleti kadın ve erkek seçmenlerin büyük nispette iştiraki ile milletvekillerini seçmiştir. Yeni Büyük Millet Meclisinin muhtelif partililerden ve bağımsızlardan kurulmuş olması vatanımız için büyük muvaffakiyettir. Milletimizi yürekten tebrik ederim. Şimdi Türkiye'nin milli hayatında yeni bir devre giriyoruz. Her şeyden evvel seçim zamanının sinirli sözlerini karşılıklı bağışlayarak ve unutarak vatanda huzur, çalışma devrinin açılması ilk vazifedir. Büyük Meclisteki çalışmalarda ise karşılıklı saygı içinde olarak fikir ayrılıklarını vatan için yapıcı bir şekilde ayarlamak vazifemiz olacaktır. İktidar ve karşı partilerinin Büyük Mecliste, belediyelerde ve basın aleminde bir arada verimli olarak çalışabilmelerinin milletçe imtihanını vereceğiz. Bu imtihanın muvaffakiyetle verilmesi bugünkü ve gelecek nesiller için çok feyizli olacaktır. Vatandaşlarımın arasında dostluğun bozulmaması için bütün dikkatimizi kullanacağız. Yeni Büyük

[181] Nihat Erim, ''Lozan'dan Bugüne'', *Ulus*,(24 Temmuz 1946),s.1.
[182] *Ulus*,(24 Temmuz 1946),s.2.

Millet Meclisini, Aziz memlekete ve milletimize kıymetli hizmetler başarmasını dilerim"[183]

Aynı gün gazete manşetinde Lozan dolayısıyla, Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde ve Ankara Halkevinde yapılan törenler konu edilmiştir, törenden birkaç kare sayfada yer almıştır. Bazı hatiplerce Lozan'ın önemi anlatılmış ve Milli Şef'e saygı ve şükranlar sunulmuştur.[184]

3.9.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1947:

24 Temmuz günü Lozan Yıldönümü olmasına rağmen Milli Şef'in herhangi bir fotoğrafı kullanılmamıştır. Yalnızca ''İnönü General Willis'i Kabul Etti'' Başlığı altında Çankaya köşkünde çekilmiş diplomatik ve kalabalık bir fotoğraf mevcuttur. Fotoğraf kullanmamakla beraber ilk sayfada günün önemine dair yalnızca bir iki tane yazı veya makale mevcuttur. Yazılardan biri Nihat Erim'in yazısıdır, öteki yazıda ise yapılacak olan kutlamalarla alakalı bilgilerdir.

Her ne kadar ilk sayfada fazla bahsedilmese de ilerleyen sayfalarda sıklıkla günün öneminin vurgulanmasına özen gösterilmiştir. Örneğin Nihat Erim'in İnönü'ye ve Lozan'a dair ifadeleri şu şekildedir:

"Lozan konferansında, memleketimizi, Batı medeniyetini anlamış ve ona inanmış bir kafa temsil etmişti. Aynı zat,24 yılın tecrübesi ile çelikleşmiş olarak, bugün Türkiye Cumhuriyetinin başındadır. Son giriştiği teşebbüs bir bakıma, Lozan'da temelleri atılmış olan eserin devamıdır. Esere başlarken Türkiye adını konuşan ve çalışan zat, şimdi eseri tamamlamak için emek harcamaktadır. Başarı kazanacağına emin bulunuyoruz. Lozan kahramanı tarihin bir devlet adamı için ender kaydettiği mazhariyetlerden birine daha erişme yolundadır."[185]

"*Lozan Gününde"* başlıklı yazıda ise yine İnönü'ye şükranlar sunulmuştur:

"Yıllar önce bugün Lozan barış antlaşmasına Türk'ün imzasını koyan vatan çocuğunun o gün simsiyah olan saçları bugün ağarmıştır. O sevimli başa bakarak, savaşa karşı barışın sarsılmak bilmez cidalini seyretmiş oluyoruz.

[183]*Ulus*,(25 Temmuz 1946),s.1.
[184]*Ulus*,(25 Temmuz 1946),s.1.
[185]Nihat Erim, ''Lozan'dan Bugüne'', *Ulus* , (24 Temmuz 1947),s.1-2.

Birinci dünya savaşından sonra şerefli bir barış imzalayan ve ikinci dünya savaşının sonuna kadar da onu koruyan büyük vatan çocuğunu bugün, vatan minnettar dudaklarıyla öper."[186]

İkinci sayfada Abdullah Pulat Gözübüyük'ün *"Lozan Anlaşmasının olağanüstü Önemi"* başlıklı yazısında günün önemini dile getirmiştir. Yazısının bir bölümünde şunları dile getirmiştir:

"Lozan anlaşmasının imzalanmasında devletlerarasında hak eşitliği temel taşı olmuştur. Bu o kadar doğrudur ki İtalyan delege Montagna devletler hukukunun bu ana ilkesi üzerinde duran ve anlaşmanın bu esasa göre yapılmasının tek amili olan ve Türk delegeleri başkanı İsmet Paşa'dan bahsederken ezcümle İsmet Paşa Lozan'a eşitlik prensibiyle geldi. Hep bunu müdafaa etti ve anlaşmayı bu eşitlik prensibiyle imzaladı denmiştir.

Bugün bu şerefli anlaşmanın 24'üncü yıldönümünü kutluyoruz. Onun yaratıcısı ebe Önder Atatürk ve onun yapıcısı ve başarıcısı aziz İnönü'ye Türk milletinin minettarlığı sonsuzdur."[187]

25 Temmuz Gazetesinde *"Lozan Zaferi Kutlandı"* başlığı yeralmıştır. Ankara Halkevinde yapılan törenden bahsedilmiş töreni temsilen bir fotoğraf yer almıştır.[188]

3.10.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1948:

Lozan'ın 25. Yıldönümünde yine gazetenin başköşesinde İsmet Paşa'nın fotoğrafı mevcuttur. Altında *"Lozan kahramanı İsmet Paşa"* şeklinde yazı bulunmaktadır. Fotoğrafın hemen altında Yavuz Abadan'ın günün önemine dair "*Mutlu Bir Yıldönümü"* başlıklı yazısı mevcuttur:

"Lozan'ı korkunç sarsıntılarla geçen bir dünya ortasında, çeyrek yüzyıl ayakta tutan esas cevher ver kıymeti, işte bu vasıfta aramalıdır. Yirmi beş yıl, tarihin normal seyrinde de, bir antlaşma için oldukça uzun bir ömür sayılır. Devrimizin umumi görüşlerde yarattığı engin değişiklikler, kıymetler aleminde baş gösteren yenilikler, teknik ve sosyal gelişme temposunun *baş döndürücü hızı, nihayet son dünya kahramanının olan cihanı temelinden sarsmakta devam eden uçurumlu seyri göz*

[186] *Ulus*,24 Temmuz 1947,s.2.
[187] Abdullah Pulat Gözübüyük, "Lozan Anlaşmasının Olağanüstü Önemi",*Ulus*,24 Temmuz1947,s.2.
[188] *Ulus*,(25 Temmuz 1947),s.1.

önünde bulundurulursa, Lozan nizamındaki sarsılmaz kuvvet, metanet ve istikrar daha çok aydınlanmış olur.

Lozan cumhuriyetin kuruluşundan beri gütmekte olduğumuz yurtta sulh cihanda sulh siyasetinin temel taşı olmuştur. Birinci dünya harbi ertesinde bu antlaşmalara yepyeni ruh ve mana taşıyan bu eşsiz barış eserinin, tarihi ve aktüel değerini gittikçe artıran sebep, bünyesinde ideal bir anlaşmanın ve milletlerarası işbirliği nizamının bütün vasıflarını taşımasıdır. Lozan muahedesi, insanlık ve fikir hayatında ölmez ve değişmez değer taşıyan üç hukuk prensibine dayanır: Müsavat, adalet ve emniyet esasları bu antlaşmada beşer kudretinin eriştiği ölçü ve derecede gerçekleşmiştir."[189]

Gazetenin ikinci sayfasında Abdullah Pulat'ın Lozan'ın önemine dair bir yazısına yer verilmiştir.*"Lozan Antlaşması"* başlıklı yazının bir bölüm şu şekildedir:

"Kısaca Lozan Anlaşması ile Türkiye tam istiklali ile dünya hür devletleriyle eşit haklara sahip olduğu bütün dünya devletlerince tanınmış ve kabul edilmiştir.

Bugün bu şerefli anlaşmanın imza edilişinin 25'inci yıldönümüdür. Bu ünlü belgeyibüyük millete kazandıranlara hepimizin minnettarlığı gerçekte sonsuzdur."[190]

25 Temmuz günü gazete manşetinde Ankara Üniversitesinde gerçekleşen törenin haberi yer almıştır. Toplantıyı temsilen birkaç fotoğraf yer almıştır. Günün önemi üzerine yapılan konuşmalar hakkında kısa bilgiler verilmiştir.[191] Törenin açılış konuşmasını Hüseyin Cahit Oğuzoğlu yapmıştır. Hüseyin Cahit günün önemini belirten açılış konuşmasını şu şekilde sonlandırmıştır:

"Bu ulusal günümüzde büyük Atatürk'ü yürekten anmak, Lozan kahramanı İnönü'yü üniversitemiz adına candan selamlamak, milletle beraber ve milli davalarda en önde çalışmayı şiar edinmiş olan muhtar Ankara Üniversitesinin şükran ve minnetlerini sunmak bugün mutlaka yerine getirilmesi gerekli ve benim için son derece kutsal bir ödevdir.

[189] Yavuz Abadan, ''Mutlu Bir Yıldönümü'', *Ulus*,(24 Temmuz 1948),s.1.
[190] Abdullah Pulat Gözübüyük, "Lozan Antlaşması", *Ulus*,(24 Temmuz 1948),s.1.
[191] *Ulus*,(25 Temmuz 1948),s.1.

Lozan bayramımız İnönü'ye bizlere ve bütün milletimize kutlu olsun."[192]

3.11.Ulus Gazetesi 24-25 Temmuz 1949:

24 Temmuz günü gazete manşetinde baskın bir başlık yer almasa da başköşede yine İsmet İnönü'nün askeri üniformalı temsili bir fotoğrafı yer almıştır. Fotoğrafın hemen altında ise şu şekilde yazmaktadır:

"Bugün Lozan Zaferinin 26'ncı yıldönümüdür. Türk istiklalinin bütün dünyaca tanındığı günün bu mesut yıldönümünde Lozan'ın büyük kahraman İsmet İnönü'ye minnet ve şükranlarımızı bir kere daha tazeler, Türk milletine bugünün ebedi yıldönümlerini dileriz. Sevr nasıl köleliğin remzi, milli mücadele imanın ve kılıcın ise Lozan da tam istiklalin güneşidir."

Fotoğrafın hemen altında Yavuz Abadan'ın *"Lozan Zaferinin Gerçek Değeri"* başlıklı günün önemini yansıtan bol övgü ve şükran içeren yazısı yer almıştır.[193]Abadan'ın yazısı şu şekildedir:

" Hepimizin bildiği gibi, yeni Türkiye devletler topluluğundaki şerefli yerini Lozan'la aldı. Milli varlığımızın iç yapısında millet hakimiyetini kaideleştiren anayasaya karşılık, devletimizin dışa karşı bağımsızlığını sağlayacak milli misakı gerçekleştiren hukuk anıt'ı Lozan'dır. O halkçı ve laik prensipler üzerine kurulan milli demokrasimizin milletlerarası teminatı; hem milli varlığımızın hem de toprak bütünlüğümüzün hukuki desteğidir. Milli varlıkve insani şeref davamızın, Avrupa'nın kalbine dikilen şeref abidesi, bütün bu vasıflarıyla Türk milli dehasının üniversel değerine en canlı bir delildir."[194]

Dördüncü sayfada yine Abdullah Pulat'ın Lozan Anlaşmasının Türk bağımsızlığı açısından değerini anlatan bir yazısı yer almaktadır. Konuşmasında Lozan'a giden heyetin ve İsmet Paşa'nın tutumundan bahsetmiştir. Yazısını ise şu şekilde sonlandırmıştır:

"Lozan Antlaşması ile ecnebi imtiyaz ve muafiyetleri kaldırılmış ve devletler ile aramızdaki münasebet adli salahiyet meseleleri devletler hukuku esaslarına göre hükümleri ihtiva eden anlaşmalarla düzenlenmiştir. Hülasa adı geçen andlaşma ve

[192]*Ulus,(25* Temmuz 1948),s.4.
[193]*Ulus*,(24 Temmuz 1949),s.1.
[194] Yavuz Abadan, ''Lozan Zaferinin Gerçek Değeri'', *Ulus*, (24 Temmuz 1949),s.1.

mukavelenin sözü edilen maddeleri hükümleri gereğince bütün adli muafiyetler tamamen kaldırılmış ve tarihe mal edilmiştir.

Bugün bu tarihi anlaşmanın imza edilişinin 26'ıncı yıldönümüdür. Bu şerefli milletlerarası vesikanın, Türk milletinin haklarının tanınması adına, kazanılmasını sağlayan devlet adamlarına minnet ve saygımız ebedidir."[195]

Üçüncü sayfada ise "*Lozan Günü"* başlığı altında halkevlerinde yapılan kutlamalar anlatılmıştır:

"Dün saat 16'da halkevinde devlet bakanı başbakan yardımcısı Nihat Erim ile CHP genel sekreter yardımcısı Cevat Dursunoğlu ve kalabalık bir davetli kütlesinin hazır bulunduğu törene istiklal marşı ile başlanmıştır. Müteakiben il genel meclisi ikinci genel başkanı arkadaşımız Naşit Hakkı Uluğ, Lozan Antlaşmasının imzalanmasını tekaddüm eden günlere dair hatıralarını nakletmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi baş murahhası olarak Lozan'a gitmiş olan İsmet Paşa'nın orada ne çetin müzakerelere giriştiğini anlatarak demiştir ki:

"Lozan'da Türk milleti 3000 yıllık yenilmelerin ve gerilemenin imtihanını verdi; Dünyanın en mağrur, çok kuvvetli ve Birinci Dünya Harbine beş yıl daha devam ettiren Türklere karşı kin içinde olanlara karşı kükredi." Diyerek yazısını şöyle sonlandırmıştır;

"İsmet Paşa konferans oturumlarında kaç defa sabrı tükendiği halde, milletinin sabır ve arzularını gerçekleştirmek için, infiallerini yarı yarıya ketmederek haykırdı:

"Efendiler, bir daha söylüyorum! Türkiye kapitülasyonlar yerine, hiçbir şekli, hiçbir kayıt, hiçbir imtiyaz kabul edemez ve etmeyecektir… Ve dediklerini yaptı, Muahedename her cephesinden birbiriyle mütecanis bir eser olarak 24 Temmuz 1923 de Lozan'da imza masası üstüne kondu."

"Büyük eserin yaratıcısı, büyük İnönü sana minnettarız."[196]

[195] Abdullah Pulat Gözübüyük, "Lozan Antlaşması Ve Adli İstiklal", *Ulus*,(24 Temmuz 1949),s.4.
[196] *Ulus*,(25 Temmuz 1949),s.3.

3.12.DP Döneminde Lozan Algısı 1950

Lozan kutlamaları mevzusu Milli Şef İsmet İnönü'nün imajının canlı tutulması için Türk basınında habire işlenen konulardan biridir. 24 Temmuz günü her yıl aynı şekilde kutlanmış ve Türk basınında ki İnönü İmajının sarsılmaması ve o imajı yüceltmek adına birçok çaba gösterilmiştir. Lozan yıldönümleri ve Lozan algısı konusu DP 1950 yılında iktidarına kadar aynı şekilde sürdürülmüş ve DP iktidarıyla birlikte son bulmuştur. Özellikle Adnan Menderes, İnönü'nün başarısını takdir etmenin yanında böylesine milli bir değeri iç politikada kullanmasından rahatsızlık duymuştur. Bu durumu şu sözlerle ortaya koymuştur:

"*İsmet Paşa takdir edilmesi lazımdır ki, İstiklal harbi ve 9 Eylül gibi tarihi ve milli Mukaddesatımızı kendi şahsi propagandasının akti haline getirmek, mesuliyet sahibi bir devlet adamına yakışmaz. Bütün bir kahraman milletin malı olan istiklal mücadelemizin şerefine ne fert olarak ne de nesil olarak kimsenin intisarı altına almaya hakkı yoktur."*[197]

DP iktidarı sürecince bu konu üzerinde hassasiyetle durmuş, iktidarı süresince böyle durumlarda Atatürk'ü ön planda tutmaya çalışmışlardır. Resmi dairelerde bulunan İnönü resimleri kaldırılmış ve yerine Atatürk'ün resimleri asılmıştır.25 Temmuz 1951 yılında Atatürk'ü Koruma Kanunu TBMM'den geçmiştir. İsmet İnönü imajının ön plana çıkarıldığı *"Lozan Günü "* uygulamasından da vazgeçilmiştir.*[198]*

Demokrat Parti'nin iktidarı devraldıktan sonra Lozan Antlaşmasının yıldönümü Hukuk Fakültesinde kutlanmış ve az katılımcı yer almıştır. Günün önemimi vurgulayan Ali Naci Karacanın Milliyet Gazetesinde yayınlanan yazısı ise şu şekildedir:

"*Her yıl büyük törenle kutlanan Lozan'ın Yıldönümünün, bu yıl belki İnönü iktidardan düştüğü için maalesef layık olduğu bir alaka ile karşılanmadığını…''ifade etmiştir. Lozan'ın İnönü Savaşları,30 Ağustos Başkumandanlık Muharebesi'' gibi askeri zaferlerden daha önemli olduğunu belirten Karacan, İsmet İnönü'nün konferanstaki başarılarından sonra''...Halk Partis genel başkanı olarak iç politika*

[197] Ahmet Gülen, "demokrat Parti Döneminde Lozan Algısı", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Antlaşması Özel Sayısı,2013,s.82.
[198]Gülen,A.g.m,s.82.

sahasında hangi hataları neticesinde iktidarı ne şekilde kaybetmiş olursa olsun ,tarih İsmet Paşa'nın Lozan'da kazandığı büyük siyasi zaferi ve onun Türkiye'yi siyasi,mali,adli istiklaliyle yeni baştan kurabilmek yolunda ifa ettiği büyük hizmeti hiç şüphe yok ki hayırla yad edecektir."Şeklinde değerlendirme yapmıştır.[199]

Demokrat Parti'nin yayın organı olan Zafer Gazetesinde Ahmet Muhip Dıranas'ın Lozan'ın 27.yıldönümü sebebiyle yazmış olduğu bir makale mevcuttur makale şu şekildedir ;

"Lozan Muahedesinin uzun müzakereleri sırasında cereyan eden olaylar bütün çıplaklığı ve gerekçeleriyle yarın tarihe mal oldukları zaman görülecektir ki Lozan Muahedesindeki muvaffakiyet sadece şu veya bu şahsın siyasi inisiyatifinin mahsulüdür. Bizzat Sayın İsmet İnönü dahi Lozan'dan o zaman Atatürk'e çektiği emsalsiz telgrafıyla bu hakikati açıklar : "Her dar zamanımda Hızır gibi yetişirsin." Tek parti tek şef devrinde bu gibi muvaffakiyetleri şahıslara mal etmeyi ,zaman ve idare tarzı icabıtabi bulanlar vardır.Ben de tabi bulanlardan değilsem bilmümkünlüğünü tabi görenlerdenim.Fakat yeni bir devre girdiğimiz,yeni bir zihniyete adapte olmaya çalıştığımız,daha doğrusu tek parti tek şef sisteminden çıkıp çok partili bir demokrasi rejimine geçtiğimiz,Milli hakimiyeti fiilen sağladığımız bir zamanda,artık bu sakim yolu terk etmeli; Milli eserleri ve Milli muvaffakiyetleri,gerçek sahibi ve gerçek başarısı millete iade etmeliyiz."[200] diyerek geçmiş yıllardaki Lozan algısını eleştirmiş olmakla beraber antlaşmanın bir başarı olduğunu savunmuştur. Başarının Millete iade edilmesini fikrini DP'lilerin ortak fikri olmuş ve Lozan günlerinde kutlamalar yerine çeşitli faaliyetleri hayata geçirmişlerdir.

3.13.Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1950:

Bu tarihte 14 Mayıs 1950 genel seçimleriyle iktidara gelen DP vardır. Lozan'ı anmak ve kutlamak sadece CHP'ye kalmıştır. Çünkü DP Lozan'ın yıldönümlerini artık devlet eli ve imkanlarıyla kutlamaya son vermiştir.

Lozan'ın 27. Yıldönümünde gazete manşetinde ''şerefli bir yıldönümü'' başlığı altında İsmet İnönü'nün renkli ve canlı bir fotoğrafına yer verilmiştir. Lozan

[199]Gülen,A.g.m,s.84.
[200]Ahmet Muhip Dıranas,''Lozan Başarısı Üzerine'', *Zafer* ,(25 Temmuz 1950),s.2.

sulhunun Halkevinde kutlanacağı ve merasime ait bilgilerde itinayla sayfa da yerini almıştır, Tören nizamına aşamalarına yer verilmiştir. Diğer yıllarda olduğu gibi 1950 yılında da Lozan günü gazete'nin bütün sayfalarında işlenmiştir. Lozan'ın önemini belirten yazılar veyahut makaleler vs. hepsi devam eden sayfalarda da yerini almıştır. İlk sayfada İsmet İnönü'nün fotoğrafının hemen altında "Tarihte Lozan Antlaşması"adlı makalesine yer verilmiştir.*"Saat 18 de bir anma töreni var"* başlığı altında da törenin detayları şu şekilde verilmiştir:

"Bugün Lozan Sulhunun yirmi yedini yıldönümüdür. Türk İstiklalinin dünyaca tanındığı ve teslim olunduğu bugünün mesud yıl dönümünde Lozan'ın büyük kahramanı İnönü'yü minnetle anarken büyük Türk Milletine bugünün ebedi yıldönümlerini dileriz.

Lozan Zaferinin yıldönümü dolayısıyla bugün saat 18 de Ankara Halkevinde bir tören tertip edilmiştir. Program şu şekildedir:

-İstiklal Marşı

-Konuşma

-Şiirler

-Milli saz ve Türküler (Halkevi amatörleri tarafından)

-Milli oyunlar (Karslı gençler tarafından)

Tören davetiyeleri Halkevi bürosundan temin edilir."[201]

Gazetenin ikinci sayfasında Lozan'ın imza edildiği günün temsili bir fotoğrafına yer verilmiştir. Bununla birlikte Lozan'da neler yaşandı, neler oldu ve Lozan'ın önemi nedir? Bütün bunları açıklayan makalelere, yazılara sıkça yer verilmiştir. Lozan Konferansında tarihimiz açısından önemi ise konferanstan çeşitli kesitler aktarılarak izah edilmiştir. Konunun izahı ''Konferansın tarihe geçen sahneleri'' haber başlığı altında yapılmıştır. Başlığın hemen altında İsmet Paşa'nın bir diyalog esnasında verdiği bir cevaba yer verilmiştir:

[201]*Ulus*,(24 Temmuz 1950),s.1.

"İsmet Paşa Cevap Veriyor: Biz burada Mondros değil Mudanya Mütarekesi şartlarına göre buluyoruz. Gizli mukavelelerinizi bizi ilzam etmez."[202]

1951 yılından itibaren Lozan günü ile ilgili basın yazılarında azalma başladı.

3.14.1939-1950 Yılları Arasında Lozan Barış Anlaşmasının Yıldönümlerinin Ulus Gazetesine Yansıması Hakkında Genel Değerlendirme

1939: 11 Kasım 1938 tarihinde İsmet İnönü Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 1938 yılı İsmet İnönü'nün artık tarih sahnesine birinci adam olarak çıktığı bir yıldır. 1937-1938 yıllarında kasıtlı bir sansüre maruz kalan İsmet İnönü'nün ismi her durumda ve koşulda ismi zikredilmeye başlanacaktır.24 Temmuz 1939'daki Lozan yıldönümünde gazetenin dörtte birini kapsayacak şekilde İsmet İnönü'nün fotoğrafına yer verilmiştir. Lozan sulhunun 16. Yıl münasebetiyle çeşitli makaleler gazetede yer almıştır. Örneğin Falih Rıfkı Atay'ın *"Lozan Yıldönümünde"* başlıklı yazısında Lozan sulhunu milli bir bayram olarak nitelendirmiş ve Milli Şef'in unutulmayacak bir başarısı olduğu vurgusunu yapmıştır. Tabi bu övgüler bir iki sayfayla sınırlı kalmayıp gazetenin bütün sayfalarında yerini almıştır. Halkevlerinde coşkulu kutlamalar yapılmış öyle ki baskın puntolarla *"Lozan Gününü Heyecanla Kutladık"* başlıkları gazetede yer almıştı.[203]

1940: 24 Temmuz 1940 tarihli gazetede *"Lozan Bayramı Millet Kutlu Olsun"* başlığı altında İsmet İnönü Milli Şef ve Lozan kahramanı şeklinde anılmış ve bu başarı tek bir kişiye mal edilmek suretiyle İsmet İnönü'ye çokça şükranlar sunulmuştur. 25 Temmuz günü ise aynı coşkuyla kutlamalar devam etmiş Milli Şef'e duyulan ilgi her fırsatta dile getirilmiştir.[204]

1941: 24 Temmuz 1941 tarihli gazetede Lozan sulhu münasebetiyle İsmet İnönü'nün fotoğrafı sayfanın tam ortasında yerini almıştır. Yine İsmet İnönü'nün imajının desteklenmesi adına birçok yazarın yazı veya makaleleri gazetede uzun uzadıya yerini almıştır. Devletin yayın organı olması sebebiyle belki birçok yazar için bu durum zorunlu kılınmış ya da yazarlar gerçekten gönüllü olmuşlardır. *"Bu akşam*

[202] *Ulus*,(24 Temmuz 1950),s.2.
[203] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1939),s.1-6.
[204] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1940),s.1-2.

Halkevinde Lozan günü büyük bir törenle kutlanacak" başlıklı gazete yazısında Lozan baş delegesinin devletin yöneticisi olmasından büyük bahtiyarlık duyulduğu dile getirilmiştir. Böylesi bir başarıyı elde eden kişinin aynı zamanda Cumhurreisi olmasından oldukça gurur duyulduğu dile getirilmiştir.[205]

1942: 24 Temmuz 1942 tarihli gazetede *"Lozan Bayramı Millete Kutlu olsun"* baskın puntolu başlık gazetede yerini almıştır. Yine Milli Şef'in göze çarpan büyük bir fotoğrafına yer verilmiştir. Fotoğrafın altında bir yazı yer almış ve yazıda İsmet İnönü'den bahsedilirken birçok ifade kullanılmıştır. Örneğin; harbin ve sulhun kahramanı, büyük Milli Şefimiz ve Sayın Cumhurreisimiz. Bu kadar ifadenin bir cümle içinde kullanılması aşırı bir sevginin tezahürü de olabilir, mecburiyette olabilir. Fakat saygı veya sevgi tezahürü için tek bir ifade bile yeterli olabilirdi. Yine önceki günlerde olduğu gibi 25 Temmuz 1942 tarihinde de kutlamalar gerçekleşmiştir. Bu törende de İsmet İnönü'ye ait bazı film ve kayıtlar perdeye yansıtılmıştır. Yani görsel veya işitsel her bakımdan Şef'in başarıları halka hissettirilmek istenmiştir.[206]

1943: 24 Temmuz 1943 tarihli gazetede Lozan günü için yazılan yazılarda daha çok Lozan'ın önemi üzerinde durulmuştur. Örneğin "Lozan İnönü'dür", *"Lozan Bugün 20 Yaşında"* başlıklı yazılarda Lozan'da kazanılan bağımsızlıktan bahsedilmiştir İnönü'den bahsedilmemiştir. Fakat Kemal Turan yazısında şöyle demiştir: "*Lozan, kendisini takip eden inkılaplarla öyle uyanık ve kuvvetli bir Türkiye yaratmıştır ki gençleşen insanlık, onun kurucusu Atatürk'e ve büyük başarıcı, yürütücü Milli Şef'e saygı duyuyor."* Bu cümlede tıpkı Atatürk döneminde olduğu gibi Atatürk'ün yanında İnönü anılmıştır. 25 Temmuz günü gazete manşetine ise bu sefer Bayan Mevhibe İnönü'nün Lozan konferansını dinlediği sırada çekilen bir fotoğrafına yer verilmiştir. Kutlamalar yapılmış Lozan henüz imzalanmış gibi yurdun çeşitli yerlerinden telgraflar çekilmiştir[207].

1944: 24 Temmuz 19444 tarihli gazetede yine çeşitli kutlama programlarına ye verilmiştir. İsmet İnönü'nün Lozan sulh vesikasını TBMM'ye sunduğu zaman şunları dile getirmiştir: *"Eseri yaratana bağlılığımız ebedidir."* Bu cümleye gazete

[205]*Ulus*,(24-25 Temmuz 1941),s.1.
[206] *Ulus*, (24-25 Temmuz 1942),s.1.
[207]*Ulus*,(24-25 Temmuz 1943),s.1-2

haberinde yer verilmiştir. Bu cümleyle İsmet İnönü'nün ne kadar tevazu sahibi olduğu anlatılmak istenmiştir. 25 Temmuz 1944 günü Lozan'ın imzalandıktan sonra verilen bir çay ziyafetinde çekilmiş bir fotoğrafa gazetede yer almıştır.[208]

1945: 24 Temmuz 1945 tarihli gazetede *"Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun"* başlığı altında günün anlam ve önemini belirten yazılara ve haberlere yer verilmiştir. Önceki günlerde olduğu gibi kutlamalar düzenlenmiş, konuşmalar yapılmıştır. Mümtaz Faik Bey günün önemine yönelik bir yazı yazmıştır. Mümtaz Bey *"Harbin ve barışın eşsiz kahramanı"* diye Atatürk'ten bahsederken bahsederken İsmet İnönü'den *"Harbin ve barışın büyük yapıcısı"* şeklinde bahsetmiştir. Öncelikle Atatürk'e olan saygı dile getirilmiş daha sonra İsmet İnönü'ye şükranlar sunulmuştur. Buradan şu sonuç çıkıyor ki Milli Şef döneminde hala daha sık sık olmasa da Atatürk'ün imajının etkisi hissedilmektedir. 25 Temmuz günüde aynı kutlamalar devam etmiştir.[209]

1946: 24 Temmuz 1946 tarihli gazete manşetinde İsmet İnönü'nün fotoğrafı itinayla yerini almıştır. İlk sayfada Nihat Erim'in günün önemini belirten yazısına yer verilmiştir. Fakat herhangi bir İnönü vurgusu söz konusu olmamıştır. *"Lozan Günü"* haber başlığı altında da İsmet İnönü'nün savaş meydanında olduğu gibi diplomatik ilişkilerde de aynı istikrarla başarı sağladığı dile getirerek İsmet İnönü'ye övgüler yağdırılmıştır.[210]

1947: 24 Temmuz 1947 tarihli gazetede bu kez İsmet İnönü'nün fotoğrafı yer almamıştır. Gazetenin ilk sayfasında herhangi bir habere yer verilmemekle birlikte sonraki sayfalarda sıkça yer verildiği görülmektedir. İlerleyen sayfalarda Nihat Erim İsmet İnönü'de bahsederken, *"Batı medeniyeti anlamış bir kafa"* ve *"Lozan Kahramanı"* ifadelerini kullanmıştır. "Lozan Gününde" başlıklı yazıda ise Büyük vatan çocuğu ifadesi kullanılmış İsmet İnönü'ye milli bir değer yüklenerek ön planda tutulmuştur. Gazetenin ikinci sayfasında Abdullah Pulat Bey *"Lozan Anlaşmasının Olağanüstü Önemi"* başlıklı yazısında Atatürk'ten bahsederken Lozan'ın yapıcısı Ulu Önder, İsmet İnönü'den de Lozan'ın başarıcısı Aziz İnönü diye bahsetmiştir.

[208] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1944),s.1.
[209] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1945),s.1-2.
[210] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1946),s.1-2.

Bakıldığı zaman burada Atatürk ve Atatürk'ün yanındaki İsmet İnönü'ye şükranlar sunulduğu görülmektedir.[211]

1948: 24 Temmuz 1948 tarihli gazetede İsmet İnönü'nün fotoğrafı yer almıştır. Gazetede yer alan yazılara bakıldığı zaman genel olarak Lozan'ın önemi üzerinde durulmuştur. Yani özellikle İsmet İnönü'nün adı zikredilmemiştir. Örneğin Abdullah Pulat *"Lozan Antlaşması"* başlık yazısının sonunda Lozan'ı millete kazandıran herkese minnettar olduğunu dile getirmiştir. Buda tek bir kişiye değil birçok kişiye teşekkür mahiyetinde olmuştur.25 Temmuz günü de bu tür haberler gazetede yerini almış ve kutlamalar devam etmiştir. Örneğin Hüseyin Cahit Oğuzoğlu Lozan yıldönümü için düzenlenen törende bir konuşma yapmış ve konuşmasında Atatürk'ün de saygıyla anılması gerektiğini ifade etmiş ve bunun kutsal bir görev olduğunu dile getirmiştir. Yine burada da yalnızca İnönü'ye has bir teşekkür mesajına yer verilmemiştir.[212]

1949: 24 Temmuz 1949 tarihli gazetede ilk sayfada İsmet İnönü'nün askeri üniformalı bir fotoğrafına yer verilmiştir. Aynı sayfa Yavuz Abadan *"Lozan Zaferinin Gerçek Değeri"* başlıklı yazısında Lozan'ın Türkiye açısından önemini açıklamıştır. İsmet İnönü'ye herhangi şekilde değinmemiştir. Fakat Abdullah Pulat Lozan'ın bağımsızlık açısından önemini vurgularken yalnızca bir kişiye teşekkür etmemiş Lozan'ı gerçekleştiren bütün devlet adamlarına saygılarını iletmiştir. Bu tür örnekler çoğaltılabilir. 25 Temmuz günü de kutlamalar, konuşmalar, haberler vs. aynı istikrarla devam etmiştir. Lozan kutlamaları diğer milli bayramlardan farklı olarak daha itinalı kutlanmıştır. Düzenlenen programlar, yapılan haberler vb. birçok etken göz önünde bulundurulduğu zaman ciddi bir farkın olduğunu anlamak mümkündür. En önemli farklardan birisi bir günle sınırlı kalmadan ertesi günün de bu programlar dahilinde devam ettirilmesidir. Lozan ve İsmet İnönü unutulmasın ya da unutturulmasın diye ortak bir çaba zorla ya da isteyerek sürdürülmüştür.[213]

1950: 14 Mayıs1950 yılında artık Türkiye'de yönetim değişti Demokrat Parti iktidara geldi ve belki de çok alışık olunmayan bir ortam oluştu. Fakat resmi bir boyutta olmasa da CHP tabanında aynı istikrarla Lozan algısı devam ettirilti.27.

[211] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1947),s.1-2.
[212] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1948),s.1-4.
[213] *Ulus*,(24-25 Temmuz 1949),s.1-4.

Yıldönümünde İsmet İnönü'nün smokinli fotoğrafına yer verilmiş ve aynı sayfada yer alan bir makalede İsmet İnönü *"Lozan'ın büyük kahramanı İnönü"* şeklinde anılmıştır. Ankara Halkevinde kutlamalar, konuşmalar, şiir okumaları gerçekleştirilmiştir.1951 yılından sonrada bu tür uygulamalar azalmaya başlamıştır.[214]

1939-1945 yılları arasında Lozan yıldönümlerinde Gazetede İsmet İnönü'nün imajı olabildiğince yüceltilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Yeniden çok partili hayat geçişten itibaren Lozan'ın yıldönümlerinde İsmet İnönü imajının yüceltilmesi konusunda önemli bir değişim görülmemektedir.

[214]*Ulus*,24 Temmuz 1950,s.1.

SONUÇ

24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması Milli Mücadelenin büyük oranda başarıyla sonuçlanmasının ürünüdür. Dönemin basınında yankı uyandıran bu durumun yıllarca milli bir değer olarak saygıyla ve coşkuyla anılması için özen gösterilmiştir. Lozan Konferansının baş aktörü ve bürokratı İsmet Paşa'da bugünün oluşmasında çabasından dolayı aynı coşku ve saygı ile anılmıştır.

Tek parti dönemi basın anlayışı incelendiği zaman basında özgürlüğün bulunduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Yani gerek Atatürk dönemi gerek İnönü dönemi basınında genel itibariyle bakıldığı zaman yasak ve sansürler göze çarpar. Bu tutum rejimin politikasıdır. Dönemin basını için anahtar kelime ise "umumi siyasettir." Tek parti döneminde bir gazete yazarı ya da bir dergi yazarının düşüncesi veya yorumu ne olursa olsun "umumi siyaseti" karşısına almamalıdır. Tabi bu durum Basına başka bir seçenek sunmamaktadır. Gazetelerde göze çarpan bir diğer mesele ise Milli ve önemli günlerin ya da durumların bir kişiye mal edilmesi durumudur. Kazanılan başarılar birçok kişinin çabası neticesinde meydana gelmişse bile bir kişinin ön plana çıkarılması gayreti zaruri veyahut gönüllü bütün gazete, dergi yazarlarında mevcut bulunan bir özelliktir. Örneğin 23 Nisan,29 Ekim, 30Ağustos gibi önemli günlerde Gazi Mustafa Kemal'in manşetlerde ön planda olması bu durumu destekler niteliktedir.

1923 yılından 1938 yılına yani Atatürk'ün vefatına kadar ki süreçte milli bir bayram olarak kutlanan 24 Temmuz Lozan'ın yıldönümleri günlerinde gazete manşetlerinde genel itibariyle esas aktör olan Atatürk'ün bu başarıdaki katkıları üzerinde durulmuştur. Teşekkür ve minnetler Atatürk'e sunulmuş onun yanında İnönü'ye de şükranlar iletilmiştir. 1938 yılı Kasım ayına kadar İnönü'nün basında çok fazla adı geçmemiştir.

6-11 Ocak İnönü Zaferlerinde İsmet Paşa vurgusunun yapılması da aynı örneklerden birisidir. Bu gibi durumlar bahsedilen şahıs veya şahısların imajlarının devamlılığı ve cilalanması ve korunması açısından gösterilen çabalar bütünüdür. İşte Lozan Zaferi de bu bütünün bir parçası niteliğindedir.1939'dan 24 Temmuz günü 1950 yılına kadar aynı istikrarla kutlanmış ve İsmet Paşa'nın gazete manşetlerinde ön planda

tutulmasına özen gösterilmiştir. 1950 yılına kadar siyasi ve sosyal alanda yaşanan herhangi bir olumsuzluk bu imajın korunmasındaki çabayı etkilememiştir. 1950 yılında DP'nin iktidar olmasıyla beraber bu algı farklı bir boyuta ulaşmıştır.

İnönü döneminde gazetelerde ön plana çıkılması için illa bir başarının olmasına gerek yoktur örneğin devlet yöneticisinin veya aile üyelerinden birinin gerçekleştirdiği bir faaliyetin aynı şekilde manşette ön planda tutulmasına özen gösterilmiştir. Yine devleti yöneten kişilerin gerçekleştirdikleri seyahatler ya da beyanatlarına da aynı titizlikle ya da zorunlulukla yer verildiği görülmektedir. Devlet yöneticilerinin ön planda olması için herhangi bir kutlamaya gerek yoktur. Lozan vurgusunun yapılması Milli Şef'in kahramanca ve üstüne basa basa anılması Milli Şef'in imajının sarsılmaması için sarfedilen çabalar bütünüdür. Lozan milli mücadelenin bir parçasıdır ve milli bağımsızlık açısından çok önemlidir. Fakat özellikle İsmet İnönü'nün ve Lozan'ın her koşulda ve her durumda ön planda tutulması Şef'in Türkiye'sinde yapılması gereken zorunlu bir durumdur.

Lozan yıldönümlerinin İsmet Paşa'nın var olan imajının desteklenmesi ve cilalanması açısından değeri büyüktür. 24 Temmuz günü Lozan Sulh Bayramı olarak her yıl kutlanmış, kutlamalar belirli bir düzen içerisinde olmuştur. Halkevlerinde çeşitli törenlerle kutlanmasına özen gösterilmiştir ki bu törenlerinde gazetelerde özellikle yer aldığı görülmektedir. Tören programları, törende okunan şiirler, yapılan gösteriler ve çeşitli makaleler günün gazetelerinde geniş bir yer almıştır.

1945-1950 yıllarında yeniden çok partili hayat geçilmiş ise de 1945-1950 yılları arasında Lozan yıldönümlerinde İsmet İnönü'nün ön plana çıkarılması anlayışından vazgeçilmemiştir. Birinci sebep CHP'nin iktidarda olmasıdır. İkinci sebep ise muhtemelen yeni muhalif partilerin varlığı ve iktidara talip olmaları, CHP ve İnönü'nün buna daha fazla ihtiyacı olmasını doğurmuş olabilir.1950 yılında iktidar olan Demokrat Parti'nin Lozan algısı her ne kadar farklı olsada Lozan yıldönümleri CHP'liler tarafından itinayla kutlanmaya devam edilmiştir. Tarihin ve de insanların kabul etmesi gereken bir şey var ki İsmet İnönü, İsmet Paşa olarak *"Ebedi Şef"*in bir zaman yakınında bulunan insan sonrasında Başvekili ölümünden sonra da Cumhurreisi ve *"Milli Şef"* sıfatlarını taşımış bir şahsiyettir. Otoriter rejimine ve baskılarına rağmen uzun bir dönem kendisini bu şekilde halka kabul ettirmiştir. Halk

1950 yılında her ne kadar kendi iradesiyle onun iktidarını sonlandırmış olsa da halk tabanında kah isteyerek kah istemeyerek içten içe sindirilmiş ve hissettirilmiş bir Milli Şef ağırlığı söz konusudur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akandere,O.(2018), *Milli Şef Dönemi*,İstanbul:İz Yayıncılık.

Akpınar,Ş.(2016), *Ateşi Tutan Kalemler "Milli Şef Dönem'inde Babıalinin Var Olma Mücadelesi,* , İstanbul:Kriter Yayınevi.

Aydemir,Ş.S.(1984), *İkinci Adam(1884-1938)*,İstanbul:Remzi Kitapevi.

Aydemir,Ş.S.(1994), *Tek Adam (1922-1938),* İstanbul:Remzi Kitapevi.

Akşin,S.(2007), *Kısa Türkiye Tarihi,* , İstanbul:İş Bankası Kültür Yayınları.

Aybars,E.(2009), *İstiklal Mahkemeleri,* Ankara:Ayraç Kitabevi.

Ahmad,F.(1997),*Modern Türkiye'nin Tarihi (çev.YavuzAlogan),*İstanbul:Sarmal Yayınevi.

Ali,S.(1998), *Markopaşa Yazıları ve Ötekiler,*İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

Atatürk Söylev Ve Demeçleri,(2006),Ankara:Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Bağce,E.(2016), *Milli Şef Döneminde İktidar- Basın İlişkileri, Medya ve Siyaset (1923-1946) Tek Partili Dönem (Der.Tolga Yazıcı),* İstanbul:Volga Yayınları.

Bilsel,C.(1998), *Lozan,* C.2, İstanbul:Sosyal Yayınları.

CebesoyA.F.(2002),*Siyasi Hatıralar*(Hz. Osman Selim Kocahanoğlu), Cilt 1,İstanbul: Temel Yayınları.

Eyüpoğlu,İ.(2020), *Türk Basın Tarihinde Ayın Tarihi (Seçilmiş Haberler 1938-1950),* Ankara:Fenomen Yayıncılık

Güvenir,O.(1998),Murat,*2.Dünya Savaşında Türk Basını*,İstanbul:Erdini Basımevi.

Kemal,A.(2015), *Nutuk (Çev. Nejat Bayramoğlu vd.),* Ankara:Kaynak Yayınları.

İnönü,İ.(2020), *Defteler (1919-1973)* (Hz.Ahmet Demirel), İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.

İnönü,İ.(1992), *Hatıralar*, C.2, Ankara:Bilgi Yayınevi.

İnönüİ.(2003),*Lozan Konferansı, Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj, Anı ve Söyleşiler (Hz. İlhan Turan),* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Konyar,H.(1999), *Ulus Gazetesi, CHP Ve Kemalist İlkeler,* İstanbul:Bağlam Yayınları.

Koçak,C.(2020), *Resmi Tarih Ve İsmet İnönü*, İstanbul:Timaş Yayınları.

Kabacalı,A.(1999), *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayını.

Karacan ,A.N.(2012), *Lozan*, İstanbul:Nokta Kitap.

Koçak,C.(1986), *Türkiye'de Milli Şef Dönemi(1938-1945)*, C.1,Ankara:İletişim Yayınları.

Koçak,C.(2007), *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*,C.2,İstanbul:İletişim Yayınları.

Karpat,K.(2016),*Dağı Delen Irmak,*İstanbul: Timaş Yayınları.

Meray,S.L.(1993),*Lozan Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*,Cilt 2,İstanbul: Yapı kredi Yayınları.

Nadi,N.(1964), *Perde Aralığından*,İstanbul:Cumhuriyet Yayınları.

Özkaya, Y.(1997), Hakimiyet-i Milliye.*İslam Ansiklopedisi*(XXV:201-202). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.

Öymen,A.(2010), *DeğişimYılları*, İstanbul:Doğan Kitap Yayıncılık.

Sertel,Z.(1977), *Hatırladıklarım*, İstanbul:Gözlem Yayınları.

Tunçay,M.Vd. (1997), *Çağdaş Türkiye (1908-1980),* İstanbul:Cem Yayınevi

Toker,M.(1990), *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950,1973),* Ankara:Bilgi Yayınevi.

Yalman,A.E.(1970), *Yakın Tarihte Gördüklerim VeGeçirdiklerim1922-1944*,C.3,İstanbul:Yenilik Basımevi.

Yazıcıoğlu ,Y.(2018), *Lozan Antlaşması*,. Ankara:Kripto Yayınları.

Yürük, H.(2009), *Türk Demokrasi Tarihi*, Cilt 1,İstanbul:Alternatif Yayınları.

Zürcher, E.(1995), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Tezler

Akbulut,S.(2019),*Lozan Sürecinde İsmet Paşa*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlke Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Erzurum.

Ayhan ,H.(2013), *İnönü Dönemi Türk Basını 1938-1950.*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Akpınar,Ş.(2005), *Milli Şef Döneminde Babıalinin Var Olma Mücadelesi Ve Muhalif Basının Bedii Faik'in Yazılarında Tahlili*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans)TeziAnkara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Çelik ,Ayfer,(1989),*Ali Fuat Cebesoy'un Hayatı Ve Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

İşçi,H.(2011),*İnönü Döneminde Atatürk İmajı*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Keskin ,G.(2019), *Demokrat Parti Dönemi İle Demokrat Parti'nin Basın Ve Muhalefetle İlişkileri(1950-1955)*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi),Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Kütahya.

Uyar H.(1998), *Türkiye'de Tek Parti Döneminde İktidar Ve Muhalefet* .(Yayınlanmış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Yıldız,E.(2009), *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi Örneğinde Türk Ulusal Kimliğinin İnşa Süreci (1920-1926)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Dergi Ve Makaleler

Alpar, H. (1950 ,21 Temmuz),Bizim Kanun Ve Kazanılan Yeni Ruh. *Zafer* , 2.

Aras, T.R. (1933,24 Temmuz), LozanMektebi. *Hakimiyet-i Milliye*,1.

Asaf, B. (1933,24Temmuz) ,Bayramımız Kutlu Olsun. *Hakimiyet-i Milliye* 3.

Ağaoğlu,A. (1924,24 Temmuz),LozanSulhu.*Hakimiyet-i Milliye*,1.

Atay,F. R. (1936,24 Temmuz),On Dördüncü YIL. *Ulus*,1.

Atay, F. R. (1945,28 Ağustos),Yalan Düzen Ve Jurnalcilik. *Ulus*,3.

Atay, F.R. (1947,18 Ağustos),Politika.*Ulus*,3.

Atay, F.R. (1945,6 Ağustos),İstanbul'daki Nümayiş. *Ulus*, 1.

Abadan, Y. (1949,24 Temmuz),Lozan Zaferi'nin Gerçek Değeri. *Ulus*,1.

Abadan, Y. (1948,24 Temmuz),Mutlu Bir Yıldönümü. *Ulus*, s.1.

Atay, F.R. (1939,24 Temmuz),LozanYıldönümünde. *Ulus*,6.

Aydın,M.K.(2020),Milli Gün Kutlamalarına Bir Örnek Lozan Günü Kutlamaları (24 Temmuz 1939),*Akademik Sosyal Araştırma Dergisi,*7(9),54-75.

Cemil, M. (1932,24 Temmuz),LozanMuahedesi. *Hakimiyet-i Milliye*,1.

Çelikiz, E.vd.(2019),İnönü Döneminde Basın Özgürlüğü; Cumhuriyet, Akşam Ve Vatan Gazetesi Örnekleri, *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(4),111-126.*

Dıranas, M. (1950,24 Temmuz), Lozan Barış Üzerine, *Zafer*, 2.

Dıranas,M.(1950,29 Ekim), YirmiyedinciYıl. *Zafe*r,2.

Dikici, A.(2008),Milli Şef Döneminde Laiklik Uygulamaları, *Atatürk Yolu Dergisi,* 11(42),161-192.

Erim, N. (1947,24 Temmuz),LozandanBugün'e. *Ulus*,1.

Erim,N.(1946,24 Temmuz),Lozandan Bugün'e.*Ulus*,1.

Fenik,M.F.(1950,29 Ekim),Bugünkü Büyük Bayram. *Zafer*,4.

Fenik, M.F. (1945,24 Temmuz),Devlet Bayramımızı Kutluyoruz. *Ulus*,1.

Gözübüyük,A.P.(1947,24 Temmuz),Lozan Anlaşmasının Olağanüstü Önemi. *Ulus*,2.

Gözübüyük,A.P. (1945,24 Temmuz),Lozan Antlaşması.*Ulus*,1.

Gözübüyük, A.P. (1949,24 Temmuz),Lozan Anlaşması Ve Adli İstiklal, *Ulus*,4.

Gökgöz,G.(2011),Belleklerden Silinmeye Yüz Tutan Bir Gün: Lozan Sulh Bayramı, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırma Dergisi*,10(22),95-114.

Gülen,A.(2017),Demokrat Parti Döneminde Lozan Algısı, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Antlaşması Özel Sayısı,77-100.

Hazim,Ş.(1934,25 Temmuz) TürkTeyyareciliği, Lozan'ın Öz Çocuğudur. *Hakimiyet-i Milliye*,3.

Irmak ,S.(1943,24 Temmuz),İlimde Ve Eğitimde Lozan Görüşü. *Ulus*,2.

İlhan. (1940,11 Kasım),Milli Şef İsmet İnönü'nün Hayatına Kısa Bir Bakış, *Yeni Asır*,2.

Küçükaka, N.A. (1935,24 Temmuz), Lozan. *Ulus*, 1-2.

Kutay ,C. (1939,24 Temmuz),Lozan. *Ulus*,2.

Kopar, M.(2016),Cumhuriyetin İlk Yıllarında İktidar-Basın İlişkileri(1920-1923),*Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40(1),117-135.

Kılıç, S.(2008),Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Gelişmeler, Basının Yorumlanışı(1923-1926),*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(70),162-164.

Kodal,T.(2006),Lozan Barış Anlaşması Ve Türk Kamuoyu, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22(64-65-66), 215-244.

MENEMENCİOĞLU N. (1943,24 Temmuz),Lozan İnönü'dür. *Ulus*, 1.

Nadi ,N. (1945,16 Haziran), EllinciMadde. Cumhuriyet, 1.

Mutlu, S.(2019), Tek Parti Döneminde Parti Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek,DilekSistemi,*Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29(86), 56-57.

Saraçoğlu,Ş. (1943,24 Temmuz),Yaratıcı Lozan. *Ulus*,1.

Seviğ,V.R. (1939,25 Temmuz),Ankara Radyo Evinde Lozan Yıldönümü. *Ulus*,2.

Seviğ, V.R. (1939,24 Temmuz), Lozan Zaferinin Yıldönümünde. *Ulus*,2.

Sönmez,S. (1943,24 Temmuz), Lozan Bugün 20 Yaşında. *Ulus*.2.

Şeker , K.(2011),İnönü Dönemi Basın Hayatı ve 1948-1950 Arasında CHP Ve Muhalefet Arasında Basın Alanında Yaşan Tartışmalarda Merzifon Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,0(13),5-6.

Oğuzhan ,E.(2017),Atatürk Döneminde Basın Ve Basın Özgürlüğü, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 7(2),116-120.

Turan , K.(1943,24 Temmuz).Bir Son Ve Bir Başlangıç LOZAN. *Ulus*,2.

Toprak , S.V.(2016),Lozan Antlaşmasının İmzalanmasının Ve Onaylanmasının Tanin Gazetesinde Yankıları,*Atatürk Araştırma Dergisi,*32(93),1-46.

Tuğluoğlu,F.(2019),Ali Naci Karacanın Gözüyle Lozan Konferansı Ve İsmet Paşa,*Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Antlaşması Özel Sayısı,285-328.

Uzun,H.(2013),Türk Heyetinin Lozan'a Gidişi Ve Lozan Konferansı Öncesinde Avrupa'daki faaliyetleri,*Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Lozan Özel Sayısı,329-350.

Uluğ,N.(1943,24 Temmuz),Lozan Türkiye'ye, İnsanlık Ve Medeniyet İçin

Kazanılmıştır, *Ulus*,2.

Ünal,K.(1940,25 Temmuz),Dün Kutladığımız Lozan. *Ulus*,2.

Yetkin,B.(2010),"Demokratikleşme" Sürecinde Basın,*Yakın Dönem Tarih Araştırmaları Dergisi,0(17-18),9-10.*

GAZETELER

Cumhuriyet Gazetesi

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

Resmi Gazete

Son Posta Gazetesi

Tanin Gazetesi

Ulus Gazetesi

Yeni Asır Gazetesi

Yeni Sabah Gazetesi

Zafer Gazetesi

WEB SAYFALARI

Erzincan, Sevil, "Türkiye'de TekParti İktidarı Ve Dönemin Siyasal Kültürü",https://www.akademikkaynak.com/turkiye-de-tek-parti-iktidari-ve-donemin-siyasal-kulturu.html.com(Erişim 13.11.2021)

Üyepazarcı, Erol,"Cumhuriyet Döneminde İstanbul Basını" https://istanbultarihi.ist/255-cumhuriyet-donemi-istanbul-basini (Erişim:5.04.2022)

EKLER

Ek-1 Hakimiyet- Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1923(Bayram İçinde Bayram: Bugün Dört Senedir Beklediğimiz günde yaşıyoruz)

حاكميت ملية

بايرام ايچنده بر بايرام: بو كون درت سنه در بكله ديكمز كونده ياشايورز

عسكرلك وسياست ساحه سنده كى عظيم جدالك معظم تجربه سنى ساعت بشده ٥١٠ پاره طوپ بزه اعلان ايده جكدر

ايكى تاريخ، برمقايسه

١٣ تموز ١٨٧٨ - ٢٤ تموز ١٩٢٣

بويوك غازيدن اردويه، مدافعهٔ حقوق وبلديه رياستلرينه

Ek-2 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (24 Temmuz 1924 Lozan Sulhunun Sene-i Devriyesi)

حاكميت ملية

لوزان صلحی

صلحمزك سنة دوريه سی

ملتك استاسز قهرمانلغنه، يوك رهبرلرمزك
فطانت وكياستلرينه كمال حرمتله ياد ايدهرز

شهر امانتی ـ تولن مقاوله سی

فذلكه لر واستانبول مطبوعاتنك نشرياتی

يونس نادی پك جمهوريت فرقه سنده فذلكه كتيرمه
تماس ايدن فقاط جواب ويرمكدهدر

٢٣ توز تعطيلی

Ek-3 Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1927 (Lozan Sulhu Bundan 4 Sene Evvel Bugün İmza edilmiştir)

حاكميت ملليه

صباح كوني

غازى حضرتلرى

مالیه وكيلمز

٢٤ غوز

روما مبادله خاطرلر

عراقده كى بحران

داخليه وكيلمز

شهبت نفتيه‌لك تبليغاتى

اوسترياده المانيايه التحاقه قالقيشيرمه...

بوخارينك برنطقى

انكليز حكومتى مصرى قونغرانسه كى مرتضالرينك تعقيب

ايتيكى خط حركتى انقره آرايه تعريب ايتدى

فلسطين مانداسى وايتاليا

صداقة ملية مصطفى

Ek-4Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 24 Temmuz 1929 (Lozan'ın Yıldönümü. Lozan Gazi'nin ve İsmet Paşa'nın eseridir. Lozan gelecek nesillerin dünyasına istiklal ve refah örneğidir.)

Hakimiyeti Milliye

No. 3243 : On birinci sene. PERŞEMBE 24 TEMMUZ 1340 Her yerde 5 kuruş

Bu muahedename Türk Milleti aleyhine asırlardanberi hazırlanmış ve Sevr muahedesiyle ikmal edildiği zannedilmiş büyük bir suikastın inhidamını ifade eden bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte emsali namesbuk bir siyasî zafer eseridir.

Gazi

LOZAN'IN YIL DÖNÜMU.

Lozan, Gazinin ve İsmet Paşanın eseridir. Lozan gelecek nesillerin dünyasına istiklal ve refah örneğidir.

LOZAN TÜRKİYESİ.

İsmet Pş. Hazretleri idi

İsmet Paşanın Lozanda mücadele ettiği zihniyetin bir uzvu da Ana vatanda, Ankarada idi. Bunlar da müttefikler gibi düşünüyorlardı. Yeni devirde saraya karşı bütün bir millet vardı. Ve saray gibi milleti tatmin etmek kolay değildi.

İsmet Paşaya ana vatanda ilk muhalefet böyle başladı. O Lozanda çok ileri konuşuyordu, kuracağı yeni bir devlet taslağını anlatıyordu, bu taslakta saray yoktu. Ona sen dediler;

— Sulh yapamazsın!

Bu da tıpkı istiklal seneleri gibi

— Sen harp yapamayacaksın!

Diyen insanların sesine benziyordu. Onun işin muvaffak olamazdılar. Ve yeni bir tahiye ile saray namına milletin muhalefet cephesi daha genişledi. Mu zaferden şikayet ettiler. Ve ikisinden birden kurtulmak için muallim bir millet davasını ellerine silah olarak aldılar.

Onlara bir devlet şefi olarak değil lelikte vatandaşlık hakkını hale birer san olarak bile görmek istemiyorlardı

Ek-5 Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1939 (Lozan Zaferinin 16'ıncı Yılında)

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Lozan zaferinin 16 ncı yılında

Bütün yurt Hatay zaferini heyecanla kutluyor

HATAY'IN YILDIZI PARLADI

Hatay bayrağının yıldızındaki gölge dün törenle silindi

Orada yalnız Türk bayrağı dalgalanıyor

Harbin kahramanı, Sulhun müdafii Milli Şef

Samsun ve civarını sel bastı

Hatay'lılara refahlı ve bahtiyar yaşayış istiyoruz

Dün Heybeli adada büyük bir yangın oldu

Bugün Lozan zaferini yıldönümünü kutluyor

Ek-6 Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1941(Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun)

Perşembe 24 TEMMUZ 1941 5 KURUŞ

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

47 gönüllü hastabakıcı dün diploma aldı

Lozan bayramı millete kutlu olsun

Lozan, Montrö ve değişmiyen dâva

Fatih Rıfkı ATAY

Japonya Fransız Hindiçini'sini işgal etmek istiyor !

Hindiçini hükümetine 24 saat mühletli ültimatom verdi

Japonya Sibirya'ya karşı da teşebbüse girişecek mi !

HATAY kurtuluş bayramını heyecanla kutluyor

Bütün Hatay'da coşkun tezahürler yapılıyor

Türk milleti harbin ve sulhun büyük kahramanı Millî Şef'e sevgi bağlılık hislerini bugün bir defa daha izhar ederek seviniyor

Bu akşam Ankara Halkevinde Lozan günü büyük bir törenle kutlanacak

Tören akşam saat 21 de başlıyacaktır

Gümrük ve İnhisarla Vekili Çoruh'a gitti

B. Raşid Ali Gey Türkiye'ye gel

Ek-7 UlusGazetesi 24 Temmuz 1942(Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun)

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Lozan Bayramı millete kutlu olsun

Orta Anadolu'da yaptıkları kısa seyahatten sonra

Milli Şefimiz dün Ankara'ya döndü

CUMHURREISIMIZ

Konya'nın muharebe zamanlarında trafiğu ve memleketi beslemekte ön safta bulduğu yerde duyuracaklarını rödettiler

Türk Milleti harbin ve sulhun büyük kahramanı İnönü'ye sevgi ve bağlılık duygularını bugün bir daha yenilemektedir

Lozan günü bu akşam Halkevinde kutlanacak

Ticaret Vekilimiz

Ege'de mahsul durumu üzerinde tetkikler yapmak için

yarın yola çıkıyor

C. H. P. Umumi İdare Heyetinde

Mısır'daki cephenin bütün kesimlerinde

çok ağır savaşlar yapıldı

gece gündüz cereyan eden savaştan sonra

ingiliz hücumu geri atıldı

Türk gazeteciler heyeti Berlin'den hareket etti

Sovyet kıtaları Voronej'de şiddetle çarpışıyor

Mihver kıtaları Rostof dolaylarına vardılar

Lozan'ın 19 uncu yıldönümü

Yüksek Mühendis Okulunda güzel bir tören yapıldı

Okul bu yıl 59 mezun verdi

İKİNCİ CEPHE

HARPTEN SONRA

Ek-8 Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1943 (Bugün Lozan Sulhunun İmzasının Yirminci Yıldönümünü Kutluyoruz)

CUMARTESİ 24 TEMMUZ 1943 — 5 KURUŞ

ULUS BASIMEVİ

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Yarın: Güzel Sanatlar SAYFAMIZ

Bugün Lozan sulhunun imzasının yirminci yıldönümünü kutluyoruz

Lozan Muahedesi Türk Milleti aleyhine, asırlardanberi hazırlanmış ve Sevr Muahedenamesiyle ikmal edildiği zannedilmiş büyük bir suykastin inhidamını ifade eden bir vesikadır. Osmanlı devrine ait tarihte eşi geçmemiş bir siyasi zafer eseridir.

K. ATATÜRK

Başvekil diyor ki:

YARATICI LOZAN

Lozan İnönü'dür

Numan MENEMENCİOĞLU

Mareşal diyor ki:

ORDU HAZIRDIR!

Yirminci yıldönümü

Falih Rıfkı ATAY

Millî Şefimiz diyor ki:

Mütecanis, yeknasak bir vatan, bunun dahilinde harice karşı gayritabii kuyuttan ve hükümet içinde hükümet ifade eden dahili imtiyazattan müberra bir vaziyet; gayritabii mükellefiyat-ı maliyeden âzade bir hal; hakk-ı müdafaası mutlak, menabii mebzul ve serbest bir vatan. Bu vatanın adı Türkiye'dir. O Türkiye'yi bu muahedenameler ifade ve tavzih etmektedir.

Güzel Hatay'ın kurtuluş günü

Dün bütün Hatay büyük bayramı coşkun bir heyecan içinde kutladı

Cumhurreisimiz Adapazarı'nda

İnönü, alınan tedbirleri incelediler ve halkın dileklerini dinlediler

Bugün yapılacak tören programı

Ek-9 Ulus Gazetesi 24Temmuz 1945 (Lozan Bayramı Millete Kutlu Olsun

SALI
24
TEMMUZ
1945
5 kuruş

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Türkiye Kılavuzu

Lozan Bayramı millete kutlu olsun

Cumhurbaşkanımız

Milli Şef İnönü uçakla Van'ı şereflendirdiler

Cumhurbaşkanımız coşkun tezahürlerle karşılandılar

İstiklâl günümüz

Bugün Lozan sulhunun 22 nci yıldönümüdür

Saat 18.30 da Halkevimizde bir kutlama töreni yapılacak

Devlet bayramımızı kutluyoruz

Milli Eğitim Bakanı dün Tekirdağına gitti

Ekonomi Bakanı geldi

Hayatımız Bern'de görüşmelere başladı

Avusturyanın işgali için anlaşma oldu

İngiliz, Amerika kıtaları da Viyana'ya giriyorlar

Fransa tarihinin en meraklı dâvası başladı

Petain "Ben iktidarımı milletin himayesi için kullandım,, dedi - Başsavcının bir sözü üzerine gürültüler oldu ve oturuma bir az ara verildi

Yağ meselesini inceliyecek komisyon toplandı

Kurulmakta olan telefon santralleri

Yunan Basın Birliği Başkanı şerefine dün akşamki ziyafet

Potsdam'da

M. Churchill de dün bir ziyafet verdi

Tebliğ dışında hiç bir şey sızmıyor

Hatay'da bayram

Ana - vatana katılışının 6 cı yıldönümü canlı sevinç tezahürlerine vesile oldu

Ek-10 Ulus Gazetesi 24 Temmuz 1950(Şerefli Bir Yıldönümü)

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Kore savaşı

Amerikan kıtaları bol takviye alıyor

Büyük Amerikan taarruzunun sonbahara doğru beklenebileceği açıklandı - Hava bombardımanları devam ediyor

Şerefli bir yıldönümü

Lozan sulhu tam 27 yıl önce bugün imzalanmıştı

Saat 18 de Halkevinde bir anma töreni var

Tarihte Lozan Antlaşması

Bu antlaşma, Türk Milletinin mâkûs talihinin diplomasi sahasında da yenildiğini tesbit eden bir âbidedir

Fransız teklifi

M. Auriol, tecavüze karşı milletlerarası daimî bir ordu teşkilini istiyor

Bir Amerikan Âyan üyesi şehrimizde

Kore harbinin dersleri

Ordularası atletizm

Şampiyonluğu Harpokulu aldı

Kara Kuvvetleri ikinci oldu

BAKIŞLAR

Hayret ve dehşet !

Peyami SAFA

İzmir'li dördüzler

Bir seyyar satıcının karısı bir batında 4 çocuk doğurdu

Çağrı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0001-8977-5723
Adı Soyadı	Merve Turan
Doğum Yeri	Kağızman
Doğum Tarihi	01.01.1996

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

YÜKSEK LİSAN EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	**YDS(…..) YÖKDİL(…) TOEFL(…..) EILTS(…..)**
….	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	